

AZ ORSZÁGOS IPAREGYESÜLET
BÁRÓ KORNITJJ) ZSIGMOND-KÖNYVTÁRA
I. FÜZET

A DRÁGASÁG

AZ ORSZ. IPAREGYESÜLET BÁRÓ KORNIFELD MÓRICZ-PÁLYÁZATÁN
MEGJUTALMAZOTT PÁLYAMUNKA

ÍRTA

KOMÁROMI SÁNDOR

MATLEKOVITS SÁNDOR ELŐSZAVÁVAL
ÉS
A PÁLYÁZATRÓL SZÓLÓ JELENTÉSEL

AZ ORSZÁGOS IPAREGYESÜLET KIADÁSA

BUDAPEST
RANSCHBURG GUSZTÁV KÖNYVKERESKEDÉSE
1910

TARTALOMJEGYZÉK

Előszó.....	5
Az Országos Iparegyesület pályázata a drágaság okainak elhárításáról szóló munkára	9
A drágaság okainak elhárítására kiírt báró Kornfeld-fele pályázatra beérkezett munkák részletes bírálata	11
A drágaság.	
<i>Az okok</i>	29
<i>A termelés</i>	36
<i>A vámvédelem</i>	46
<i>A közterhek</i>	53
<i>A munkabéréké</i>	56
<i>Élelmiszertermelő Magyar országon:</i>	
a) Szemtermelés	60
b) Állattenyésztés	70
c) Egyéb élelmiszerek	86
<i>Magyarország közterhei</i>	96
<i>Drágaság a fővárosban:</i>	
1. Közterhek	99
2. Élelmiszerkinálat	105
<i>Aralakulda a biidapeótiváárcáarnokokban</i>	123
<i>Egyes élelmiszerek árai a külföldön</i>	166
<i>Egyéb okok:</i>	
aj Kiviteli kedvezések	174
b) Közélelmezési intézmények terhei.....	177
c) Húsíbgasztási adó	178
d) Jövedelmi adó	181
e) Katonai és közszállítások	182
f) A közvetítés fölös szervei	183
g) Az adásvétel terhei	187
h) A forgalom nehézségei.....	188
i) Elkobzások.....	189
k) Melléktermék-értékesítés	191
l) Forgalmi korlátozások	191
m) Állattenyésztési bajok	192
n) A húsdrágaság jelentősége.....	193
<i>Javaslatok</i>	195

ELŐSZÓ.

Az Országos Iparegyesület ((Báró Kornfeld Zsigmond-könyvtára)) néven irodalmi vállalatot indít meg, melynek első füzetei a drágaságról szóló pályaműveket tartalmazzák.

Ebben a mondatban az Országos Iparegyesület utolsó éveinek nagy jelentőségű átalakulása és működésének fellendülése, valamint ezekkel kapcsolatban az ezen átalakulás és föllendülés kezdeményezőjének, báró Kornfeld Zsigmondnak emléke van megtestesítve.

Báró Kornfeld Zsigmond közgazdasági szereplése hazánkban nemcsak a hitelügy terén marad emlékezetes, a hová működésének súlypontja esik, hanem az ipar gyakorlati életében is számos nagy alkotásban él tovább áldásos tevékenysége. A modern bankvezető helyesen ismerte föl az általa vezetett bank hivatását, a midőn nagyjelentőségű ipartelepek megteremtésére vállalkozott, más virágzó iparvállalatok igazgatásába a hitel kapcsolata folytán behatolt, ezeket még nagyobbakká fejlesztette és világhírű telepekké alakította át; vagy a midőn hitel-szükségletben szenvedő, de különben életrevaló vállalatok támogatására sietett és nem egy — segítségével nélkül a tönkremenésre hajló — ipartelepét megmentett és virágzóvá tett.

Az a nálunk szokásos szólam, hogy az ipar nem részesül a bankok részéről elegendő hitelben, hogy a bankok nem törődnek a hazai ipar fejlesztésének nagy

kérdésével, hogy ott, a hol egy bank belenyúl egy iparvállalat ügyeibe, a vállalatnak megkondult a halálharangja: — a báró Kornfeld Zsigmond által vezetett Hitelbankra nem alkalmazható. Az a közel ötven iparvállalat, melyben ma a Hitelbank uralkodik, a mely az ő akarata szerint halad: iparfejlesztésünk legszebb gyöngyei és gyáriparunk legfontosabb tényezői közé tartozik.

A ki az ipar gyakorlati terén ily sikereket tud fölmutatni, a ki ipartelepeket egy bank atyailag gondoskodó hatalmába be tudott vonni, az az iparvállalatoknak társadalmi igényeit sem nézhette közömbösen. Báró Kornfeld Zsigmond jól ismerte Országos Iparegyesületünk múltját és jelenét. Jól tudta, hogy 1842-ben az Országos Iparegyesület a magyar ipar, még pedig a magyar gyáripar megteremtése érdekében létesült; ismerte egyesületünk tevékenységét 1867 óta is és tudta, hogy kebelében állandóan egy gyáripari szakosztály működött és szép eredményeket ért el. Ismerte egyesületünk életében azt a szakadást, mely a hetvenes évek vége felé a gyárosok egy részét az Általános Iparegyesület megteremtésére vezette; de tudta azt is, hogy daczára a nagy összegeknek, melyek felett ez az új egyesület rendelkezett, a nyolczvanas évek elején ismét az Országos Iparegyesület kebelébe tértek vissza az elszakadt nagyiparosok, az Általános Iparegyesület pedig feloszlott, illetőleg beolvadt az Országos Iparegyesületbe. Látta, hogy legújabb időben a Gyáriparosok Országos Szövetsége ismét a nagyipar egy részét — ha nem is vonta ki az Országos Iparegyesület tagjainak sorából, bizonyos tekintetben mégis szakadást idézett elő az iparosok társadalmi életében. És mindezek tudataiban báró Kornfeld Zsigmond egész bizalommal fordult az Országos Iparegyesülethez, a Hitelbankkal kapcsolatos nagy gyárakkal belépett egyesületünkbe és egyesületünknek ezen mag köré sorakozó többi gyárosaival új életre keltette gyáripari szakosztályunkat és ezzel együtt az

egyesület életében nagyobb szabású tevékenységet és működést teremtett.

A halál, a férfikora delén álló bárót, áldásos működése közepette ragadta ki körünkből. Az egyesületünk kebelében elhintett magnak fejlődését ő már — mély sajnálatunkra — nem érthette meg.

Ullmann Adolf alelnökünkkel és a Hitelbankban báró Kornfeld Zsigmond érdemes utódjával együtt a boldogultnak fia, Móricz, atyja nyomdokaiba lép. Gondosan ügyel arra, hogy az Országos Iparegyesület gyáripari szakosztálya működését élénkítse. De figyelemmel kíséri egyesületünk összes tevékenységét és hazánk közgazdasági életéhez való viszonyát. Ebbeli törekvésében célszerűnek látta, hogy egyesületünk az iparosok érdekeit közelről érintő kérdésekben az irodalmi téren is kezdeményező legyen. Nagylelkűen 2000 korona pályadíjat bocsájtott rendelkezésünkre egy, az Országos Iparegyesület által kitűzendő gyakorlati kérdésre és szívesen hozzájárult ahhoz, hogy ez a kérdés a drágaságnak az utolsó években oly sűrűn hangoztatott és ismételten fontosnak jelzett problémáját ölelje föl.

A pályázat eredménye elég kedvező. Nem fogja senki követelni, hogy egy ilyen — ma az egész világon napikérdéssé vált problémára nézve a nálunk beadott pályaművek teljes megoldást hozzanak. Van-e drágaság? Hol van a drágaság? Mi az oka a drágaságnak? Mikép lehet elhárítani a drágaságot? Vagy meg kell-e a drágasággal barátkozni, mert nem szabadulhatunk tőle? Ezekben a kérdésekben oly tömege áll előttünk a problémáknak, melyeknek megoldása nem könnyű. A kitüntetett pályaművek sem oldják meg ezeket, de oly sokoldalú, érdekes adatokat tartalmaznak, hogy irodalmilag érdekeseknek és itt-ott értékeseknek mondhatók.

És itt báró Kórnleld Móricz ismét boldogult atyja szellemében vélt eljárni, a mikor az Országos Iparegye-

sületnek felajánlotta áldozatkészségét arra, hogy a kitüntetett művek, mint az Iparegyesület kiadványai, nyomtatásban megjelenjenek és közkézre kerülhessenek. Az egyedüli feltétel, melyhez ajánlatát fűzte, fiúi kegyeletének az a kívánsága volt, hogy az Országos Iparegyesület ezen és esetleg jövőre folytatandó irodalmi vállalata ((Báró Kornfeld Zsigmond-könyvtárai címmel lásson napvilágot.

Az Országos Iparegyesület a fiúi kegyeletnek ezt a hála által sugalt óhaját annál szívesebben teljesíti, mert ez alkalmat ad neki, hogy báró Kornfeld Zsigmondnak az egyesületi életben és hazánk ipara érdekében kifejtett működését külső jelekben is újra és újra emlékezetünkbe idézze és őt példaképül tüntesse fel mindazoknak, a kik az iparral oly rokon területen, milyen a bankügy, hazánk közgazdaságának s vele első sorban iparának felvirágoztatására működni hivatva vannak.

A mikor a báró Kornfeld Zsigmond könyvtárának első füzeté most közkézre kerül, őszintén óhajtjuk, hogy ez a vállalat állandó irodalmi vállalata legyen az Országos Iparegyesületnek, hogy terjessze a gyakorlati közgazdasági élet ismereteit, fejlessze tagjainak értelmiségét — és juttassa emlékezetébe minden olvasónak a vállalat nevét viselő báró Kornfeld Zsigmond működését és a közérdekben kifejtett jelentőségteljes, elévülhetetlen érdemeit, melyeknek emlékét az Országos Iparegyesület ezen vállalatában mindig fenntartani, ápolni és tiszteletben tartani kívánja nemzedékről nemzedékre.

Matlekovitá Sándor.

Pályázat

a drágaság okainak elhárításáról szóló munkára.

Az Országos Iparegyesület igazgatósága ezennel pályázatot hirdet annak a kérdésnek beható tárgyalására: *Milyen okok idézik elő az élelmiszerek drágaságát Budapesten és miképpen lehetne azokat elhárítani?*

Kívánatos, hogy a pályamunka a kérdés közelmúltját alaposan ismertesse, a drágaság okait kifejtse és kiterjeszkedjék a szomszédos államokkal való viszonyainkra, a drágaságra vonatkozó adatoknak más nagy városok idevágó adataival való összehasonlítására, valamint egyéb, figyelmet érdemlő általános és helyi körülményekre is. Kívánatos továbbá, hogy foglalkozzék az élelmiszerdrágaság következményeivel Magyarország gazdasági fejlődése szempontjából, végre hogy megjelölje azokat a módokat és eszközöket, melyek a kérdés kedvező elintézése érdekében az állam, a főváros hatósága és a társadalom (termelők, kereskedők, fogyasztók stb.) részéről foganatosítandók volnának.

Az igazgatóság a pályamunka terjedelmét nem kívánja korlátokhoz kötni, mindazonáltal a fősúlyt a terjengőség mellőzésével, a konkrét adatokra és még inkább a praktikus javaslatokra helyezné.

Minden pályamunka írógépen, a papírnak csak a féldoldalára tisztázandó és 1910. *február 1-jéig* az Országos Iparegyesület irodájához benyújtandó. Minden pályamunka jeligével látandó el, s a szerző neve lepecsételt jeligés levélben csatolandó.

Jutalom a báró Kornfeld Móricz igazgatósági tag úr által erre a célra rendelkezésre bocsájtott pályadíj: *kettőezer korona.*

A pályadíj csak abszolút becsű munkának adatik ki, mely az egyesület tulajdonába megy át; a mennyiben ily abszolút becsű munka a beérkezendő művek között nem található, a bíráló bizottság javaslatot tehet az egyik-másik szempontból netán figyelemreméltó munkának kellő tiszteletdíj mellett való megvásárlására, illetőleg dicsérő elismeréssel való megjutalmazására.

A megvásárlásra nézve az Akadémia által fizetett irói tiszteletdíjak lesznek irányadók.

A bíráló bizottságot az Országos Iparegyesület később fogja kinevezni, azzal a kéréssel, hogy ez a pályázat eredményéről az Iparegyesület legközelebbi rendes közgyűlésének, 1910 május hó közepe táján, jelentést tegyen.

Budapest, 1909. június 16.

*Az Országos Iparegyesület
igazgatósága.*

A drágaság okainak elhárítására kiirt báró Kornfeld-féle pályázatra beérkezett munkák részletes bírálata.

A báró dr. *Kornfeld* Mór kétezer koronás pályadíjára beérkezett *éa a drágaóág okainak elhárítására* vonatkozó pályamunkák megbíráására kiküldött bíráló-bizottság mindenekelőtt egyhangúlag konstatálta, hogy olyan munka, *mely a kitűzött pályakérdésnek teljesen megfelelt volna*, melynek javaslatai kielégítő gyanánt elfogadhatók lettek volna, a beérkezett művek között *nem* találtatott.

A beérkezett tizenöt pályamunkát négy kategóriába kellett osztani.

I. Formai okokból mellőzendők.

Formai okokból, főleg mert csak néhány irott oldalra terjednek és inkább egy-egy hevenyészett cikknek, vagy följegyzésnek a benyomását teszik, nem voltak figyelembe vehetők:

Az 5. (100 Heller machen eine Krone), 6. (Drágaság) és 15. (V. Vilmos)-szám és jelige alatt beérkezett munkák.

II. Lényegbeli hiányosságuknál fogva mellőzendők.

A pályadíjra lényegesebb hiányosságaik miatt komolyan nem jöhettek figyelembe a következő munkák:

1. Budapest, 2. Esz és erő egymásra vannak utalva.
3. Nem úgy van, mint régen volt, 7. Ajánlat, 8. Föld az

emberiség anyja, 10. Magyarországon éljünk jól, de olcsón, 12. Ember küzdj és bízva bízzál.

A felsorolt munkák bírálatára nézve a leadott szakvéleményekből a következőket foglaljuk össze:

1. Jelige: *a Budapest.*

Nehezen tudja megfogni a kérdést. A drágaság nemzetközi okait Zawadowski Alfréd tanulmányából emeli ki. A helyi okok között elsőnek a munkabérek emelkedését jelöli meg. A kivitel a második drágító ok Nem méltatja azonban, hogy a kiviteli piacok sarkalják a termelőket a jobb és tömegesebb termelésre és tenyésztésre. Hibás fölfogásának következménye, hogy a kivitelt revízió alá akarja vétetni. A Budapesti Hírlap «A bécsi közgazdasági imperializmus» című cikkének hatása alatt azonban megint oda konkludál, hogy Budapestet kell a kivitel egyik gócpontjává tenni. Valószínű, hogy szerző ismeri s fővárosnak ezirányban való törekvését, de nem tudja annak igazi jelentőségét. Nagyon sokat foglalkozik mások munkáival és inkább csak idéz, mint bírál. Önálló fölfogása gyenge, nézetei felületeseek.

A tapasztalatokból szerzett, különben helyes, de általánosan ismert adatokat és okokat nem tudja meggyőző módon csoportosítani; fegyelmetlen gondolkozással és teljes áttekintés nélkül kezeli anyagát. Ötletszerűen hord össze mindent, azért következtetései nem biztosak. Az ipar, a kereskedelem korlátozására nézve tett javaslatai tévesek. A húsvásárra és a tej értékesítésre nézve tett javaslatai aprólékosak, inkább a kezelésre vonatkoznak, semmint a hús és tej minőségének és árának eredményes szabályozására lennének alkalmasak.

Az élelmicikkek drágaságán kívül egyébire nem terjeszkedik ki s röviden emlékszik meg a lakásdrágaságról.

Nem érett és a biztos megítélést, valamint a helyes és a drágaság kérdését egészében átfogó fölfogást nélkülöző munka.

2. Jelige: *Az ész és erő egymásra vannak utalván.* A szocializmusról, a kultúra hatásáról, a fejlődésről, a kereskedelemről és iparról teljesen félszeg nézetei vannak.

A munkásmozgalmat állítja oda, mint a drágaság legfőbb okát. A mikor azonban erre a következtetésre jut, helytelen bírálatot mond e mozgalomról, a bérharczokról, a munkabérek emelkedéséről, mert azokat úgy tünteti föl, mint merő erőszakosságokat, a melyekre kényszerítő körülmények nem hatottak.

A trösztök, kartellek bizonyára drágítják a megélhetést. Ebben többé-kevésbé igaza van, valamint abban sem téved, hogy megfelelő tőzsdetörvény, sztrájk törvény, törvény a kartellekről és trösztökről jótékony hatással lennének.

Némely irányban helyesen tapogatózik, mint például az állattenyésztésre, az elővásárlások megszüntetésére, a takarékosagra való kényszerítésre, a túlságosan bő táplálkozásra nézve tett megfigyeléseiben.

Az egész munka azonban felületes, dilettáns jellegű. Sem a diagnózis, sem a therápia nem mutat mélyebb, alaposabb felfogásra. A minden hírlapban olvasható szövegek valamelyes rendbehozott gyűjteménye. Negyvenkét lapon, bő frazeológiával végez mindennel.

3. Jelige: *«Nem úgy van, mint regen volt».* Komolyan egyáltalán nem vehető munka, mely nemcsak a kérdés mélységeire nem hat, hanem szertelenségekkel teljes.

7. Jelige: *«Kitartóan.* A kérdésben nincsen áttekinthetése, aprólékos, a saját üzleti szempontjából nézett részletekről beszél és panaszkodik. Néhány jó gondolat van benne, mely azonban a többi munkákban jobban van kifejtve.

8. Jelige: *a A föld az emberiség anyján.* Zavaros munka, a kérdés komoly tárgyalására nem terjed ki.

10. Jelige: *«Magyarorózágon éljünk jól, de — olcsón»* A főváros részéről tett intézkedéseket ismerteti. Ezt is

fölületesen, egyéni bírálat nélkül. A kérdés tárgyalására nincs eléggé széles látóköre. Igen közönséges iránylyal, néhány jó gondolat van benne, de többnyire rusztikusán feltárlva. Adatai érdekesek és egy behatóbb munkának becses mellékletét képeznék. Mint pályamű, sem a díjazásnál, sem a megvételnél szóba sem jöhet. A budapest—berlini árak összehasonlításában nyilvánvalóan téved.

12. Jelige: *«Ember küzdj és bízva bízzál!»* Böven idézi a szakírókat, a mi olvasottságra és a kérdéssel való komoly foglalkozásra mutat. Ha nem is mélyed el túlságosan az önálló tanulmányozásban, sok helyt okosan és önállóan érvel.

A szerbiai állatbehozatal értékét és hatását kizáróan az agrárérdekek szempontjából ítéli meg, holott vitathatatlan, hogy a közélet más szempontjából előnyös hatása van, de kétségen felül áll az is, hogy abból jelentékeny haszna volt az állatkereskedelemnek, a hús-, valamint a melléktermékekkel foglalkozó iparoknak is.

A liszt, kenyér, hús stb. áralakulásainak okaival részletesebben foglalkozik, látszik, hogy a kérdést részleteiben is megismerni igyekezett.

Általában erős agrárérzék nyilvánul meg felfogásában. Megfigyelése, előadása élénk; látszik, hogy hosszabb idő óta foglalkozik a kérdéssel.

Helyes az a nézete, hogy a drágaság egyik jelentős oka különösen az élelmi szerkereskedelem szervezetlensége.

Javaslatai között több figyelemreméltó van, bár nem mind új és nem mind az író sajátja. De vannak ezek között képtelenségek is, például a mezőgazdasági kormánybiztosság, mely a törvényhozásnak *közvetlenül* volna alárendelve.

Egyébként a termelést akarja olcsóbbá tenni azzal, hogy a gazdák olcsóbb tőkét kapjanak; a túlságosan sok közvetítőt mellőzni; az ipart a vidéken fejleszteni, a bol-

gár-kertészetet terjeszteni, a vízhasználatot könnyíteni, jó közlekedő utakat építeni s legelőket szaporítani, a gazdasági iskolákban az értékesítést jobban megismertetni és tanítani, a lakásínséget megszüntetni stb. kívánja.

Szempontjai az agrárérdekek kielégítésére vonatkoznak s bár ezek is lényeges befolyással vannak a közéletmezés megjavítására, ezzel az egyoldalúság hibájába esik, mert a kereskedelem, valamint a szakiparosok érdekeivel kevésbé foglalkozik, ezek megfigyelésének körétől már távolabb esnek. Koronként felesleges politizálást is megenged magának és pedig nem mindig a legjobb Ízléssel. Nemzetgazdasági fejtegetései sokszor jók, de olykor közhelyek, máskor elavult fiziokratikus nézeteket árul el.

Bő statisztikai adatokat és számításokat mutat be, nagyrészk az azonban szaklapokból van kiollözva. Meglehetősen egyoldalú munka ugyan, de alapos és komoly átdolgozás után értékessé is lehetne.

III. A viszonylag legjobb munkák.

A kitűzött czélnak legjobban feleltek meg a következő pályamunkák:

4. A drágaság fejlődésében nincs megállás.

14. Az idő pénz.

13. Egyesült erővel.

A bíráló bizottság egyhangúlag elhatározta, hogy a pályázati kiírás értelmében e három munkát megvételre ajánlja az egyesületnek.

Ezekről a bírálati följegyzések és a leadott szakvélemények alapján a következőket jegyezhetjük föl:

4. Jelige: *«A drágaóág fejlődéóében nincó megálláá».*

Az összes munkák között az aránylag legjobb és leg-egyenletesebb. Felöleli a drágaság kérdését a világkonjunkturák, a hazai viszonyok és Budapest főváros szempontjából. Nagy szorgalommal készült, roppant adat-

gyűjtésre alapított, egészben véve sikerült munka. Történeti, adatokkal igazolja, hogy a drágaság viszonylagos fogalom. Az árak képződését széles körökre kiterjedő tényezőkben keresi. A közművelődés, az ipar és kereskedelem fejlődése elvonja a földművelés munkásait, a fogyasztás emelkedik, ellenben nem tart vele lépést a termelés.

Az államot és a hatóságokat azzal vádolja, hogy csak a történelmi jogokat védik, de nem az emberieket, A tömegek, a dolgozó milliók ezzel szemben még gyöngék. Ezen kérdés tárgyalásánál a szerző némileg egyoldalú álláspontból indul ki. E miatt téved az agrarizmus keletkezéséről, annak Németországban és nálunk való kialakulásáról, valamint a nemzetközi helyzet és viszonyok megítéléséről előadott nézeteiben.

Kutatásainak iránya helyes lehet, de végső következtetésében némileg önkényes.

Abban igaza van, hogy a közterhek lényeges befolyással vannak a drágaságra, mert végtére is mindenki áthárítani igyekszik a maga terheit. A termelési költségek terhei végül a fogyasztóra nehezednek. A közterhek elosztásának és a munkabéreknek statisztikája érdekes és szorgalmas adatgyűjtés.

Az állattenyésztés viszonyait helyesen konstatálja, ámbar statisztikai adatai, a források megnevezése hiányában ellenőrizhetetlenek; helyesen állapítja meg azt is, hogy a minőség javulása milyen jótékony hatással volt az áralakulásra és a rendelkezésre bocsájtható húsmennyiség növelésére.

A húsrá, baromfira, tojásra, tejre, zöldségfélékre stb. nagyon elaprózza a statisztikai adatokat. A közterhek statisztikájából kimutatja, hogy főleg azok az adónemek emelkedtek, a melyek a városi lakosságot sújtják. Ebben igaza is van, de nemcsak a városokban, hanem a falvakban is megdrágult az élet, tehát olyan okoknak kell lenniök, a melyek mindenütt drágítólag hatottak.

A fogyasztási adókat helyesen ellenzi s arra az álláspontra helyezkedik, hogy ha a fogyasztási adótermészetű közjövedelmek is az egyenesadók formájában szedtetnének be, akkor a főváros lakosságára a fogyasztás révén kevesebb adóteher esnék.

A közintézmények által szedett díjakban csak a terheket látja, de nem veszi figyelembe azokat a szolgáltatásokat is, melyeket ellenértékül nyújtanak. Mily óriási üzemköltséggel dolgoznék ma mészáros, hentes stb., ha vágóhidakat, hűtőket, gépeket, berendezéseket stb. mindegyik maga volna kénytelen fenntartani?

Ha a gyors meggazdagodás vágya nem hajtaná a közvetítőt, akkor talán igaza lehetne a szerzőnek abban, hogy a közvetítőnek csak az volna érdeke, hogy a kínálatot növelje; mivel azonban a tapasztalat az ellenkezőjét mutatja, a közvetítő és termelő egyaránt nem arra törekszik, hogy sokat termeljenek és adjanak el, hanem arra, hogy minél jobb árakat érjenek el. Ezt későbbi fejtegetéseiben a szerző is elismeri a drágítás okául.

Szerző is elismeri, a mit a főváros mindig kijelentett s a mi általánosan ismeretessé is vált, hogy a drágaság mindenütt nagy, Amerikától kezdve Bécsig; egyáltalán nem helyi jelenség és azt sem lehet mondani, hogy Budapesten volna a legnagyobb.

A húsipar megadóztatásának módja tényleg súlyosan nehezedik az érdekelt iparosokra, évek óta sürgetik annak rendezését, de vajjon ezzel olcsóbb lesz-e a hús?

A vásárpénztárról való nézete nem egészen helytálló, mert az incasso-provisiót a főváros épen azért állapította meg kötelezően, hogy azt mindenki viselvén, minél kisebbek lehessenek a díjtételek. Ez az intézkedés épen a kisebb iparosok érdekében van, a kiket támogatni a közéletelmzés érdeke. A hajtó szolgálat kötelező volta, a rend érdeke mellett még azért is állapított meg, hogy megkíméltesse a tenyésztők és kereskedők oly egyének

alkalmazásától, a kik feleslegesen terhelik őket kiadásokkal. Ha mindenki a maga emberét hozná magával, megint csak elharapódnék a sóévés, tületetés és túlitatás, a mi ellen az iparosok és fogyasztók érdekében is küzdeni kellett.

Abban igaza van, hogy a sok országos vásár elaprózza az állatvásárokat és ez nincs előnyére a kínálatnak.

A húselkobzásokat is túlságosaknak tartja, ebben a kérdésben azonban csak egy szempont vezetheti a hatóságot: a közegészség érdeke. A mit a legelőhiányról mond, az ismeretes.

Szerző a statisztikai adatokat túlságosan halmozza. Munkája ezért nem eléggé áttekinthető. Csakis az élelmezés kérdését tárgyalja s más okokban nem is kutatja a drágaságot. Javaslati — daczára a rengeteg statisztikának — jórészt az általánosan ismert javaslatok.

14. Jelige: «Az idő pénz.»

Feltűnően jól megírt munka, világos, szabatos, élénk irány. Alapos és széleskörű adatgyűjtése és szakszerű feldolgozása dicséretet érdemel. Mindenre kiterjedő figyelem és meglepő elfogulatlanság van benne. A hol adat nincs, azt, jelzi. S ez itt nyomatékkal bir, mert a mi *óxiókóégeó* adat létezik, azt megszerezte. Diagnózisa általában nem rossz, de annak megokolása jórészt rapszodikus. A therapiát tartalmazó fejezet alatt igen sok találó javaslat van, mely azonban bővebb kifejtésre érdemes. Van benne azonkívül néhány kellően meg nem okolt kívánság és itt-ott egy-egy utópia.

A grafikonok nagy gonddal, szorgalommal és szakavatottan készültek s a szövegben eléggé meg vannak magyarázva.

A drágaság elleni mozgalom történetét élénken adja elő, látszik, hogy forgatta a rendelkezésére állott könyvet, előterjesztéseket, iratokat stb.

Gyöngéje a műnek, hogy a kérdésben nem tud eléggé elmélyedni, önálló fölfogása alig van s javaslatai is a legutóbbi években a szakhivatalokban, szakkörökben és a napi sajtóban tett javaslatoknak elég ügyes összefoglalása. Bírálata nincs, sem önálló véleménye. Szorgalmasan gyűjtötte az adatokat, el is tudta azokat rendezni, de átfogni, átszűrni és belőlük cél tudatosan következtetni egyénileg nem volt elég erős.

Mindezek dacára általában becses, ha nem is kifogástalan mű.

13. Jelige: *«Egyelőül erővel.»*

Önálló gondolkozásra valló, beható statisztikai adatokkal támogatott tanulmány. Közgazdasági felfogása egészséges. A diagnózisa sok tekintetben helyes, de a bajok okait nem fejt ki egyenlő részletességgel; azonban minden főmozzanatra utal, kivéve azt, hogy a világgazdasági befolyást nem domborítja ki eléggé.

Előadása világos, de nyelvezte nem eléggé szabatos és magyaros. Javaslatai rapszódikusak; sok közülök figyelmet érdemel, de konkrét indítványai alig hajthatók végre. Ezt maga a szerző is érzi, azért egy közgazdasági védő egyesületet tervez, mely a drágaság okait és gyógymódjait folyton kutatni volna hivatva.

A részletekre térve, megállapíthatjuk a következőket:

A bevezetés mutatja már, hogy igen jól indul. A drágaság kérdése szerinte nem helyi kérdés és nem csupán a gazda, vagy kereskedő okozói a drágaságnak. Értékes a fejtegetése arról, hogy a behozott árukat drágábban kell megfizetnünk azért, mert a kereskedők hitelbe veszik át azokat,

Téved, hogy Budapest környékén és területén nincs konyhakertészet. Van itt bolgár, csak nem elég.

Következtetései néhol önkényesek. Végző eredményként oda konkludál, hogy a lakosság megélhetésének biztosítása első sorban, az állam s másodsorban a közsággek vezetőinek kötelessége.

Ha állana az, a mit a szerző mond, hogy a termelés a népesség szaporodásával nem tart lépést, akkor hovatovább bekövetkeznék az az idő, mikor élelmiczikkek hiányában éhínségben pusztulnának el az emberek. A vágómarha számának csökkenése még nem jelenti, hogy kevesebb hústáplálék került a piacra, mert a minőségbeli javulás pótolja a mennyiséget.

A főváros közéleti intézményeinek helytelen kezeléséről beszél, de nem mondja meg a hibákat, még kevésbé a javítás eszközeit.

Statisztikai adataiból megállapítja, hogy a központi vásárcsarnokba 8 százalékkal többet hoznak be, mint a mennyit a statisztika adatai alapján a fejlődés megkövetel s mégis drága minden, tehát nem jó a kezelés. A mikor ezt megállapítani véli, feledi, hogy a vásárcsarnoki forgalom emelkedése nem óramutatója a szükséglet emelkedésének, mert aránylag csak kis részét biztosítja az elfogyasztandó élelmiczikkeknek.

A vágóhid bevételeinek emelkedését a forgalom s nem, miként szerző állítja, a díjtételek fölemelése és pénzügyi kihasználása okozta. Nem ismeri eléggé a budapesti állatkereskedelmet, a ki azt mondja, hogy állatkereskedelmünk nincs. A budapesti állatvásárpénztár múlt évi pénzforgalma a 254, az áru- (állat-) forgalom értéke pedig a 90 millió koronát meghaladta; ez is pozitív bizonyíték az állatkereskedelem jelentős mértékéről.

Téved abban, mikor azt állítja, hogy a vásárcsarnok: csak egyes községekből szerzi be az élelmiczikkeket, mert a verseny teljesen szabad és az árakra nemcsak azok a tömegek hatnak, a melyek a központi vásárcsarnokba érkeznek, hanem hatással vannak azokra azok is, a melyeket még nagyobb mennyiségben hoznak föl Budapestre a vásárcsarnokon kívül. Egyes községekből azért nem hoznak Budapestre árukat, mert az exportnál tarifa-

kedvezményeket élveznek s Budapesten, a megtört forgalomban a szállítás drágább.

Szerző, bárha helyes utat keres, eltéved a statisztika labirintjaiban és következtetési ellenőrző bírálat hiányában sokszor hamisak.

A lakásdrágaságot főként a 30 évi adómentességgel kívánja megszüntetni. Ez ugyan lehet rugója az építkezési kedvnek, de nem a gyökeres orvosság, sőt sokan — és talán joggal is — meg nem engedhető kedvezménynek tekintik a telektulajdonosok javára, melyből vajmi kevés előny jut a lakókra.

Szövetkezeti alapon javasolja a házépítkezést. Ez nagyon problematikus s már súlyos panaszokat, sőt vádakat is hallottunk ez ellen. Az 1875: XXXVII. (keresk. törv.) 63. §-a alapján a kereskedelmi társaságok által az ú. n. «társas-házak» rendszerét akarja bevezetni. Félő, hogy ezzel az ellenkezőjét fogná elérni, mert a főbérlő-(generális-bérlő-) rendszer, még egyes nagyobb kereskedelmi társaságok képében is, bizony-bizony nagyon is hozzájárul a drágításhoz, mivel önkényesen és brutálisan járnak el a lakásbérek fölemelésében. Drága a lakás, sok zaklatás, egyetemleges felelősséggel járó folytonos függés, bizonytalanság, aggodalom — ezek alkotnák a csöndes otthont, mely után ilyen módon, bizonyára csak kevesen vágyódnának.

A cselédkérdésben igaza van, azonban ezt sem lehet egyoldalúan megítélni, mert az ipari föllendülés is nagyon sok egyént vont el a cselédszolgálattól.

Javaslaiban nem sok újat mond, de adataival és fejtegetéseivel meggyőzni igyekszik, hogy az állani, község és társadalom együttesen, egyesült erővel fogjanak össze a drágaság leküzdésére, mert egyedül a kereskedőket és szakiparosokat vádolni a drágaság előidézésével nem lehet és ebből folyólag a javulást egyedül tőlük várni szintén lehetetlen dolog.

IV. Dicséretre érdemes munkák.

A fősoroltakon kívül dicsérettel tüntette ki a bíráló-bizottság a 9. számú, «*bis dat, qui cito dat*» jeligéjű és a 11. számú, «*Budapest közéléimczése*» jeligéjű pályamunkákat, mint a melyek az előbbi pontban felsoroltak után a legjobbak.

E két munkáról a bírálók jelentéseiből a következőket ragadjuk ki:

9. Jelige: «*Bis dat, qui cito dat*».

Adatokkal bőven el van látva. (Némi javítást igényelnek az állattenyésztésre vonatkozó adatok.) Kiindulási pontjai helyesek. Javasataiban az állam, a vasutak, hatóságok és a társadalom teendőit általában helyesen osztja ki és idevonatkozó előterjesztései gyakorlatiak, általában figyelemreméltók és megvalósíthatóknak látszanak.

A részletekre nézve kiemeljük a következőket:

Bevezetésének tétele általánosan ismert igazság, t. i., hogy az ipari munkások olcsó megélhetése alapföltétele az ipar fejlődésének. Bár elismeri, hogy a közélélmzési és közegészségügyi intézmények az élelmiszerkereskedelmet szabályozták és az élelmiczikkeknek egészségügyi ellenőrzése hatályosabb lett, azok mégsem tudták olcsóbbá tenni az élelmzési viszonyokat. Az árak emelkedését szükségszerűen bekövetkezett internacionális jelenségnek ismeri el. A nagy- és a kiskereskedelem árai között igazolatlan nagy különbséget maga is észreveszi.

Téved abban, mikor azt állítja, hogy a népélélmzés szempontjából a minőség alárendelt fontosságú, mert régi közmondás: «olcsó húsnak híg a leve» s a tapasztalat valóban azt bizonyítja, hogy pl., ha számszerint kevesebb állatot vágnak is, az a húsmennyiség szempontjából nem jelent mindig apadást, hanem gyakran a jobb, kiadósabb minőség még szaporítja is a mennyiséget.

Ismerteti a hatósági intézkedéseket és a drágaság

elleni ankéteket. Sajnosnak jelzi, hogy az ankéteken fölmerült javaslatok elmerültek a bureaokban s csak egy-kettő valósult meg. E végből javasolja, hogy egy központi szervezet állíttassék föl, mely az egész ország közélémezésének ügyére befolyással lenne. A fogyasztási adóknak és a városi díjaknak elengedését jelöli meg a drágaság egyik enyhítő eszközének. Igen ám, csakhogy akkor állam és főváros az egyenes adókat és az egyéb közterheket volna kénytelen emelni. Ez tehát csak szólás-mondás. Tévedés az is, hogy a vasúti díjak az élelmiczikkek áaira befolyással nincsenek. Hát a városi díjak igen, emezek pedig nem?!

Helyes az a nézete, hogy a kivitel forszirozása csak a drágaságot növeli, ha az árúkat itthon talán még jobban is lehetne értékesíteni s a kivitelre való ösztönzésül csupán a tarifa-kedvezményekben biztosított haszon szolgál. A fővárosnak az már ismételt kívánsága, hogy a tarifarendszer olyan legyen, hogy az az élelmiszerek kereskedelmét elsősorban Budapestre terelje. Ugyanilyen a collis agricoles-rendszer is. Kétségtelenül igaza van abban, hogy a vasút és a vasúti tarifák nagyon fontosak a fővárosnak élelmi szerekl való ellátása szempontjából^ bárha előbb kétségbe vonta a díjkedvezmények előnyös hatását. A vásárcsarnok jövedelmezésének adatai tévesek, valamint az is, hogy a főváros azt jövedelmi forrásul kívánja tekinteni és kezelni. A vásárcsarnokról mondott bírálata a napisajtóban elhangzott állításokon felül nem emelkedik.

Az árképződésről adott nézetei kicsinyesek, nem lát a távolba s nem mérlegeli azt a befolyást, a melyet egyegy silány terméseredmény okoz s a nemzetközi piac és az üzérkedés teremt.

Az árúknak egyenletes fölhozatalát csak a rendszeres termelés és élelmiszkereskedelem teszi lehetővé. Egyike sincs meg. Ez a drágaság egyik főoka, nem pedig a

technikai hibák, a melyeket könnyebben lehet kijavítani, mihelyt az arra szükséges költségek megvannak.

Az állattenyésztésről, húsdrágulásról vallott nézetei sokban találóak, de valamint ezekről nem mond új dolgokat, javaslatai is általánosan ismereteseek. Addig, míg nálunk a húsellátási viszonyok nem javulnak: Ausztriába és a vámkülföldre semmiféle díjszabási kedvezményt nem akarna adni. Ezzel csak rövid időre lehetne segíteni és oly nagy csapást lehetne mérni az exportkereskedelemre, mely miatt beláthatatlan időre károsodnék a kereskedelem és az ország gazdasága. A Balkán államokkal kötendő szerződés követelése helyes. Igaza van a vadhús fogyasztásáról adott jellemzésben; ugyanez áll a baromfi-kereskedelemre is. A tojáskereskedelem bajait ismeri, igaza van abban, hogy a vasúti díjszabás helytelenségei terelték a tojáskereskedelmet Bécsbe.

A tej- és vajkereskedelem hibáit ismeri, de kevésbé tud azok elhárítására gyökeres javaslatokat.

A zöldségfélék termelésében jól látja azt, hogy miként szűkül a főváros határában az arra fölhasználható terület s azért vasúton kívánja a perifériákról beszállíttatni, kedvező díjak mellett és személyvonatokhoz csatolt gyűjtőkocsikban. Az általa javasolt zöldségkonzerválás sikertelen, mert a közönségekényes izlésű és a friss zöldséget kedveli és keresi.

11. Jelige: «Budapest közéletmezése»

Az anyagot nagyrészt «A budapesti közbűgőhidak és állatvásárok 1873—1903.» cím alatt a főváros által kiadott monográfiából, a főváros tanácsa VIII. (közgazdasági és közéletmezési) ügyosztályának előterjesztéseiből, valamint a főváros vonatkozó szabályrendeleteiből vette, kiegészítvén az utóbbi évek statisztikai adataival. Szorgalmasan használta ezeket, de önállóan kevésbé mélyedt el a kérdés tanulmányozásába.

Helyes az az álláspontja, hogy a drágaság nem helyi kérdés, nem is országos, hanem az kiterjed az egész

kontinensre, sőt azon túl is. Igaza van abban, hogy a köz-
 élelmezés helyes irányítása okából, országos statisztikát
 kell vezetni és hogy a közélelmezés irányítása meghaladja
 a városi adminisztráció erőit.

Helyes az a fölfogása, hogy csakis a vásárcsarnokok-
 tól nem lehet várni az élelmiszerek olcsóbbodását, mert
 azok valójában csak nagyon kis részét közvetítik a Buda-
 pesten elfogyasztott élelmiczikkeknek. Statisztikája ebben
 találó. Igaza van abban, hogy a főváros közélelmezési
 intézményeit fejleszteni kell s helyes nézetet vall a köz-
 ség kezébe való vállalatokról is. Nézetei sokban elfogad-
 hatók, munkája komoly, adatgyűjtése szorgalomra mutat,
 bárha nagyrészt a hivatalos előterjesztésekből ismert
 nyomokat követ.

Erdeme, hogy a közélelmezés kérdését világosan fog-
 lalja össze, ennek minden ágára kiterjeszkedik és jól is-
 meri az élelmiszer-, valamint állatkereskedelmet.

Szükségesnek véli a bíráló-bizottság azt is kijelen-
 teni, hogy a megvételre ajánlott munkákban felsorolt
 statisztikai adatokat ellenőrizni azért sem állott módjában,
 mert a pályamunkák az adatok forrásait általában nem
 jelölték meg. A bizottság tehát az adatok helyességeért
 a felelősséget a szerzőkre kénytelen hárítani.

A három megvásárolt pályamunka szerzői azonban
 felhivandók, hogy a fölhasznált adatok forrását munkáik
 kinyomatása alkalmával megjelölni szíveskedjenek.

Budapest, 1910 június 5.

A BÍRÁLÓ-BIZOTTSÁG I

Elnök:

Matlekovits Sándor.

Tagok:

dr. Gaál Jenő, dr. báró Komfeld Mór, dr. Melly Béla.

Jegyző:

Gelléri Mór.

Ezek után megjegyezzük még, hogy a bíráló-bizottság előterjesztésére a közgyűlés az utolsó fejezet alatt felsorolt öt pályamunka jeligés leveleit fölbontotta, a bírálat eredményét a fönnebbiek szerint kihirdetvén, megállapította, hogy a harmadik fejezetben fölsorolt három munka szerzői *Komáromi* Sándor szerkesztő, az egyesület húsipari szakosztályának főtitkára (4. A drágaság fejlődésében nincs megállás), dr. *Bihari* Károly (14. Az idő pénz), *Zachár* Gyula tanár, takarékpénztári igazgató és dr. *Bálint* Béla, az Osztrák-Magyar bank tisztviselője (13. Egyesült erővel). A dicsérettel kitüntetett pályamunkák szerzői dr. *Tonelli* Sándor, az Országos Iparegyesület másodtitkára és *Wolf* Vilmos, a dunai teherpályaudvar raktár-főnöke (9. Bis dat, qui cito dat), valamint pernyési *Szabó* Ferencz h. vásárigazgató (11. Budapest közéletmezése).

A DRÁGASÁG.

Jelige: A drágaság fejlődésében
nincs megállás.

Az okok.

A mindennapi életszükségletek beszerzésének nehézségei éppenséggel nem új dolog. Ismeretes a mons sacra való kivonulás és tudjuk, hogy a középkorban a drágaság miatt és annak leküzdésére limitálták az árakat. Severus római császár például megparancsolta, hogy a szoptató sertést, vagy a tejes malacot senki leölni ne merje. Oka ennek az volt, hogy nagyon megfogyott a malacpecsenye. Avagy például az úgynevezett hatósági hússzékek, melyek minálunk a legújabb diadal, mert oly húsok egy részét teszik a szegény emberek számára hozzáférhetőkké, a melyek azelőtt fogyasztásra egyáltalán nem kerülhettek: a bázeli húsiparosok egy 1248-ban kelt okmányában már szerepeltek. E szerint kimondatott, hogy «a piacnak magasabb és jobb fekvésű részén tehátlan a tiszta és legjobb húst és a vágóhelyen kívül (szabadban) a tisztatlan húst fogják eladnb.

A drágaság és az ellenszereinek keresése körülbelül olyan régi, mint általában a civilizáció. A kinek mástól kellett beszereznie, vagy venni volt kénytelen az élelmiszereket, avagy más szükségleti és használati tárgyakat, az azokat mindig drágállotta. Olcsó, jutányos mindig csak az volt, a mit az ember a saját munkájával tudott előállítani, avagy munka nélkül is készen talált.

A drágaság különben is viszonylagos fogalom. Az egyiknek drága az, a mit a másik még olcsónak talál. Egész népeknél, vagy nemzeteknél is ugyanez a nézet

A német olcsónak tartja a mi élelmiszereinket. Mi a szerb és román mezőgazdasági termelés czikkeiről táplálunk hasonló véleményt. A románok és a szerbek az ausztráliai természetények és állatok értékéről vallják ezt meggyőződéssel. Szóval, fokozatok ma is vannak. Még pedig nemcsak országok és világrészek, hanem országrészek és egészen kis földterületek árai között is. Sőt ugyanazon árúnak és élelmiszernak árai ugyanazon a helyen és időben különbözök. Az árú mozgási szabadsága, kereslet és kínálat, közterhek, feldolgozási módok, minőség, eltarthatóság, vagy romlandóság megannyi árszabályozó tényezök. Ezek külön-külön, kettő-három együttvéve, vagy valamennyi egyszerre jutva érvényre, különféleképen hatnak. Ha az élelmiszer a termelés helyéről el nem mozdítható, például közlekedési eszközök és alkalmatosságok hiánya, vagy zárlat esetén; ha kereslete nincs, de kínálata nagy, például vevőtlen vásárokon, nagyon jó termékek idején, az export hirtelen megszűnése esetén; ha termelési és fogyasztási adókat, vásári költségeket, üzemi terheket, vagy koczkázatokat nem visel, vagy azok nagyon kicsinyek; ha a feldolgozása nagyon primitív, vagy feldolgozásra nem is szorul; ha a munkabérek alacsonyak; ha a minőség silány, nem versenyképes, a támasztott igényeket ki nem elégíti; ha romlandó és továbbtartás során értékéből, súlyából, minőségéből veszít, vagy eltarthatása külön költségeket igényel: az árú vagy élelmiczikk viszonylag olcsóbb. Megfordítva viszonylag drágább.

Konkrét példákkal meggyőzően illusztrálható ez az igazság. E példákat mindenki a legnagyobb könnyűséggel keresheti ki a maga tapasztalataiból, a maga ismeretei köréből. A későbbiekben különben is megvilágosítást nyer a tétel.

De vannak a drágaságnak, vagy olcsóságnak ezeket a kereteket túlhaladó, általánosabb okai is. Mert a tény az, hogy habár egyes kis területeken és nemcsak egyes

országokban, vagy világrészekben tagadhatlanok az ár-ingadozások, a domináló irányzat mégis az, hogy idők folyamán minden megdrágul.

Íme néhány példa: Az osztrák Friedlandban egy 1645. évi lakodalmi ünnepségről szóló városi számla szerint 1 forint 12 krajczárért 3 tyúkot, 48 krajczárért 11 font marhahúst, 48 krajczárért egy negyed borjúhúst, 18 krajczárért félfont faolajat, 34 krajczárért 9 darab kalácsot, 1 forintért 4 darab pontyot, 7 krajczárért és 3 dénárért egy messzely sőt és 3 forintért $7\frac{1}{2}$ tonna sört lehetett kapni. Ugyanott 1723-ban Pesselt nevű polgármester installációja alkalmából a marhahús fontját 3 krajczár dénárjával, a serteshúsét 4 krajczár 3 dénárjával, a sütnivaló kolbász darabját 3 krajczárjával, egy fiatal bárányt 30 krajczárért, egy kappant 24 krajczárért, egy pulykát 45 krajczárért, egy fiatal csirkét 6 krajczárért, a szalonna fontját 9 krajczárjával, egy kis messzely sőt 8 krajczárjával, 45 darab tojást 18 krajczárért, egy font rizst 3 krajczárért, 1 citromot 8 krajczárért, $\frac{1}{2}$ hordó sört forint 30 krajczárért, egy pint magyar bort 56 kr.-ért, egy pint osztrák bort 28 krajczárért, egy őzet 2 forint 30 krajczárért lehetett kapni. Később, de ugyanebben az évben és ugyancsak Friedlandban egy font juhúst 3 krajczárjával, egy libát 24 krajczárért adtak.

Mária Terézia idejében a marhahús kilója 47a kn volt. A borjúhús 4 VB kr.-ba került. 1765. évi statútumában Krasznamegye a jó marhahús fontját 3 dénárra, a közepszerűét $2\frac{1}{2}$ dénárra, az alábbvalóét 2 dénárra szabta. A serteshús fontjáért 5 dénárt kellett adni, a kecskéért IVa dénárt, de a szalonnáért 10 dénárt. A hájé 12 dénár volt és még a fagygyút is 9 dénárért lehetett eladni. Ugyanez a statútum beszél azonban 20 forintos marháról, melynek bőrét a vételár harmadán, 20 máriáson lehetett eladni. A ki a Budapesti Mészáros Ipartestület czéhiratait forgatja, az egyéb élelmiszer-árakról is tudomást szerez-

het. A XVIII. század végén a nemes mészároszék közös ebédet adott, a melynek, az italokat leszámítva, 29 forint 31 kr. volt az egész költsége, ámbár a cigányok is megettek 8 font gulyáshúst, fontját 6 kr.-jával. A tyúk darabjáért 30 kr.-t fizettek. Egy pulykáért 1 forintot, 1 nyúlért 75 kr.-t, 100 csigáért 48 kr.-t, egy-egy narancsért és citromért 8 krajczárt. Egy font rizsért 24 kr.-t, egy font disznózsírért 12 kr.-t. Egy font borjúhúsért 10 kr.-t, egy messzely eczetért 7 kr.-t, egy font cukorért 92 kr.-t, egy messzely borért 4 kr.-t. Egy másik ilyen lakomájuk számára 1 font mandulát 1 firt 40 kr.-ért, 1 font árpakását 14 kr.-ért, 1 font rizskását 14 kr.-ért, 1 pint tejfölt 24 kr.-ért, 5 messzely tejet 17 kr.-ért, egy öl fát 3 firtért, egy malacot 1 firtért vettek.

Igen érdekes áradatokat találunk Pozsonyban a francia háború idejéből. Egy font finom kávé akkor 108 garasba, vagyis 9 forintba került. Egy font cukor 108 garasba, tehát szintén 9 forintba került. Egy font sertés-hús, házi hizlalású, 37 kr., egy font gyertya 19 garas, egy font juhturó 13 garas, egy véka dara 21 forint, egy véka borsó vagy bab 24—26 forint. Egy mázsa olvasztott vaj 125 forint. Egy véka tengeri 7 forint, egy véka rozs 77a forint, egy akó új pozsonyi bor 19 forint, egy öl bükkfa 21 forint, egy font szappan 16 garas, 10 font szájliszt 25 forint,

Ma az itt felsorolt árak legtöbbje drágább, de olcsóbbat is találunk közte, így például a cukrot, kávé, narancsot, citromot, eczetet, sóst stb. Világos tanujelül annak, hogy ha áll is a tétel, hogy idők folyamán megdrágulnak az egyes élelmiszerek, azok a tényezők, melyeket főntebb árszabályozóknak tüntettünk fel, ugyanezen idők folyamán belül egyes élelmi cikkeknel árcsökkenést is tudnak előidézni. Ebből következtethető, hogy ha mesterséges úton tudunk egy, vagy több oly hatást előidézni, a minőt az árszabályozókként megjelölt tényezőktől várni

lehet, akkor az élelmiszerek, vagy más szükségleti cikkek árának mérséklését is képesek vagyunk előidézni. Végül eredményében így bármily nehéznek látszik is, nem felesleges munka a drágaság okainak kutatása.

A drágaság általános oka mindenekelőtt az, hogy a fogyasztás emelkedik és evvel a termelés, az ismert termelőterületeken, lépést tartani nem tud. Ez a tétel a lakáskérdés dolgában is megáll. A mezőgazdasági termelés eleinte extenzitásban, majd intenzitásban is emelkedett; de sem az extenzitás sem az intenzitás nem bizonyult elégnek a szükségletek fedezésére. Maguk a mezőgazdasági termelés szolgálatában álló területek, legalább azok, melyek a fejlettebb kultúrájú országokban és világ-részekben rendelkezésre állanak és megközelíthetőségük folytán számbavehetőek: megfogyatkoztak. Ép így megfogyatkoztak, bár részben gépek helyettesítik őket, a mezőgazdasági munkások is. A művelhető területeket és munkásaikat az ipar, a kereskedelem, a városi foglalkozások elvonták ősi rendeltetésüktől.

Kettős ellenhatás következett ebből. Az egyik a termelőképeség csökkenése, a másik a fogyasztóképeség emelkedése. Mert természetes eredmény, mely külön magyarázásra nem szorul, hogy az emberiségnek minél nagyobb része távolodik el az úgynevezett ősfoglalkozásoktól, annál inkább emelkednek a kulturális igények és a fogyasztás intenzitása, mely velejár. A kultúra fejlődése a fogyasztási igény és szükségletek fokmérője. A míg ez igények és szükségletek szabadon voltak kielégíthetőek, vagyis az élelmicikkkel és szükségletekkel való kereskedés akadályokba nem ütközött s a feleslegek az egyik termelő országból a másikba feltartóztatás, vagy leküzdhetetlen terhek nélkül is átáramolhattak, addig a drágaság ugrásszerűen nagyobb mérvet nem ölthetett. Ma is példáját látjuk ennek Angolországban. Azokban az országokban azonban, a hol a javak nemzetközi cseréjét meg-

adóztatták, megvámolták, és a militarizmus térfoglalásával ugrásszerűen növekvő állami közszükségletek könnyebb fedezhetőse céljából kapva-kaptak rajta, sőt mesterségesen csináltak minden oly mozgalmat, mely a nemzeti termelés védelmének ürügye alatt az állampénztárakat jövedelmekkel látja el s e mellett a fogyasztási és forgalmi adókkal is fokozatosan terhelik az életszükségleteket: vaskövetkezetességgel áll be a drágaság.

Hozzájárul ehhez még az is, hogy az élelmiszertermelés rendkívül sok véletlennek, az időjárás viszontagságainak, betegségeknek van kitéve. Ennélfogva a beltérségek is az egyik esztendőben a normálnál többet, a másikban meg kevesebbet tudnak termelni, a mi a drágaság folyamatában áringadozásokat idéz ugyan elő, de a drágulás folyamatát meg nem akasztja.

Az élelmiszereket, vagy nyersanyagukat ma még túlnyomó részben a mezőgazdaság termeli. Ha az élelmiszerek drágulnak, drágul az ipari, sőt a mezőgazdasági munka is. Ha pedig a gazdasági élet, vagy termelés két főágában megnövekedett a teljesítendő munka ellenértéke, nagyon természetes, hogy minden más szolgáltatás is drágábban szerezhető be, mert az életfeltételek megszerzése többbe került. Ez a legtermészetesebb kölcsönhatás, így fokozódnak a termelés terhei.

Az aranytermelés növekvését, a pénz vásárló erejének csökkenését szintén a drágulás tényezőjeként szokás ugyan emlegetni, de a tény mégis az, hogy, bár a pénz vásárló erejének csökkenése csak az egész kultivált világra való kihatással képzelhető el, a drágulás Angolországban megközelítően sincs olyan arányú, mint a többi országokban, a melyeknek termelése vámvédelem és fogyasztása, vagy forgalma súlyos adók terhe alatt állanak. Ezzel nem kívánjuk azt vitatni, hogy a pénz vásárló erejének csökkenése az életszükségletek beszerzési árait emelni egyáltalán képes nem volna. Csak azt állítjuk, hogy e rész-

béli hatásai távolról /sincsenek akkorák, mint a mezőgazdasági termelés csökkenéséé és a vámvédelemé, a fogyasztási, meg a forgalmi adóké, valamint a munkabérmozgalmaké. Egyszerűen azért, mert az a jelenség, a mit a pénz vásárló erejének csökkenésében láttunk, ott is kifejezésre jutott, a hol a munkát fizetik meg vele, tehát a keresetben, az életfeltételek megszerzésében. Ma a fizetés, a napszám, vagy bér, sőt az ember is több, mint akkor volt, mikor kisebb volt az aranytermés.

A fogyasztó, igaz, nem keresi, nem kutatja a végső okokat. Az csak a végső eredményeket látja és teljes vehemenciával a közvetítés ellen fordul, mely pedig, az esetek legtöbbszörében nem egyéb, mint a fogyasztóként is jelentkező termelő igényeinek érvényesítéséhez felhasznált végrehajtó eszköz. Az államhatalomnak, vagy a hatóságoknak van annyi magukhoz való eszük, hogy nem vetkeztetik magukat pőrére és a fogyasztót meghagyják jámbor balhitében. Annak a harcnak, mely az egymással szemben békére utalt termelés és közvetítés közt folyik, ez az eredendő forrása. E harcz leküzdésére, fájdalom, édes-kevés történik. Az államhatalom és a hatóságok drágasági ankétjei csak a cselekvés látszatával bírnak, de érdemével nem törődnek. Történelmi jogokat védenek, nem emberieket, ámbár a megélni tudás, az érvényesülés lehetősége mindnyájunk veleszületett ősjoga. A hatalom különben is a történelmi osztályok kezében van és a történelmi jogok védelme ennek a folyománya. A tömegek, a dolgozó milliók, a nemzetek tulajdonképeni alkotó elemei ezzel az iránnyal szemben ma még erőtelenekek, vagy nem elég erősek. Hiába követelik az élet feltételeinek figyelembevételét. A- hatalom nem segít, vagy csak tessék-lássék a segítsége.

A drágulás okai egyébként általánosak és helyiek. Mivel a drágaság kérdését vizsgáljuk, ezt tehát nem kezdhetjük és nem meríthetjük ki a helyi jelenségek feltárá-

sával, melyek mégis csak inkább látszanak elháríthatóknak, mint az emberiség szaporodásából, a világ termelő-képességéből, gazdasági és politikai irányzatokból következők. Tehát ezek a mértékadók.

A termelés.

A születési jogok, a történelmi kiváltságok a mezőgazdasági termeléshez fűződnek. Kivételt csak helylyelközzel, a gazdaságilag fejlettebb országokban találunk. Ezekben a történelmi osztályok már felismerik és honorálni kezdik az egyéni munka értékét. Ugyanezt látjuk ott, a hol (az új világrészekben) történelmi osztályok nincsenek. Másutt legnagyobb a mezőgazdasági termelés védelme. Mert igaz ugyan, hogy a védelmet először az ipari termelés sürgette; de az is igaz, hogy az ipari termelés a gyöngébb gazdasági ág volt, mely világhódító utakra indult és a gazdagodás új forrásait nyitotta meg. A fejlődés útja azonban az, hogy oly országokban is, hol az ipar kifejlődni és megerősödni még rá nem ért, a mezőgazdaság nagyobb védelmet tudott a maga részére kieszközölni, mint oly országokban, a hol létét tényleg veszedelem fenyegette. Magyarországon erősebb a gazdasági védelem, mint Németországban. Bizonyítja ezt az a körülmény, hogy Budapesten (1909/1910-ben) drágább a búza, mint bárhol a világon s a míg hozzánk külföldről csak oly országokból szabad állatokat és húst behozni, a mely országokban azokból felesleg nincs, tehát hozni nem lehet; addig Németországba élőállatot, illetőleg legalább zsirt, vagy más élelmiszert, bizonyos korlátozások mellett, csaknem az egész kontinensről, továbbá Amerikából és Ausztráliából is szabad bevinni. A mi a mezőgazdasági termelésnek javára válik, előnyöket biztosít a számára, érvényesülését, jobb megélhetését csak

úgy Isten nevében komolyabb munka nélkül is lehetővé teszi: mindaz nálunk és Ausztriában a jogosság és az abszolút igazság látszatával felruházottan jelentkezik. Az a *nemzeti* munka, a nemzeti termelés védelme.

Vele szemben hiába követelözik a fogyasztók tömege, noha a magyar mezőgazdasági termelés védelme önkéntelenül is jórészt az osztrák gazdasági érdekeket szolgálja. Az osztrák mezőgazdasági termeléstől tartja távol a versenytársakat; az osztrák ipari termelés számára biztosítja az adott viszonyok közt lehetőleg mégis olcsó élelmiszereket és a magyarországi iparcikk-fogyasztó piacokat. Az osztrák és színleg a magyar mezőgazdasági termelés érdekeit nemcsak vámokkal oltalmazzák, hanem határozatokkal, az idegen verseny teljes kizárásával. Azonfelül a magyar fogyasztóval szemben a magyar mezőgazdasági termelés érdekeit kedvezményes export fuvar-"díjakkal, alkalomadtán inségtarifákkal vagy bizonyos takarmányfélék kiviteli tilalmával védelmezik.

Nem a fogyasztó szempontja, érdeke, java diktál, noha végeredményében a termelő is csak fogyasztó. A mezőgazdaságban érdekelt azoknak a tizezreknek a szempontja a mértékadó, a kik többet termelnek, mint a mennyit elfogyasztani képesek. A mezőgazdasággal foglalkozó milliók java is csak staffage hozzá, bár tagadhatatlan, hogy, a nagybirtok szempontjából, szükséges és nagyon értékes staffage. A kisbirtokos, a kistermelő nem dolgozik exportra. Túlnyomó részük alig tud többet termelni, mint a mennyi a maga és családja ételmezésére szükséges. Egyéb szükségleteit már inkább munkája béréből, keresményéből és nem mezőgazdasági terményeinek feleslegéből fedezi.

Ország	Szarvasmarha millió darabokban				Birka millió darabokban			
	1880	1890	1900	1907-08	1880	1890	1900	1907-08
Egy. Ang. királyság	9·8	10·7	11·4	11·7	30·2	31·6	31·0	31·3
Franciaország	11·4	13·6	14·5	14·0	22·5	21·7	20·2	17·5
Algír	1·2	1·2	1·1	1·1	8·0	8·9	8·0	8·8
Belgium	1·4	1·4	1·6	1·8	0·4	0·2	0·2	0·1
Luxemburg	0·1	0·1	0·1	0·1	0·0	0·0	0·0	0·0
Hollandia	1·5	1·5	1·7	1·8	0·8	0·8	0·8	0·5
Dánia	1·5	1·6	1·8	2·0	1·5	1·2	1·0	0·7
Norvégia	1·0	1·0	1·0	1·0	1·6	1·4	1·0	0·9
Svédország	2·2	2·4	2·6	2·6	1·5	1·4	1·3	1·0
Oroszország, Európai	30·0	30·6	39·4	36·6	60·0*	58·0*	61·2*	46·6*
Finnország	1·1	1·2	1·4	1·5	1·0	1·0	1·0	0·9
Oroszország, Ázsiai	2·5	3·0	4·2	5·7	8·5*	9·0*	9·4*	11·9*
Németország	15·6	17·5	18·9	20·6	19·2	13·6	9·7	7·7
Ausztria	8·6	8·6	9·5	10·0	3·8	3·2	2·6	2·3
Magyarország**	5·3	5·8	7·0	7·5	9·8	10·0	8·7	7·0
Románia	2·3	2·5	2·6	2·6	4·5	5·0	5·7	6·0
Bulgária	1·6	1·7	2·0	2·2	6·7	6·8	7·0	7·0
Szerbia	0·8	0·8	1·0	0·9	3·0	3·0	3·1	3·1
Svájc	1·2	1·2	1·3	1·5	0·4	0·3	0·2	0·2
Olaszország	4·7	5·0	5·5	6·2	8·6	6·9	8·0	11·2
Spanyolország	2·5	2·2	2·3	2·4	18·0	13·4	13·5	13·7
Portugália	0·6	0·6	0·7	0·7	3·0	3·0	3·0	3·0
Európa	106·9	114·3	138·7	134·5	213·0	200·5	196·7	181·4
Britt. Amerika	3·6	4·1	5·6	7·7	2·7	2·6	2·5	2·8
Egyesült-Államok	46·0	66·2	67·8	71·3	58·6	56·7	61·6	54·6
Mexikó	5·0	5·0	5·1	5·2	3·0	3·0	3·4	3·5
Észak Amerika	54·6	75·3	78·5	84·2	64·3	62·3	67·5	60·9
Queensland	3·2	5·6	4·1	3·9	6·9	14·5	10·3	16·7
Új-Dél Wales	2·6	1·9	2·0	2·7	35·4	56·0	40·0	44·5
Viktória	1·3	1·8	1·6	1·8	10·4	12·7	10·8	14·1
Tasmánia	0·1	0·2	0·2	0·2	1·8	1·6	1·7	1·7
Dél-Ausztrália	0·3	0·4	0·2	0·3	6·5	7·0	5·2	6·8
Nyugat-Ausztrália	0·1	0·1	0·3	0·8	1·2	2·5	2·4	3·7
Ausztrália	7·6	10·0	8·4	9·7	62·2	94·3	70·4	87·5
Új-Seeland	0·7	0·8	1·3	1·8	13·0	16·2	19·3	22·4
Fokföld	1·4	1·5	1·1	2·0	12·5	16·7	12·0	15·0
Natal	0·5	0·7	0·4	0·8	0·4	0·9	0·6	0·8
Uruguay	5·5	5·5	6·8	6·5	15·0	17·0	17·2	14·0
Argentína	14·0	22·0	23·0	29·1	70·0	71·0	76·0	67·2
Chile	0·8	0·8	0·8	0·8	1·3	1·3	1·3	1·3
Falkland	0·0	0·0	0·0	0·0	0·4	0·7	0·8	0·7
Hemisphere	30·5	41·3	41·8	50·7	174·8	218·1	197·6	208·9
Mindössze	192·0	230·9	259·0	276·9	452·1	480·9	461·9	451·2

* Kecskével együtt. — ** Az adatok nem helyesek.

Sertés millió darabokban				Összesen szarvasmarha- értékre átszámítva				Lakosság milliókban	
1880	1890	1900	1907-08	1880	1890	1900	1907-08	1880	1907-08
2-9	4-4	3-7	4-1	18-6	21-5	21-4	22-2	35-0	43-9
5-6	6-0	6-7	7-1	22-3	24-8	26-4	25-9	37-3	39-3
0-1	0-1	0-1	0-1	2-7	2-8	2-6	2-7	3-3	5-2
0-6	0-9	1-0	1-2	2-2	2-6	2-9	3-3	5-5	7-2
0-1	0-1	0-1	0-1	0-2	0-2	0-2	0-2	0-2	0-2
0-3	0-6	0-7	0-9	2-0	2-4	2-7	3-0	4-0	5-8
0-5	0-8	1-3	1-7	2-4	2-8	3-6	4-2	2-0	2-6
0-1	0-1	0-2	0-2	1-4	1-4	1-4	1-4	1-9	2-3
0-4	0-6	0-8	0-9	3-0	3-4	3-8	3-9	4-6	5-4
11-0	11-0	13-2	11-4	54-1	54-3	66-4	58-9	83-5	118-4
0-2	0-2	0-2	0-2	1-5	1-6	1-8	1-9	2-1	2-9
0-4	0-5	0-7	0-9	4-5	5-2	6-7	8-9	14-0	28-3
9-0	11-5	16-8	22-1	30-2	34-2	41-6	49-5	45-2	62-0
2-7	3-5	4-7	5-4	12-6	13-5	15-8	17-1	22-1	28-2
4-2	6-1	8-0	9-0	12-2	15-1	18-5	20-0	15-6	20-5
0-8	0-9	1-7	2-0	4-1	4-5	5-7	6-1	4-8	6-8
0-5	0-5	0-4	0-4	3-4	3-5	3-7	3-9	2-0	4-2
0-9	0-9	1-0	0-9	2-4	2-4	2-8	2-6	1-7	2-8
0-4	0-5	0-6	0-6	1-8	1-9	2-1	2-3	2-8	3-5
2-0	1-8	2-2	2-5	8-7	8-4	9-6	11-2	28-5	33-9
2-0	1-9	2-0	2-0	8-1	6-9	7-1	7-4	16-6	19-2
0-9	1-0	1-0	1-0	2-2	2-4	2-5	2-5	4-1	5-2
45-6	53-8	67-1	74-6	200-6	215-8	249-3	259-1	336-8	447-8
1-3	1-7	2-4	3-4	5-7	6-7	9-0	12-4	4-5	6-0
49-8	57-4	62-9	56-1	118-3	147-7	157-0	150-8	50-2	86-3
0-5	0-5	0-6	0-6	6-1	6-1	6-4	6-6	10-2	13-6
51-6	59-6	65-9	60-1	130-1	160-5	172-4	169-6	64-9	105-9
0-1	0-1	0-1	0-1	4-5	8-2	6-0	6-9	0-2	0-5
0-3	0-3	0-3	0-2	9-1	11-9	9-3	10-6	0-8	1-6
0-2	0-3	0-3	0-2	3-3	4-4	3-8	4-5	0-9	1-2
0-0	0-1	0-1	0-0	0-4	0-6	0-6	0-5	0-1	0-2
0-1	0-1	0-1	0-1	1-5	1-7	1-2	1-6	0-3	0-4
0-0	0-0	0-1	0-1	0-3	0-5	0-8	1-6	0-0	0-3
0-7	0-9	1-0	0-7	19-1	27-3	21-7	25-7	2-3	4-2
0-2	0-3	0-2	0-2	3-2	4-0	4-9	5-9	0-5	0-9
0-1	0-2	0-2	0-4	3-7	4-6	3-4	5-1	0-8	2-5
0-0	0-0	0-1	0-1	0-6	0-9	0-6	1-1	0-4	1-2
0-0	0-0	0-1	0-0	8-1	8-4	9-9	8-9	0-4	1-1
0-3	0-4	0-9	1-4	26-4	34-7	37-2	42-4	2-5	5-7
0-1	0-1	0-1	0-1	1-1	1-1	1-1	1-1	2-5	3-4
0-0	0-0	0-0	0-0	0-1	0-1	0-1	0-1	0-0	0-0
1-4	1-9	2-6	2-9	62-3	81-1	78-9	90-3	9-4	19-0
98-6	115-3	135-6	137-6	393-0	457-4	500-6	519-2	411-1	572-7

Egy angol forrás* szerint a kultivált területek emberállománya 1880-ban 4111 millió 1907/8-ban 5727 millió Volt. Az emelkedés tehát 1616 millió vagyis 3931 %. Ha a fogyasztóképesség emelkedését nem is vesszük számba, pedig ez a kultúrával és az indusztriálizációdással egyenes arányban halad, akkor is az élelmiczikk-termelésnek legalább ily arányban kellett megnövekednie.

Lássuk már most, megtörtént-e ez.

Ugyanazon angol forrás szerint a szóban forgó 27—28. év során a szarvasmarhaállomány 192 millió darabról 2694 millió darabra, a sertésállomány 986 millió darabról 137 6 millió darabra emelkedett, ellenben a juhállomány 452.1 millió darabról 451 2 millió darabra csökkent. Emelkedett tehát a szarvasmarhaállomány 77.4 millió darabbal, 403%-kal. A sertésállomány 39 millió darabbal, 39.5%-kal, de csökkent a juhállomány 09 millió darabbal, vagyis 0.2%-kal. Első tekintetre így valami nagy hiány nem mutatkozik, ha azonban a szarvasmarha-, sertés- és juh- minőségek húsát szarvasmarha húsára számítjuk át, számottevő hiányt kapunk. A három állatnem ugyanis 1880-ban 393 millió szarvasmarha húsával ért fel, 1907/8-ban pedig 5192 millióéval. Az emelkedés eszerint 1262 millió, vagyis 32.1%. Ez az angol szerző számítása, a ki átlagban egy szarvasmarhát 146 cwts, 1 juhot 0.201 cwts és 1 sertést 1017 cwts hússúlynak vett azért, mert tekintettel volt a különböző korú állatok különböző súlyára, a melyek egy-egy állatnem végösszegében szerepelnek. A mi számításunk szerint egy szarvasmarhahús súlya, beleértve a borjukat is, *átlagban* 1 mm. egy sertésé, beleértve a malacot, süldőt is, 60 kg., egy juhé 15 kg.-ra tehető. E számítás szerint a húsmennyiségek millió mm.-ban így alakultak:

* Journal of the Royal Statistical Society 1909 június 30. Hooker the Meat Supply of the United Kingdom 353—351; o London, Royal Stat. Soc.

	1880-ban	1907/8-ban
Szarvasmarha	192 0	269·4
Sertés	59·16	82·56
Juh	67·81	67·68
Összesen	317·97	419·64

Húsrá átszámítva tehát 1907/8-ban 100-67 millió métermázsával több állott rendelkezésre, mint 1880-ban. A húsmennyiség tehát 31·5%-kai emelkedett, holott a fogyasztó embertömegek emelkedése, mint láttuk, 393%. A szükséglettel szemben e szerint a húsfedezet *fogyott* absolute véve 7*8%-kai, viszonylag pedig 19'8%-kal.

Ugyanígy vagyunk a gabonatermással is, a mint ez a következő tabellából ki fog derülni.

Termelt millió mm.-ban:

	Búza		Árpa		Rozs		Lakosság	
	1896	1908/9	1896	1908/9	1896	1908/9	1896/7	1908/9
Ausztria	11·77	14·5	14·66	16·5	20·53	25·5	24·919	28·2
Magyarország és Horvátország	42·68	37—	16·27	17—	13·08	13·5	18·444	20·5
Belgium	3·53	3·5	1·04	1·1	4·48	5·3	6·496	7·2
Dánia	0·98	1·2	3·63	6·4	5·32	5·5	2·320	2·6
Franciaország	90·88	92—	12·32	9—	18·56	15—	38·518	39·3
Németország	31·96	35—	25·53	32—	83·19	95—	55·052	62·0
Hollandia	1·34	1·4	1·21	1—	3·61	4·1	5·004	5·8
Olaszország	38·84	45—	2·69	2—	1·07	0·9	31·479	33·9
Románia	19·04	18—	8·5	4·2	3·26	0·9	5·800	6·8
Oroszország	92·24	170—	53·87	100—	216·38	210—	103·632	118·4
Svédország	1·24	1·6	3·83	3·4	6·56	6·3	5·010	5·4
Norvégia	0·07	0·09	1·12	0·8	0·17	0·25	2·082	2·3
Amerikai E.-Á.	146·32	187—	18·40	41—	7·53	7·8	74·389	86·3
Algír	6·32	9—	8·22	8·5	0·1	0·01	4·429	5·2
Argentína	—	46·5	—	—	—	—	4·569	5·7
Uruguai	2·38	2·5	0·003	0·02	—	—	—840	1·1
Szerbia	2·40	4—	0·06	1—	0·33	0·5	2·312	2·8
Spanyolország	26·95	30—	14·26	15—	5·47	6·5	18·090	19·2
Anglia egy. kir.	15·26	16·5	21·47	16—	—	0·5	36·025	43·9
	534·20	714·79	207·083	274·92	389·64	397·56	439·410	496·6

A főbb gabonaterményekre vonatkozó adatok közül az első oszlopsorban levők az 1896—97. vagy 1893. évből valók, úgy a mint az angol földművelésügyi miniszter 1899. évi jelentésében találhatók. Ott eredetileg húshelekről és cwts-ről van szó, ezeket az úr-, illetőleg súlymértékeket tehát az összehasonlítás kedvéért át kellett számítanunk mm.-ra. Az egyes gabonafajok második oszlopait a magyar földművelésügyi kormánynak a világ 1909. évi gabonatermését feltüntető művéből (I. kiadás) merítettük. Ez utóbbiak még nem fix összegek. Nagyrészt hozzávetőleges számításon alapulnak. Ez okból az 1909. évi termésre vonatkozólag felhasznált adatokból mindenütt a kisebbeket vettük. Azért ezeket, mert a világ termése nem bizonyult olyan jónak, a minőnek az anyag gyűjtésekor a tudósítók hihették. Meg kell még jegyeznünk azt, hogy az angol kormány jelentése csak európai Oroszország és nagy Lengyelország terméseredményeit veszi számba, holott a magyar kormány az ázsiai Oroszországot is hozzászámítja. Az összehasonlítás okából tehát az ázsiai Oroszország termését, mélyet a két világrészre kiterjedő birodalombeli gabonatermés egy harmadának értékelünk, az 1909. évi végsummákból le kell vonni. A végeredmények e szerint így alakulnak. Termett a számbavett országokban millió mm.-ban:

Búza		Rozs		Árpa	
1896-ban	1909-ben	1896-ban	1909-ben	1896-ban	1909-ben
534·2	658·19	389·64	327·8	207·78	241·62
+123·97=23·2%		-61·84=15·8%		+33·83=16·1%	

E szerint a számba vett országokban több volna a búza 23.2%-kai, az árpa 16.1 % -kai, de kevesebb a rozs 15.8%-kail Ez, tekintettel arra, hogy a számbavett országokban a lakosság ugyanezen idő alatt 4386 millióról 4969 millióra emelkedvén, csak 13.2%-nyi gyarapodást mutat, első tekintetre kedvező eredménynek volna mond-

itató. Ez azonban csak látszat. Mihelyt összefoglaljuk a három gabonafélét, más eredményre jutunk. Mert termett a három gabonaféléből együttvéve 1896-ban, illetőleg a hozzá legközelebb eső években 1131.62 millió métermázsa, 1908/9-ben pedig 1227.61 millió mm. vagyis 9598 mm.-val több. A többlet tehát csak 85%, holott a számbavett országok népességének szaporodása 13.2%. Vagyis a kínálat viszonylagos kevesbedése 53.38%. Még érdekesebb a kép, ha csak a tulajdonképeni kenyérmagvakat, a búzát és rozst vesszük tekintetbe. E két gabonaminőségből termett 1896-ban 92.38 millió mm., 1908/9 ben pedig 985.9 millió mm. Az emelkedés tehát 62.1 millió mm. vagyis 6.7%, holott a népesség szaporodása 132%.

Ha az európai országok búzával, rozsszal és árpával bevetett területeit nézzük, nem kevésbé feltűnő jelenségre akadunk. Bevetett területek ezer hektárookban az 1892., illetőleg a hol külön szám van, az illető évben, szembeállítva az 1908/9 éviékkal azokban az országokban, melyeknek e részbeli adatai * rendelkezésre állanak, íme ezek:

	Ezer hektárookban					
	Búza		Rozs		Árpa	
	1892	1908/9	1892	1908/9	1892	1908/9
Németország	1,975	1,695	5,678	6,000	1,694	1,700
Ausztria	1,125	1,100	1,972	1,950	1,111	1,180
Magyarország	3,064	3,264	1,106	1,060	1,043	1,140
Belgium (1880)	275	155	277	255	40	36
Dánia (1888)	48	40	280	276	297	233
Franciaország	6,986	6,540	1,541	1,218	916	715
Németalföld (1891)	58	56	175	222	45	30
Olaszország	4,529	5,270	143	145	313	320
Románia	1,529	1,700	125	130	560	600
Norvégia	4	5	13	14	49	35
Anglia	929	730	24	29	898	740
Szerbia	399	380	—	—	70	104
	20,921	20,935	11,334	11,299	7,036	6,833

* Agricultural Returns. Az angol földművelésügyi miniszter kiadványa.

Megállapítható e tabellából, hogy a számbavett európai országokban a búzával, rozsszal és árpával a főbb gabonaneműekkel bevetett területek nem csak hogy nem emelkedtek, hanem, ellenkezőleg, még fogytak is. Az apadás a kisebb értékű és kevesebb fontosságú két gabonaneműnél, a rozsnál és árpánál a nagyobb; ellenben a búzánál kisebb, a mi annak a tanújele, hogy a csekélyebb hozamú földek vonatnak el első sorban eredeti rendeltetésüktől. Kitűnik továbbá e tabellából az is, hogy mert a számbavett országok lakossága emelkedett és mert fogyasztókéességük az industrializálódás folytán nagyobb lett, a redukált területen való termelés a szükségletek kielégítésére elegendő, a fokozódó kereslet arányainak megfelelő lenni nem tudott.

Egyébként a magyar földművelésügyi miniszternek a világ 1909. évi termését ismertető kiadványa (első kiadás) kimutatja, hogy a beviteli és kiviteli államok termései között minő valószínű fölösleg vagy hiány mutatkozik az 1909—1910. évben. E kimutatás a következő:

		1909. évi összes valószínű termés	Egy évi szükséglet	Mutatkozik valószínű hiány	Mutatkozik valószínű fölösleg	Végeredmény + fölösleg - hiány
millió métermázsákban						
Búza	Beviteli	250·74—267·30	408·20—424·50	-156·12	—	+1·30
	Kiviteli	659·40—701·20	502·15—532·75	—	-8·80—+10·10	—
Rozs	Beviteli	166·58—172·69	172·14—188·54	-12·26	—	+18·79
	Kiviteli	269·72—285·52	244·77—256·09	—	+16·70—+20·88	—
Árpa	Beviteli	109·01—114·66	148·15—157·05	-40·83	—	+11·05
	Kiviteli	251·17—265·97	203·83—213·78	—	+10·35—+11·75	—
Zab	Beviteli	220·04—231·74	223·95—237·05	-4·42	—	+49·08
	Kiviteli	414·59—437·14	356·84—383·19	—	+43·73—+54·43	—
Tengeri	Beviteli	55·20—58·00	109·82—116·52	-61·08	—	+25·77
	Kiviteli	972·79—993·34	874·35—880·80	—	+19·30—+32·25	—

A bevételre szoruló államoknál, a mint látjuk, a legnagyobb a búzahiány. Ezt követi a tengeri, a zab és végül a rozshiány. A valószínű fedezet azonban minden gabona-minőségszükségletre megvan, de a búzára oly kevés a valószínű fedezeti többlet ($1\frac{3}{4}$ millió mm.), hogy ez maga is eléggé indokolja a búza drágaságát még oly országokban is, a hol termelési fölösleg van. Hozzájárul ehhez még az, hogy a mint kenyérmag másodsorban számbajövő rozs is a világtermelés valószínű fölöslegében csak az utolsóelőtti helyen szerepel és szintén meglehetősen kicsiny. (1879 millió mm.)

Megállapítható már most a fentebbiek alapján, hogy a legfőbb élelmicikkeket szolgáltató hús és gabonatermelés elégtelen. A világ emberállománya 1880 óta 39.5%-kal emelkedett. A húsmennyiség szaporulata pedig csak 321 %-kai. A 2. tabellában számbavett országok termés hozama 1895—1908-1909 közt 8.5%-kal lett nagyobb, ellenben ugyanazon idő alatt az emberállomány 13.2%-kal emelkedett. A valószínű szükségletek, bár a fogyasztóképesség is emelkedett, mindazonáltal fedezetet nyer úgy az állati termékekből: húsból, tejből, zsiradékból, mint a növényiekből: kenyér és takarmánymagvakból; de természetesen csak úgy, hogy a kereslet és kínálat mérveinek eltolódása drágulásban jut kifejezésre, a mit a többletet termelő országokban a bevételre szoruló országok kereslete, a bevételre szoruló országokban pedig a kereslet növekvése mellett a fuvar költségek és a bevételi vámok is segítenek felszökötteni. Mindez pedig a tényleges fogyasztás mérveinek csökkenésére és más élelmiszer surrogátumokkal való kényszerű pótlására vezet. Ez a magyarázata annak, hogy a termelés csökkenése ellenére sincs tulajdonképpen éhínség. Csak a táplálkozás rosszabb.

Természetesen más élelmiczikék termelési arányainak föltüntetésére is ki lehetne térni, így pl. a cukoréra, rizsére, kávééra, teára, kakaóéra, a sóéra, dohányára, haléra,

burgonyáéra, baromfiéra, konyhanövényekére stb. De e cikkek részben élvezeti jellegűek, részben pedig nem szerepelnek a nemzetközi forgalomban oly mértékben, hogy világtermelési arányaik a népelelmezés drágaságának általános okai közt múlhatlanul számbaveendőek volnának.

A vámvédelem.

Az áruforgalmat már a régi időkben, a legrégebbi időkben is, a középkorban és az ókorban nehezítették vámokkal, harminczadokkal. Az állami és községi hatáskörök és feladatok szaporodása folyton bugyogó forrása volt az áruforgalom megadóztatásának. A vámoknak a nemzetközi forgalomban sok mindenféle rendszere fejlődött ki, a melyek az áruforgalom terhelését vagy az iparcikkek forgalmának megakadályozását szolgálják és alkalmazásuk mértéke szerint drágítják az élelmiszereket vagy egyéb közszükségleti tárgyakat. A közönség a legújabb időkig nem tudta, vagy nem akarta észrevenni, hogy minden néven nevezendő vám tulajdonképpen a fogyasztást drágítja. A kereset és az életszükségletek méretei között régebben nem volt az aránytalanság akkora, mint ma, tehát a fogyasztók a terheket könnyebben viselhették. Mindazonáltal már régebben is voltak vámellenes és vámbarát pártok,

A búzaárak rendkívül nagy ingadozása azonban, táplálva az amerikai és más tengerentúli államok nagy termésfeleslegei által, a 90-es évek közepén nagy agrármozgalmakat keltettek, amelyek az agrár vámvédelem óriási méreteinek kifejlődésében jutottak kifejezésre. Természetesen nem állottak meg a búza vámvédelménél, hanem egy kaptafára húzták az egész mezőgazdasági termelést. Valamennyi mezőgazdasági produktum: állatok, gyümölcs, főzelék stb. számára hathatós vámvédelmet követeltek.

Az a korábbi merkantil felfogás, mely csak az idegen ipari termékek behozatalát tartotta megnehezítendőnek, ellenben az ipari termékek kivitelének fejlesztésére mindent megtett s ez okból a nyerstermények és élelmiszerek kivitelét is megnehezítette, varázserejét elveszítette. Mivel pedig a mezőgazdasági produktumok nemzetközi forgalmára az iparilag erősen fejlődő államok, a már kifejteteknél fogva, ma sokkal inkább reászorulnak, mint ennek előtte: azok az államok, a melyekben az ipari termelés a kisebb, tehát iparcikk-bevitelre vannak utalva, viszont a beviendő ipari termékek magas vámjaival feleltek. Az 1892. évi kereskedelmi szerződésben kifejezésre jutott enyhébb elbánást a jelen évtized első, vagy második felében létesült kereskedelmi szerződések súlyosabb vámterhe, forgalmi korlátozásai váltották fel. így az egész termelés az állami protekció alá helyezkedett és mivel mindenki védelmet talált, tulajdonképen senki sem érte el azt. Vagy mondjuk úgy, hogy az ipari termelés jórészt elvesztette, még pedig azért, mert nyersterményeit és éleltszükségleteit nehezebben tudja beszerezni.

Az a felfogás, hogy a nemzetközi forgalomban a vámot az idegen állam lakója fizeti, sok zavart keltett. Egészen megfeledeztek arról, hogy nemcsak az idegen a fogyasztó és a fogyasztó nemcsak a behozott áru után fizeti a vámot, hanem a belföldön termelt után is, részben vagy egészben, mindaddig, a míg akár a belföldi termelés, akár a behozatal folytán a kereslet mérveit meghaladó kínálatok, tehát fölöslegek nem állanak elő. Az élelmicikkeket illetőleg ily fölöslegek nemcsak a mezőgazdasági termelésre alkalmas területek és a mezőgazdasággal foglalkozó népesség viszonylagos csökkenése, vagy megfogyatkozása következtében nem állhatnak elő, hanem a mezőgazdasági termelés hatalmas vámvédelme is útját állja ennek. A nagyobb erőfelfejtésre való ösztönzést megszünteti az, ha kisebb quantumokért oly árakat ér el a

termelő, a melyek életszükségeit fedezni képesek. Ez tehát a drágaság második fő oka.

A mezőgazdasági termelés könnyebben viseli a drágaságot, mint az ipari. Egyszerűen azért, mert kisebb existenciái is élelmiszerszükségletük nagy részét maguk tudják kitermelni, a kik pedig fölöslegeket is termelnek, azok az agrár vámvédelemben oly áremelő tényezőt nyertek, mely bőségesen fedezi egyéb életszükségeik többköltségét. Az ipari termelés helyzete egyébként azzal is hátrányosabbá vált, hogy a mezőgazdasági terményeket exportáló országok, bár ipari termelésük vámvédelmét szintén fokozták, azoknak az országoknak, melyekben mezőgazdasági terményeiket elhelyezhetik, tehát a melyeknek ipari termelése nagyobb, iparcikkeik behozatalára mégis koncesziókat voltak kénytelenek tenni. Helyesebben: úgy szabták meg ipari vámjaikat, hogy az idegen iparcikkek behozatala lehetővé váljon és így az ipari termelés, az élelmicikkek és nyersanyag árainak emelkedése ellenében, megfelelő kárpótlást ne találhasson.

A vámvédelem mérveinek átalakulásáról a 49—51. oldalakon levő tabellákban kíséreljük meg áttekinthető képet adni.

Az ezen vámtabellába foglalt adatok az 1898. és az 1906. évi állapotokat tüntetik fel. A minimális és szerződéses, tehát a viszonylag legolcsóbb vámtételek. Az I. rovatban az 1898. és a II rovatban az 1906. évi foglaltatnak. Forrásmunkául e tabellához a System. Zusammenstellung der Zolltarife des In- und Auslandes. E. Landwirtschaft (Herausgegeben im Reichsamt des Innern Berlin, 1898. és 1906.) használtam.

Kitűnik, hogy vannak még boldog országok, első sorban Anglia és Dánia, továbbá Hollandia és több tekintetben Belgium és Oroszország, a hova az élelmicikkeket, a legszükségesebbet és főképen a nyers állapotban levőket, vámmentesen lehetett és lehet még most is be-

Ország	Pénz-nem	Búza		Rozs		Burgonya		Ökör	
		I	II	I	II	I	II	I	II
Belgium	frc	vm	vm	vm	vm	vm	vm	kg 0·05	kg 0·05
Fraucziaország	frc	mm	mm	mm	mm	mm	mm	é.ősuly mm 10	é.ősuly mm 20
Olaszország	lira	mm	mm	mm	mm	vm	vm	drb 38	drb 38
Németalföld	frt	vm	vm	vm	vm	vm	vm	vm	vm
Norvégia	kor.	kg 0·6	kg 0·6	vm	vm	vm	vm	kg 0·05	kg **
Ausztria- Magyarország	kor.	mm	mm	mm	mm	vm	vm	legalább ¹² drb 9·44	é.ősuly mm 9·4
Románia	Lei	vm	100 kg 0·05	vm	100 kg 0·05	mm	mm	drb 5	drb 40
Oroszország	Rubel	vm	vm	vm	vm	vm	vm	vm	vm
Svédország	kor.	mm	mm	mm	mm	vm	vm	drb 10	drb 10
Svájcz	frc	mm	mm	mm	mm	vm	vm	drb 15	drb 27
Szerbia	Dinár	mm	mm	mm	mm	—	3	drb 27·5	drb 40
Anglia	Font sterling	vm	vm	vm	vm	vm	vm	vm	vm
Dánia	Reichs- thaler	vm	vm	vm	vm	vm	vm	vm	vm
Németország	márka	mm	mm	mm	mm	mm	mm	drb 25·5	é.ősuly mm 8

* Február 15.-^július 31.

** 240 kg alatt darabja 7·5—12, ezen felül kg-ja 0·05.

Ország	Pénz- nem	Tehén		Sertés		Juh		Tej	
		I	II	I	II	I	II	I	II
Belgium	fre	kg 0-03	kg 0-03	vm	vm	drb 2	drb 2	vm	vm
		élősúly mm	élősúly mm	élősúly mm	élősúly mm	élősúly mm	élősúly mm	mm	mm
Franciaország	fre	10	20	12	15	15-5	25	2-5	2-5
Olaszország	lira	drb 12	drb 10	drb 0-75- 3-75	drb 3-10	drb 3	drb 3	vm	vm
Németalföld	flr	vm	vm	vm	vm	vm	vm	vm	vm
Norvégia	kor.	l. ökör	l. ökör	kg 0-1 min. 3	kg 0-13 min. 4	l. sertés	l. sertés	kg. vm	kg 0-01
Ausztria- Magyarország	kor.	drb 7-08	drb 30	drb 0-78 3-54	drb 1-5-22	drb 1-18	drb 2-5	vm	vm
Románia	Lei	drb 5	drb 30	drb 3	drb 6	drb 2	drb 3	mm 12	mm 12
Oroszország	Rubel	vm	vm	vm	vm	vm	vm	—	—
Svédország	kor.	drb 10	drb 10	kg 0-1	kg 0-1	drb 1	drb 1	—	—
Svájc	fre	drb 18	drb 30	drb 0-5- 4-5	drb 10-20	drb 0-5	drb 0-5	vm	vm
Szerbia	Dinár	drb 10	drb 10-30	drb 0-3-5	drb 1-30	drb 1	drb 2	mm 10	mm 8
Anglia	Font sterling	vm	vm	vm	vm	vm	vm	vm	vm
Dánia	Reichs- thaler	vm	vm	vm	vm	vm	vm	vm	vm
Németország	márka	drb 9	élősúly mm 8*	drb 5	élősúly mm 9	drb 1	élősúly mm 8	vm	vm

* Tenyészcélra darabja 20 márka, határszélekre bárom métermázsa' normálsúly.

Ország	Pénz- nem	Hús		Zsír		Sör	
		I	II	I	II	I	II
Belgium	fre	mm 15	mm 15	—	—	hl 5—7	hl 5—7
Franciaország	fre	mm 18— 32	mm 25— 35	mm 25	mm 25	mm 9·9	mm 9·9
Olaszország	lira	mm 12	mm 12	mm 10	mm 10	hl 3	hl 3
Németalföld	frt	mm 6	mm 6	vm	vm	hl 3	hl 3
Norvégia	kor.	kg 0·3	kg 0·1	kg 0·1	kg 0·1	kg 0·22—27	kg 0·25—0·30
Ausztria- Magyarország	kor.	mm 14·16	mm 30	mm 37·7	mm 45	mm 7·08—18·88	mm 5—18
Románia	Lei	mm 30	mm 30	mm 140	mm 140	mm 30—50	mm 30—50
Oroszország	Rubel	pod 0·8	pod 1·5	pod 0·5— 20	pod 3·5— 7·2	füveg 0·20 pod 1·5	pod 0·9
Svédország	kor.	kg 0·12	kg 0·12	kg 0·2	kg 0·2	kg 0·08 lit. 0·15	kg 0·08 lit. 0·15
Svájcz	fre	mm 4·5	mm 10— 15	mm 5	mm 5	mm 4—10	mm 4—5
Szerbia	Dinár	mm 25	mm 20	mm 20	mm 35— 40	mm 5	mm 25—35
Anglia	Font sterling	vm	vm	vm	vm	36 gallon 7 sh— 1 st 12 sh 10 p	36 gallon 8 sh— 1 st 17 sh 6 p
Dánia	Reichs- thaler	vm	vm	vm	vm	font 6·00—15	font 6—15
Németország	márka	mm 15— 17	mm 27	mm 10	mm 10	mm 4	mm 7·2

vinni. Különösen érdekes jelenség Oroszország és Dánia, a melyek a mezőgazdasági termelés és export területén, az első a gabona, a második az állattenyésztés tekintetében, vezetnek. Ezek szükségtelennek tartják a vámvédelmet. Nyilván azért, mert a belföldi termelés olcsósága mellett nem számíthatnak idegen importra. A búza és a rozs dolgában Romániának is alig van vámjá. Ép így jelentéktelen Svájcé is, melynek gabonatermesztése kicsiny s viszonylag nagy importra szorul.

Altalánoóáágban egy cikluó (10 év) alatt ax agrár-vámok óehol oly nagy mértékben nem emelkedtek, mint Auáxtriában éá Magyaroróxágon. E tekintetben Németország elől is mi vittük el a pálmát. Igaz, búza, rozs, ökör, tehen, sertés, hús vámtételeink ma nem magasabbak, mint Németországéi; de az is igaz, hogy Németországéi már az előző ciklusban magasabbak voltak, mint a mieink. E mellett vannak Ausztriának és Magyarországnak tényleg oly vámtételei is, melyek a németországiakat meghaladják. Ilyen például a zsir vámjá, továbbá a tenyészczélokra szánt állatok (tehenek, növendékek) vámjai. A búza vámjá pl. nálunk 256%-kai emelkedett, holott Németországban csak 57%-al. Az ökör vámjá 6 mm. élősúlyt véve alapul nálunk 497%-kai emelkedett, Németországban ellenben csak 882%-kai. A nehéz sertés darabvámjának emelkedése nálunk 521 %, Németországban, 120 kiló élősúlyt véve alapul, 116%. A zsir vámját Németország nem emelte, nálunk az emelkedés 9%.

Nagyon természetes, hogy a vámtételek ezen óriási mértékű emelése nálunk nagyobb arányban növelte az árat, mint a vámtételek kisebb mérvű emelkedése Németországban. A mutatkozó diszparitások egy része ebből magyarázható ki s az, hogy Németországba élő sertést kivinni — a kontingens ellenére is — alig tudunk, nagy részben ennek a következménye. Ez a túlzott agrár-vámok visszahatása. A vámok valójában csak akkor tud-

nak érvényesülni, ha a belföldi termelés nem elég nagy s a kínálat importtal sem növelhető. Az export, ha egyébként szabad, úgyszólván a vámok érvényesülésének arányában csökkenik s magát a termelést is megbénítja.

A közterhek.

A drágaságnak természetszerűen igen jelentékeny tényezője, amint erre rá is mutattunk, az állami és községi szükségletek fokozatos emelkedése. Ezeknek költségeit a különféle termelő lakosság fizeti és kétségkívül a maga részét is igyekszik a fogyasztóra áthárítani. A fogyasztó tehát drágábban fizet mindent. Nemcsak az élelmiszert, hanem a fizikai és szellemi munkát is. Ehhez képest minden munkáért vagy munkaeredményért a maga igényeit is kénytelen magasabbra emelni. Állandó hajtóereje ez a drágaságnak. Megvilágítására szolgáljanak a következő adatok:

Államok kiadásai (átszámítva) millió koronákban:

Államok kiadásai (átszámítva) millió koronákban:

	1894—1895*	1900—1901**	Emelkedés
	kor.	kor.	
Oroszország	3742	4470	+ 728
Franciaország	3256	3534	278
Poroszország	2226	3124	898
Anglia	2216	3448	1236
Olaszország	1594	2259	665
Német birodalom	1498	1951	453
Ausztria	1328	1586	258
Magyarország	908	1056	48
Spanyolország	732	888	156
Bajorország	386	509	123
Belgium	332	468	136
Portugália	302	294	12
Németalföld	262	308	46
Románia	188	203	15
Svédország	130	191	61
Svájcz	78	94	16
Norvégia	72	102	30
Szerbia	60	71	11

5170

* Politikai és közgazdasági Évkönyv 1900.

** Az egyes országok újabb ismertetéseiből összeállítva.

Az itt feltüntetett 18 európai állam szükséglete alig néhány év alatt 5170 millió koronával emelkedett. Hát ki fizeti ezt, ha nem a fogyasztó, tehát az egész lakosság? Persze más és más arányban, de fizeti. A vámbevételekből és a fogyasztási adó-, vagy közvetett adójövedelmekből még világosabban kitetszik az a teher, amit életszükségletei megszerzéseért a fogyasztó a termelés és forgalombahozatal értékén túl fizetni kénytelen.

A vám és közvetett adóbevételek* a lakosságra fejenként elosztva kitettek, monopóliumok nélkül, az egyes országokban:

	Vám millió kor.	Fejenként kor.	Közvetett adók millió kor.	Fejenként kor.
Oroszország	547·5	5·1	248	2·3
Franciaország	42·7	11·0	807	21
Poroszország	—	—	102	3
Anglia	57·6	14·7	897	23
Németbirodalom	955 = 18			
Ausztria	114·6	4·9	293·8	12·3
Magyarország	65	3·4	83	4·3
Spanyolország	—	—	333	19
Belgium	87	13·6	106	16·6
Portugál	—	—	132	26·4
Németalföld	19·5	3·9	118	23·6
Románia	—	—	103	17·7
Svédország	64·68	12·9	35·6	7·1
Svájc	48	16	—	—
Norvégia	49·3	22·4	10·7	4·8
Szerbia	6	2·6	3·6	1·3

A monopóliumok, melyeknek egy hányada szintén közvetett adó, ebbe beleértve nincsenek. 1900—1901 óta, amikor állapotot ez adatok feltüntetik, persze jelentékenyen súlyosbodott a helyzet. Azóta új vámera lépett életbe a legtöbb országban. Az egyes vámtételek pedig 2—5-szörösre emelkedtek. A közvetett adóterhek is

* Összeállítva az egyes államok újabb ismertetéseiből.

emelkedtek, például magában a német birodalomban évi 500 millió márkával.

A községi terhek mérveinek megvilágítására szolgálnak a nagy városok bevételeit és a lakosságukra való elosztottságukat feltüntető alábbi adatok,* melyek 2 ciklusról szólnak, hogy a terhek emelkedésének, vagy ingadozásának méretei is megállapíthatók legyenek.

	1899—1900			1890—1895		
	bevétel mill. kor.	lakosság mill. fő	fejenkénti teher kor.	bevétel mill. kor.	lakosság mill. fő	fejenkénti teher kor.
Páris	322	2·5	128	317	2·44	130
Berlin	154·3	1·85	84	99·9	1·57	63
London	884	4·54	193	54·5	2·27	128
Bécs	145·0	1·72	84	85·3	1·36	62
Budapest	50	0·734	68	36	0·506	71
Madrid	29·4	0·51	57	—	0·47	—
München	27·9	0·43	64	23·1	0·350	65
Brüsszel	37·0	0·56	66	28·1	0·487	58
Antwerpen	19·6	0·26	73	16·2	0·232	70
Bukarest	13·3	0·28	47	9·3	0·194	47
Drezda	26·9	0·33	81	—	0·289	—
Hamburg	91·6	0·67	137	80·8	0·573	140
Koppenhága	21·3	0·33	65	15·4	0·31	49

nagyobb valamely város lakossága, fejenként annál nagyobb összeggel kénytelen bevételi forrásaihoz hozzájárulni. Londonnál, Parisnál egyenesen megriasztó, hogy mekkora a fejenkénti teher. A hambiugi lakosság fejenkénti közterhe azért látszik nagyobbnak, mint amennyi reá esnék, mert Hamburg állami életet él s ennek terhei is a községi élet terheiben jutnak kifejezésre. Bécs, Drezda, Budapest, Antwerpen, Brüsszel fejenkénti átlagos községi terhei szintén ugyancsak magasak; jóval, sőt némely országban többszöröseji nagyobbak, mint az illető ország lakosságának fejenkénti átlagos vám- és közvetett adóterhei együtvéve. Ez különben természetes is.

* Összeállítva a városok ismertetéseiből, évkönyveiből.

A munkabérek.

A közterhek emelkedésének nyilvánvaló következménye a munkabérek emelkedése; bár a munkabérek emelkedésének nem egyedül a közterhek arányainak növekvése az oka. Az igények fokozódása és a táplálkozás átalakulása ennek ép oly eredendő forrásai. A földműves szerényebb igényű, mint a kézműves; a kézműves szerényebb igényű, mint a gyári munkás; a gyári munkás igénye végül kisebb, mint a szellemi munkásé. Minél nagyobb mértékben szívódnak fel egyes fokozatok a következő magasabb fokozatba, annál erősebb mértékben jelentkeznek az összes igények az egyes országokban és az országok összetételében a világon. Már pedig éppen az a kultúra, a gazdasági és a szellemi egyaránt, hogy az egyes gazdasági, vagy szellemi foglalkozású néprétegek a magasabb fokozatokba lépnek elő.

Az egyes országok foglalkozási statisztikájából lehetne a leghatározottabban megállapítani, hogy mily nagy arányú az eltolódás, tehát az igények fokozódása. De ily részletre kitérni e munka keretében messzire vezetne. Inkább konkrét tényekkel, már számítási eredményekkel igyekszünk a kérdést megvilágítani.

Az angol kereskedelmi kormány jelentése szerint az angol munkások egy része (mezőgazdasági munkásokat, tengerészeket és vasutasokat bele nem értve) 1897-ben 1-08 millió, 1898-ban 2-28, 1899-ben 276 és 1900-ban 4 millió koronával növeltette heti munkabérét. Ez azt jelenti, hogy az angol munkások egy részének keresete 1900-ban 470 millió koronával több volt, mint 1897-ben. A porosz szénmunkások évi keresete 1888-ban átlag 516 márka, 1899-ben 801—1255 márka, tehát középszámban 1028 márka volt, vagyis majdnem 100 % az emelkedés. Nálunk 1904-ben például a kőműveslegény 45 f-t, az építőasztalos 55 f-t, a kőfaragólegény 75 f-t, az ács-

legény 45 f-t keresett óránként. 1906-ban már a kőműveslegény kereseté 60 f., az építőasztalosé 65 f., a kőfaragólegényé 90 f. és az ácslegényé 52 f. volt óránként. Ez a kőműveslegénynél 33 %, az építőasztalosnál 18 %, a kőfaragólegénynél 21 %, az ácslegénynél 15 %-os jövedelem-szorulatot jelent. 1905—1906-ban a húsipari munkások egy része (bpesti marhaközvágóhidon mintegy 140 ember) sztrájkmozgalmat csinált és ennek eredménye, mint szaklapjukban maguk számították ki, rájuk nézve évi 220,000 korona munkabértöbbletet jelent.

Igen jellemző munkabéradatokat találunk, ha a magyar állami és magánvasutak személyzetének 1899. és 1907. évi fizetése, napidíja és egyéb javadalma átlagértékeit* állítjuk szembe:

Igazg. ág	Összköltség		Személyzeti létszám		Fejenkénti átlag		Többlet	
	1899—1907	1899—1907	1899—1907	1899—1907	1899—1907	1899—1907	absolúte	%
Ált. igazg.	3·26	4·82	1413	1776	2307	2720	413	17
Pályafelv. és karb. tart.	20·49	45·09	32557	45096	629	686	57	9
Forg. és keresk.	38·62	63·19	31939	41445	1209	1524	325	26
V. m. sz. g. és műhelyszolg.	25·73	42·79	18346	26548	1403	1612	209	15
Anyagi és lelt. kezelés	1·74	2·46	1302	1645	901	1498	597	66

Érdekes a berlini köztisztasági munkások béreinek alakulása.** Eszerint 1895/96 és 1906/97-ben napibéreik márkákban ezek voltak:

	Előmunkás	I.	II.	III.	IV. oszt.	Legények
1895/96. évben	3·75	3·25	2·75	2·75	—	1·60
1906/07. «	4·50—4·75	4·25	4—	3·75	3·50	2—

Az emelkedés itt 20—36 %.

* A m. kir. kormány 1899. és 1909. évi működése és az ország közállapotai.

** Statistisches Jahrbuch der Stadt Berlin. 31 évfolyam. 1906 és 1907.

Jellemzésül megemlítjük még, hogy Budapesten 1905-ben 69, 1906-ban 92 sztrájk volt. Eredményeiről Budapest székesfőváros Statisztikai évkönyve (1906) közelebbi felvilágosítást nem ad. Bécsben munkabéremelés miatt* 1902-ben 22, 1903-ban 44, 1904-ben 65, 1905-ben 1010 és 1906-ban 138 sztrájk fordult elő. Bér, vagy más követeléseiket (munkaidő-csökkentés, szünóra, ünnepi szünetnél bérfizetés stb.) 1902-ben 14, 1903-ban 21, 1904-ben 80, 1905-ben 105 és 1906-ban 29 esetben teljesítették a munkaadók.

Franciaországban hivatalosan tették közzé a munkabér-statisztikát. Ebből megállapítható, hogy a kézműves munkabére így alakult:

	Párisban	a ker. székhelyeken
1853-ban	3·83 frc	2·01 frc
1887-ben	5·34 „	3·17 „
1896-ban	6·37 „	3·85 „
1901-ben	6·93 „	3·92 „

Emelkedett tehát 1853—1901 közt a munkabér Parisban 81 és vidéken 95 % -kal. Parisban a kőművesek 1806-ban 2.90 frcot kerestek 12 órasi munkával. 1900—1905 közt napi 10 órasi munkával 8 frcot. Az emelkedés tehát 232 %.

A franciaországi főbb vidéki városokban az ipari munkabérek, az 1900. évi bért 100 egységnek véve, tehát indexszámokban így alakultak: 1806-ban 46 5, 1810-ben 47, 1820-ban 48 5, 1830-ban 50. 1840-ben 52, 1850-ben 56, 1860-ban 645, 1870-ben 76, 1880-ban 925, 1890-ben 98, 1900-ban 100, 1905-ben 104.

Lássuk már most, miként alakultak a földműves munkabérek.

Angliában** a heti mezőgazdasági munkabér volt 1850-ben 9 sh. és 7 p, 1860-ban 11 sh. 7 p, 1870-ben 12 sh.

* Statistisches Jahrbuch der Stadt Wien für das Jahr 1906.

** Escott T. II. S. A mai Anglia, ford. György Endre.

2 p, 1880-ban 14 sh. 2 p. 1890-ben 13 sh. 5 p, 1898 ban 18 sh 5 p és 1905-ben 14 sh. 8 p. Vagyis 1850-ben 11-50 korona, 1905-ben 1750 korona. Az emelkedés tehát 53%.

Franciaországban hivatalos adatok szerint a napi munkabér földműveseknél 1850-ben 1*42 frc, 1862-ben 277 frc, 1882-ben 3H frc és 1892-ben 2'94 frc volt. Az emelkedés tehát 108%.

Nálunk a földművesmunkás átlagos napszámbeiterei hivatalos adatok szerint*, ellátás nélkül, következőleg alakultak:

Férfiak :

	lavaszi	nyári	ősz	téli
1891. évben	100	164	118	80
1903. "	116	182	133	108
1905. "	145	253	178	121
1908. "	180	276	205	151
Az emelkedés abs.	80	112	87	71
%-ban	80	68	73	88

Nők :

	lavaszi	nyári	ősz	téli
1891. évben	70	100	80	60
1903. "	85	121	94	70
1905. "	106	161	116	89
1908. "	128	182	142	107
Az emelkedés abs.	58	82	62	47
%-ban	83	82	77	77

A munkabérek ily emelkedése természetesen magát a termelést is megdrágítja és ennél fogva úgy az élelmiszerek, mint az iparcikkek forgalmi árai nemcsak a kereslet és kínálat egymáshoz való viszonyán alapulnak, hanem kétségkívül erősen befolyásolja azokat a munkabér is.

* Mezőgazdasági munkabérek Magyarországon 1908. évben kiadta a m. kir. földművelésügyi miniszter.

Élelmiszertermelés Magyarországon.

Nagy általánosságban az eddig előadottakból látjuk, hogy a drágaság állandóvá tételén, sőt fokozásán minő tényezők munkálkodnak, úgyszólván világszerte. Ezeknek általános és helyi hatása alól kétségkívül Magyarország sem vonhatja ki magát, de e mellett, épp úgy, mint más országokban, nálunk is érvényesülnek a külön lokális hatások. A drágaság egyes főbb tényezőinek ismertetésénél láttuk ugyan azokat az adatokat, a melyekkel a magyarországi drágaság indokolható, de rekapitulálásuk és új részletekkel való kiegészítésük sem felesleges munka. Ily módon tisztábbá tehetjük a látást. Jobban megítélhetjük a minket leginkább érdeklő helyzetet és könnyebben kereshetjük meg az orvoslásnak azokat a módjait, a melyek, az általános hatásoktól függetlenül is, a viszonylagos ármérséklés kulcsát adják a kezünkbe.

Nem szükséges^ nagyon messzire visszanyúlnunk. A múlt évtizedtől kezdve a kormány jelentéseiben hiteles adatok állanak rendelkezésre és ezeket fogjuk felhasználni, hogy a termelés és külkereskedelem helyzetét megvilágítsuk és részben ennek, részben más forrásoknak adatai alapján az áralakulásokra is kiterjeszkedjünk.

a) Szemtermelés.

Magyarországon mintegy 28—29 millió hektárnyi föld áll művelés alatt, Horvátország nélkül, melynek megművelt területe 43 millió hektár. Ennek mintegy 40%-a, 12 millió hektár, szántóföld, 22%-a rét és legelő, 26%-a erdő, a többi keit, szőlő, nádas és legnagyobbbrészt, 15 millió hektár, nem termő terület. A szántóföldekből Magyarországon rendszerint 125% marad ugarnak, az elemi csapások által is elpusztul 15 — 8% termése. A tényleg

termő terület tehát nem több 80—86%-nál. A bevetett területből mintegy 30—32% búzatermő, 10—10·5 rozstermő, 20—21% kukoriczatermő, 10% árpatermő, 9·5% zabtermő és burgonyatermő 45 millió hektár.

A learatott szántóföld volt ezer hektárookban:

	1895	1896	1897	1898	1899	1900	1901	1902
Learatott területek	10,256	10,138	9,515	10,068	—	10,609	10,634	10,637

Terméseredmények.

	Ezer métermázsában							
	1895	1896	1897	1898	1899	1900	1901	1902
őszi búza	43,237	40,158	21,400	33,788	37,231	37,414	32,831	45,452
tavaszi búza	1,203	1,112	664	1,108	11,220	1,014	898	1,054
összesen	44,440	41,270	22,064	34,896	48,451	38,428	33,729	46,506
őszi rozs	11,145	11,973	8,431	10,622	11,722	10,013	10,204	12,376
tavaszi rozs	256	252	193	248	267	199	180	185
összesen	11,401	12,225	8,624	10,870	11,989	10,212	10,384	12,561
kétszeres	1,106	1,112	630	928	1,048	913	887	1,043
tönköly	19	18	10	15	18	—	—	—
őszi árpa	1,127	1,144	647	997	1,117	882	806	997
tavaszi árpa	10,737	12,138	8,501	11,485	12,291	10,848	10,094	12,577
összesen	11,864	13,282	9,148	12,482	13,408	11,730	10,900	13,574
zab	10,508	10,841	7,992	11,424	11,788	10,250	9,882	12,019
köles	311	287	261	268	253	258	239	227
tatarka	43	53	96	46	42	48	49	37
hüvelyesek (borsó, bab, lencse)	314	289	240	301	274	289	294	248
tengeri	37,039	33,339	26,394	32,356	29,460	32,426	32,358	26,555
burgonya	32,389	36,091	30,410	37,290	36,054	44,974	43,135	38,520

Leartott területek ...	Ezer hektáróban						
	1903	1904	1905	1906	1907	1908	1909
...	11,025	10,552	10,831	11,331	11,241	11,435	—

Terméseredmények.

	Ezer métermázsákban						
	1903	1904	1905	1906	1907	1908	1909*
őszi búza ...	43,029	36,403	41,840	52,634	31,813	40,547	29,799
tavaszi búza	1,048	903	1,028	1,091	983	875	1,049
összesen —	44,077	37,306	42,868	53,725	32,796	41,422	30,848
őszi rozs —	11,827	10,960	12,638	13,026	9,805	11,311	11,185
tavaszi rozs	201	186	201	186	200	166	208
összesen —	12,028	11,146	12,839	13,212	10,005	11,477	11,393
kétszeres —	882	837	900	951	673	712	562
tönköly —	—	—	—	—	—	5	—
őszi árpa ...	974	792	923	1,129	653	837	782
tavaszi árpa	13,085	10,075	12,673	14,056	13,080	11,425	14,864
összesen —	14,059	10,867	13,596	15,185	13,733	12,262	15,646
zab — —	12,676	9,111	11,322	12,734	11,537	10,184	13,392
köles — —	219	119	182	220	293	178	—
tatárka — —	44	35	44	38	32	86	—
hüvelyesek ... (borsó, bab, lencse)	303	158	242	289	290	250 (1655)	—
tengeri — —	34,482	15,088	23,888	41,384	39,528	37,117	41,114
burgonya ...	45,010	30,046	45,783	48,738	48,489	37,957	49,946

A fenti tabellából kitűnik, hogy a legtöbb búza 1906-ban és 1902-ben és a legtöbb rozs is ugyanazon években termett. Árpára az 1909 — 1906. évek, zabra és

* Az 1909. évi adatok. A világ gabonatermése 1909. é/ben.
(I. kiadás.) Kiadja a m. kir. földművelésügyi miniszter.

tengerire. az 1909. és 1906. évek voltak a legjobbak. Hüvelyes 1898-ban és 1903-ban termett a legtöbb.

Természetes és minden más hatástól független következménye ennek az volna, hogy az illető termények átlagárai is akkor voltak a legolcsóbbak, a mikor a termés a legjobb volt. Lássuk, hogy így van-e ez. A gabonaátlagárak a budapesti tőzsde jegyzései szerint ezek voltak:

	1895	1896	1897	1898	1899	1900	1901
Búza	13·69	14·59	20·69	23·47	18·27	15·08	15·47
Rozs	11·54	12·58	14·76	16·71	14—	13·24	14·14
Takarmányárpa	11·36	9·06	10·46	12·55	12·11	11·49	12·30
Zab	12·78	12·16	12·34	13·23	11·32	10·66	13·64
Tengeri	11·52	7·98	8·35	10·77	9·92	11·02	10·60

	1902	1903	1904	1905	1906	1907	1908
Búza	16·74	15·56	18·54	17·83	15·65	20·11	24·02
Rozs	13·74	12·90	13·96	13·89	12·86	17·10	19·99
Takarmányárpa	11·46	11·45	13—	13·87	13·50	14·45	15—
Zab	14·08	11·84	12·72	13·90	15·64	16·07	16·44
Tengeri	10·94	12·06	12·47	15·75	13·05	12·39	14·48

Az eredmény, mint a fenti tabellában láthatjuk, az, hogy a búza 1895-ben, a rozs szintén 1895-ben, a takarmányárpa 1896-ban, a zab 1900-ban és a tengeri 1896-ban volt a legolcsóbb. Ellenben, az 1909. évi áráktól eltekintve, melyek még közzé nem tétettek, legdrágább volt a búza 1898-ban, a rozs 1907-ben, takarmányárpa 1907-ben, a zab 1907-ben és a tengeri 1905-ben. Ez annak a tanújele, hogy a gabonafélék áralakulására más tényezők sokkal nagyobb hatást gyakorolnak, mint a belföldi termés mennyisége. Ezek közül kétségtelenül a legnevezetesebb a külkereskedelmi forgalom. Az erre vonatkozó adatok ezer mm-ként számítva íme ezek:

Búza	1896	1897	1898	1899	1900	1901	1902
Behozatal	1,015	1,239	2,541	1,676	191	310	353
Kivitel	6,667	3,609	2,892	3,645	5,460	4,966	5,220
Többlet	5,657	2,369	351	2,019	5,269	4,356	4,867
Rozs							
Behozatal	18	54	229	12	7	11	20
Kivitel	2,664	1,482	1,538	2,071	3,536	2,354	2,735
Többlet	2,646	1,428	1,308	2,058	3,529	2,343	2,715
Árpa							
Behozatal	58	188	255	122	112	160	64
Kivitel	4,745	3,908	3,524	4,240	3,752	3,052	3,687
Többlet	4,687	3,719	3,268	4,117	3,640	2,892	3,623
Zab							
Behozatal	112	119	129	111	51	132	62
Kivitel	1,683	2,010	1,978	2,436	2,747	2,036	2,098
Többlet	1,570	1,890	1,849	2,324	2,696	1,904	2,036
Kukoricza							
Behozatal	318	712	2,818	490	396	772	414
Kivitel	3,111	3,541	2,370	2,991	2,698	3,255	4,160
Többlet	2,792	2,828	447	2,501	2,302	2,483	3,745
Bab							
Behozatal	3	4	5	3	6	13	10
Kivitel	307	192	433	426	546	422	399
Többlet	304	187	428	423	540	409	389
Más hüvelyes							
Behozatal	9	23	43	35	46	29	45
Kivitel	66	77	100	79	67	11	13
Többlet	46	53	56	44	21	18	32
Liszt							
Behozatal	63	97	135	86	61	58	69
Kivitel	7,189	5,754	4,861	5,669	6,872	7,980	7,092
Többlet	7,125	5,656	4,725	5,583	6,810	7,022	7,023

(Folytatás.)

Búza	1903	1904	1905	1906	1907	1908	1909
Behozatal	220	1,307	763	338	80	163	4,891
Kivitel	5,237	3,944	4,823	6,378	5,694	4,318	2,501
Többlet	5,017	2,574	4,060	6,040	5,614	4,155	2,390

Rozs

Behozatal	6	21	9	4	4	4	5
Kivitel	2,978	2,056	2,529	2,966	3,025	2,099	2,093
Többlet	2,972	2,035	2,520	2,962	3,021	2,095	2,088

Árpa

Behozatal	111	368	352	36	15	16	19
Kivitel	4,107	4,583	3,994	4,081	3,399	2,950	2,602
Többlet	3,996	4,215	3,642	4,045	3,284	2,934	2,583

Zab

Behozatal	120	157	158	87	79	129	111
Kivitel	2,262	2,064	2,448	2,195	2,217	1,762	2,288
Többlet	2,142	1,907	2,290	2,108	2,138	1,633	2,177

Kukoricza

Behozatal	1,003	1,142	1,922	733	180	77	212
Kivitel	2,554	2,242	904	2,221	4,331	3,913	3,738
Többlet	1,551	1,100	1,017	1,487	4,151	3,836	3,526

Bab

Behozatal	10	9	15	11	11	9	11
Kivitel	490	197	278	487	479	563	816
Többlet	480	188	263	476	468	554	805

Más hüvelyes

Behozatal	46	74	51	49	40	45	72
Kivitel	17	12	26	22	24	15	13
Többlet	29	62	25	27	26	30	69

Liszt

Behozatal	74	86	86	59	104	68	113
Kivitel	7,714	7,193	7,120	7,908	7,883	6,648	6,447
Többlet	7,640	7,107	7,034	7,849	7,779	6,580	6,334

Ebből az összeállításból már most azt látjuk, hogy a hüvelyesekből, borsóból, lencséből, a mi a néptápláléknak egyik nevezetes anyaga, az utóbbi években állandóan passzív mérleggel dolgozunk, vagyis behozatalra szorulunk. Kukoriczára nézve is volt két oly esztendőnk (1887 és 1905), a mikor nagyobb volt a behozatalunk, mint a kivitelünk. Az 1909. rózsz termésű esztendőben a búzabehozatal is nagyobb volt, mint a kivitel. Meg-

állapítható továbbá az, hogy a mikor kiviteli többletünk a gabonanemüekből a legtöbb volt, akkor voltak azoknak az árai viszonylag a legalacsonyabbak. Például búzánál 1896-ban (a kiviteli többlet 5657 ezer mm, az átlagár 1369 K), 1906-ban (kiviteli többlet 6040 ezer mm, az átlagár 1565 K). — Rozsnál 1903-ban (a kiviteli többlet 2972 ezer mm, az ár 11*45), 1906-ban (a kiviteii többlet 2962 ezer mm, az ár 12*86 K).—Árpánál 1896-ban (a kiviteli többlet 4687 ezer mm, az ár 986 K). — Zabnál 1899-ben (a kiviteli többlet 2324 ezer mm, az ár 11 32 K). — Kukoriczánál 1907-ben (a kiviteli többlet 4151 ezer mm, az ár 12.39 K), 1902-ben (a kiviteli többlet 3745 ezer mm, az ár 10.94 K). — Búzalisztnél 1906-ban (a kiviteli többlet 7368 ezer mm, az ár 23*73 K).

Persze eltérések és ingadozások is vannak, a melyek a szabályt általános és feltétlen érvényűnek lenni nem engedik. Azonban szintén megállapítható, hogy *a mikor a behozatal nagyobb volt, akkor az árak ia rendőzerint magasabban állottak, vagy éppen tetőztek.* íme néhány példa: A búza ára visszamenőleg az 1909. évet leszámítva, 1898-ban volt a legmagasabb (a behozatal akkor tetőzött, 2541 ezer mm volt s a kiviteli többlet csak 351,000 mm, az ár 23.47 K). Igen magas volt továbbá 1899-ben (az ár 18.27 K, a behozatal 1676 ezer mm.) Ugyanezt látjuk 1909-ben is. A legmagasabb köztudomásúlag 1909-ben volt a búza ára, amikor a behozatal *2390 ezer mm-val felülmúlta a kivitelt.* A rozs, árpa és zab ára 1907-ben volt a legmagasabb, de e gabonafélékből sohasem volt nagy behozatalunk. Mindig főképp az export irányította az árukat. A rozs 1907-ben tetőzött (3021 ezer mm.) A legtöbb kukoriczát 1898-ban és 1905-ben hozták be. Az ár 1905-ben tetőzött és 1898-ban is magas volt.

Nem tévedünk tehát, ha azt mondjuk, hogy gabonanemüekből idegen behozatal csak akkor lehetséges nálunk nagyobb mértékben, ha az árak magasak. Magas

érákat pedig a nagy exporttal mesterségesen is elő lehet idézni.

Az utóbbi évek kenyérmagvainak magas ára azonban jórészt annak a következménye, hogy lisztkivitelünk 1901 óta forczirozott volt és épp úgy forcziroztuk a búza- és rozskivitelét is. Ennek folytán a tartalékkészletek, melyek egyik évről a másikra maradtak, elfogytak és mert a behozatal előbb az őrlési forgalom megszüntetése, aztán pedig a magas gabonavámok miatt 1900 óta — az 1904. évet bele nem számítva — csökkent, a belföldi termelés a szükségletek kielégítésére elégségesnek nem bizonyulhatott, már azért sem, mert az ország lakossága emelkedett, ellenben a termelés maga, az 1906. évet leszámítva, 1902 óta állandóan csökkenő irányt követ.

lía a terméseredményekből a kiviteli többletet leszámítjuk és a szaporodó lakossággal viszonyba állítjuk, akkor megtudjuk, hogy az ország lakosságára fejenkint mily mennyiségek estek a rendelkezésre maradt élelmiszerekből táplálékul és vetőmagra. A kép ez:

	1896	1897	1898	1899	1900	1901	1902
Búza millió mm	27.—	13.—	28.9	30.3	25.1	21.—	33.3
fejenkint mm	1.67	0.79	1.76	1.82	1.49	1.23	1.93
Rozs millió mm	9.6	7.2	9.5	9.9	6.7	8.0	9.8
fejenkint mm	0.57	0.44	0.58	0.59	0.39	0.47	0.57
Burgonya millió mm	36.0	30.4	37.2	36.0	44.9	43.1	38.5
fejenkint mm	2.23	1.84	2.27	2.17	2.67	2.53	2.23
	1903	1904	1905	1906	1907	1908	1909
Búza millió mm	29.9	26.3	30.4	38.5	18.5	19.8	29.3
fejenkint mm	1.72	1.50	1.72	2.16	1.28	1.08	1.62
Rozs millió mm	9.1	9.1	10.3	10.3	7.0	9.4	10.0
fejenkint mm	0.52	0.52	0.58	0.57	0.38	0.51	0.55
Burgonya millió mm	45.0	30.0	45.7	48.7	48.4	37.9	46.0
fejenkint mm	2.60	1.71	2.59	2.73	2.68	2.08	2.55

Látnivaló, hogy búzából 1897-ben jutott a legkevesebb egy-egy főre (0.79 mm) és a rákövetkező 1898. évben tetőzött a búza ára. Az 1901. évi kis hányadot is ár-

emelkedés követte és hasonlóképpen az 1907. és 1908. évi kis hányadokat (1.28 ill. 1.8 mm). Rozsból az évi fejenkénti átlagban nem valami nagy az ingadozás (0.38—0.58 mm). A rozs áralakulására nem is annyira a fejenkénti átlag csökkenése, mint inkább a főkenyérmag, a búza, árának alakulása volt befolyással. így pl. a búza ára 1898-ban volt a legmagasabb, hasonlóképpen a rozsé, noha 1898-ban a rozs fejenkénti átlaga megközelítette a maximumot, 1908-pedig szintén közel járt hozzá (0.58 ill. 0.51 mm). 1907 ben is magas volt a rozs ára (17.10 K), de a fejenkénti átlag is a minimumra (0.38 mm) süllyedt.

A legfeltűnőbb azonban az, hogy Magyarországon a fejenkénti kenyér- és burgonyafogyasztás kevés, noha, a fizikai munkát végző lakosság lévén a többség, a növényi táplálékokra való igény természetszerűen magasabb, így pl., a termőmagszükségletet is beszámítva, a fejenkénti búzafogyasztás 1896—1900. évek közt évi átlagban 150 kg, 1901—1905. években 161 kg, a rozsfogyasztás 1896—1900 közt 45 kg, 1901—1905 közt 53 kg és a burgonyafogyasztás 229 ill. 233 kg volt. Evvel szemben azt látjuk, hogy Angliában 1890—1895 közt a fejenkénti búzafogyasztás 167 kg, Franciaországban 1890—1894 közt a búzafogyasztás 206 kg. Oroszországban 1887—1892 közt a sikrészén 205 kg búzát és rozst, a délkeleti részeken * 275 kg-ot fogyasztottak, Németországban meg a fejenkénti búza- és rozsfogyasztás 1894—1895-ben 2029 kg (búza 74-4, rozs 128-5) és 1895—1896-ban 198 kg (búza 74-4, rozs 1236) kg. volt és burgonya 4442 ill. 492 8 kg-ot jutott minden lakosra.

Ezt pedig azért fontos tudni, mert Magyarországon az összes gazdaságoknak több, mint fele 1.279,718, törpegazdaság (0—5 hold).* Ezeknek 788,000 hektár szántó-

* Appelt: Die Konsumtion der wichtigsten Kulturländer (Berlin, 1899).

föld* áll csak a rendelkezésére. De a szántóföldeknek csak 30%-a van kenyérmagvakkal és 5—6% a burgonyával bevetve. Terem tehát a kenyérmagvakból igen jó esetben — átlag 12 mm-t számítva — a törpe gazdaságokon három millió mm gabona és burgonya — átlag 55 mm-t számítva — 26 millió mm. Ha tehát egy-egy törpe gazdaságra öt főnyi családot számítunk, kitűnik, hogy egy-egy főre 80 kg-nyi kenyérgabona és 70 kg-nyi burgonya sem esik a saját termelésükből. Tehát a szükségletük és a termelésük közt mutatkozó gabona- és burgonyahiányt, ha részes munkával meg nem keresik, ők is a drága áron kénytelenek beszerezni. Ennek a legközvetlenebb hatása azután a kivándorlásban nyilvánul meg. A kivándorlás a drágaság esztendei óta (1905—1907) szökkent föl 100,000, majd 200,000-nél többre. Az előző esztendők fokozatos drágulása és a kivándorlás növekvése között is megtalálható az összefüggés. Sőt a kivándorlottak nagyobb fele mezőgazdasági cseléd és napszámos, valamint önálló-östermelő. A kivándorlás természetesen megint csak drágító tényező, mert munkaerőket von el a termelő munkától és a megmaradt munkaerők bérigényét fokozza a kereslet.

A mezőgazdasági termények drágulására azonban más tényezők is befolyanak. Különösen az, hogy nem termelünk elég racionálisan és elég belterjesen.

A mezőgazdasági keresők csak a közép-terjes gazdálkodásra elegendők, de nem a belterjesre. 26.6 millió kat. föld szántóföld, kert, szőlő és rét megművelésére ugyanis 1890-ben 3-5 millió és 1900-ban 4-9 millió kereső állott rendelkezésre. Esett tehát egy-egy munkásra átlag 78, ill. 54 hold. Ennélfogva 100 hold megművelésére 1890-ben 12.8 és 1900-ban 18.5 munkás állott rendelkezésre. Mivel a belterjes gazdálkodás mellett 100 hold földre 21—30

* 1895. évi mezőgazdasági összeírás.

munkás kell,* látnivaló, hogy a belterjes munkához szükséges fizikai erő már 1900-ban sem állott rendelkezésre, annál kevésbé lehetett pedig elég a rákövetkező esztendőben, mert a földműves keresők kivándorlása ezekbe az esztendőkre esett.

A raczionális termelés hiányát mutatja az, hogy az átlagtermés nem emelkedik és a műtrágyahasználat, bár emelkedőben van, kellő tért foglalni még nem tudott. Szakértő gazdáink maguk is panaszozzák, hogy növénytermesztésünk elmaradott állapotban leledzik és állattenyésztésünk viszonylagos kis arányai folytán sem tud elég trágyához jutni.

b) Az állattenyésztés.

Magyarország állattenyésztése nemcsak hogy nem fejlődik, hanem egyenesen hanyatló irányt követ. Az 1909. évi összeírás adatai** a számot illetőleg szomorú képet nyújtottak. 1908. évről 1909-re a szarvasmarhaállomány 206,613 darabbal, a juhállomány 516,177 darabbal, a kecskeállomány 13,525 darabbal, a sertésállomány pedig 568,423 darabbal fogyott. Csak a lóállomány emelkedett,

Mélyen elszomorító tény ez. Újabb, megdöbbentő visszaesés, visszafejlődés egy kis lendület után, a mit az előző három esztendő mutatott. Az állatlétszám az utóbbi években így alakult:

A számlálás éve	Szarvasmarha	Juh	Sertés
1904	5.678,762	6.843,064	4.275,210
1905	5.533,336	6.589,063	4.256,755
1906	5.624,555	6.911,089	4.336,921
1907	5.952,929	7.519,336	4.868,928
1908	6.446,477	7.872,742	5.358,802
1909	6.239,864	7.356,565	4.790,379

* Magyarország földművelése 1896. Kiadja a földmív. m. kir. minister. (Földművelés. Bálás Árpád és Hensch Árpád dolgozata. 100 o.).

** Földművelési Értesítő (1909 nov. 14.).

Az emelkedés, mint látjuk, 1906-ban kezdődött, illetőleg 1905-ben, mert az 1906. évi állatszámolás nagyobb összegei az 1905. évi gyarapodás eredményei; folytatódott a következő két esztendőben is, azután pedig visszafordult. 1908-ban az állatállomány fejlődése újra megszűnt. Ennek tényét mutatja az 1909. évi tavaszi állatösszeírás eredménye, mely apadásról ad hírt és ennek tanúságát fogja szolgáltatni az 1910. évi állatösszeírás is, mert a folyó 1909. esztendőben ismét nem volt mód az állatállomány növelésére.

A szomorú fordulat egyik oka kétségkívül a takarmányszűk esztendők, de a másik az export újabb nekilendülése. Az 1908. és az 1909. évek a takarmányszűkség jegyében állottak. Az állatárak, mert a minőség is rosszabb volt, fokozatosan csökkentek, a tenyésztési és állattartási kedvet lohasztották és az export növelésére ösztököltek. Mivel pedig importunk nincs és ez ellen a gazdalközönség a legvehemensebben tiltakozik (az 1908—1909. évi pár hónapos kis szerb húsimport számba sem vehető), újra elérkeztünk oda, a hol 1904. év után voltunk, a mikor depekorációról beszéltek: állatállományunk törzsét kellett megtámadnunk. De 1904-ről 1905-re kisebb volt a csökkenés, mint most. íme az adatok szembeállítva. Az előző állatlétszámmal szemben kevesebb volt:

	Szarvasmarha	%	Juh	%	Sertés	%
1905-ben	144,926	2·55	254,001	3·71	18,455	0·42
1909-ben	206,613	3·2	516,177	6·55	568,423	10·61

A csökkenés tehát most sokkal nagyobb arányú, mint 1905-ben volt. A sertésállománynál egyenesen megdöbbenő. 1018%-kal nagyobb. Juhnál 2.84%, szarvasmarhánál pedig 0.7%-kal emelkedett.

Még szerencse, hogy az előző három esztendőben, 1906, 1907, 1908-ban, az állatállomány gyarapodást mutatott és így volt miből veszíteni. E három esztendőben

ugyanis a szarvasmarhaállomány 1.113,141 darabbal (21%), a juhállomány 1.289 679 darabbal (19.5%) és a sertésállomány 1.102,047 darabbal (259%) emelkedett és volt esztendőnk, 1906 és 1907-ben, a mikor beigazolódott, hogy a sertésállománynak oly nagy vesztesége is. minő a mostani, egy év alatt behozható s a juhállomány oly arányú fogyása, minő a mostani, szintén pótolható. A sertésállomány ugyanis 1906-ról 1907-re 1226% és 1907-ről 1908-ra 100.6%-kal, a juhállomány 1906-ról 1907-re 9.35%-kal és a szarvasmarhaállomány 1906-ról 1907-re 583, 1907-ről 1908-ra pedig 8.29%-kal tudott emelkedni. Emelkedésre azonban ezúttal, mint fentebb is érintettük, nincs kilátás és ex az, a mi leginkább aggasztó. Állíthatjuk ezt azért, mert az 1909. évi állatlétszám, az 1895. évi rendes állatszámolás eredményével szemben is, két állatnemnél, a sertésnél és juhnál, jelentékeny csökkenést mutat fel. A harmadik fő, vagy legfőbb állatnemnél, a szarvasmarhánál, pedig alig jelent emelkedést. Ezt az állítást bizonyítja a következő szembeállítás. Volt a létszám:

	Szarvasmarhából	Juhból	Sertésből
1895-ben	5.829,483	7.526,686	6.447,134
1909-ben	6.239,864	7.356,565	4.790,379
1909-ben több +	+ 410,381	— 170,121	— 1.656,755
« kevesebb —			

Látnivaló tehát, hogy 1895 óta szarvasmarhaállományunk csak 410,381 darabbal emelkedett, ellenben juhállományunk 170,121, sertésállományunk meg éppen 1.656,755 darabbal fogyott. Szarvasmarhaállományunk emelkedése tehát 14 év alatt mindössze 7.04%. De ugyanezen idő alatt fogyott a juhállomány 2.2%-kal, a sertésállomány meg több, mint negyedrésszel: 25.7%-kal. Ha a húsquantumot nézzük, a mit a differenciák képviselnek, akkor — a szarvasmarhát 120 kilónak, a juhot 15 kiló-

nak, a sertést 60 kilónak véve átlagban—azt látjuk, hogy 1909-ben több mint félmillió métermázsával (507,000) kevesebb hús állott rendelkezésünkre, mint 1895-ben.

Ténynek ez annál riasztóbb, mert 1895-ben mintegy 16 millió, 1909-ben pedig mintegy 18 millió főnyi volt az ország lakossága, amelynek húsigényei az industrializáló-dás fokozódó méretei folytán, ettől függetlenül is emelkedtek. A valóság mégis az, hogy míg 1895-ben 100 emberre 37 szarvasmarha, 47 juh és 40 sertés esett, addig 1909-ben már csak 35 szarvasmarha, 40 juh és 26 sertés állott rendelkezésre. Az emelkedett húsigényekkel szemben csökkent tehát a fedezet minden száz emberre számítva 2 szarvasmarhával, 7 juhval és 13 sertéssel.

Igen érdekesen mutat rá az állatállomány hanyatlására egy mezőgazdasági szakíró: Kovácsy Béla, a ki a következőket mondja:*

. . . állatállományunk összes élősúlyából esett egy hektár learatott területre 1870-ben 207.5 kg, 1907-ben pedig csak 1725 kg.

Az ország minden 1000 lakosára jutott:

	Szarvasmarha	Juh	Sertés
	d a r a b		
1889-ben	341·8	742·3	336·5
1895-ben	365·7	472·1	404·4
1906-ban	301·5	439·5	242·3
1909-ben	292·0	403·7	262·9

Még szembeötlőbb — írja alább — a lakosság számához viszonyított visszaesés, ha a Lambl és Menier által megállapított rendszer segítségével kiszámítjuk az állatállomány élősúlyát s viszonyítjuk, illetve elosztjuk azt a lakosság mindenkori számával. E szerint esett Magyarország minden lakosára 1870-ben 122 kg állat-élősúly, 1909-ben pedig 1141 kg.

* Köztelek, 1909 decz. 25. Mi a következménye állatállományunk apadásának.

Dr. Steinbrück K. Professor a «Jahrbücher für Nationalökonomie und Statistik»-ben ennél is ijesztőbb képet nyújt. A főbb európai államok állattenyésztésének az utóbbi évtizedek során való alakulását vizsgálván, kimutatja, hogy az állatállomány a lakosság számához viszonyítva mindenütt csökkent. Az egypatás állatok figyelmen kívül hagyásával, az állatállományokat szarvasmarhára számította át, egy szarvasmarhát 10 juhval, 4 sertéssel és 12 kecskével vévén egyenlőnek. A kép, mit így nyert, a következő:

	Állatszámolás éve	Szarvasmarhaérték	
		összes egységekben	jut ezer lakosra
Németbirodalom	1873	20.250,999	493
«	1907	27.232,046	450
Franciaország	1866	15.248,782	432
«	1906	17.562,948	447
Ausztria	1863	11.180,652	463
«	1900	11.028,909	422
Magyarország	1863	7.937,271	541
«	1908	8.506,540	447
Svájc	1866	1.145,388	454
«	1906	1.686,560	507
Nagybritannia	1867	13.168,543	434
«	1908	15.853,031	382

Magyarországon tehát 45 év alatt 21%-kai kevésbe-
dett az az állatmennyiség, mely 1000 főre esik. Tehát az
évi átlagos csökkenési hányad 0.466%. Németországban
a csökkenés 34 év alatt 8.7%, tehát évi átlagban 0.25 %.
Ausztriában a csökkenés 37 év alatt 8.8%, vagyis évi
átlagban 0.237%, Nagybritanniában a csökkenés 41 év
alatt 11.9%, vagyis évi átlagban 0.29%. Svájcban és
Franciaországban ellenben az utóbbi 40 évben emelke-
dett az állatmennyiség, amott évi 0.29, emitt évi
0.087%-kal. A helyzet tehát, mint a számítás is mu-
tatja, *sehol sem rosszabbodott annyira, mint minálunk.*

Ha állattenyésztésünk legalább abban az irányban nem mutatna állandóbb fejlődést, hogy a magyarfajta szarvasmarha helyébe a több húst és tejet szolgáltatató nyugati, tarka szarvasmarha lép, akkor a marhahúshiány még nagyobb és árai még magasabbak lennének. Az 1909. évi állatösszeírás e részben sem tud teljesen kielégítő eredményekről elszámolni, mert a tarka marha létszáma is fogyott, bár nem oly arányban, mint a jó, igavonó fehér marháé. A magyarfajta marha számbeli csökkenése ugyanis 1908-ról 1909-re 104,205 drb és az 1908. évi 2.210,801 darabnyi létszámnak 47 % -a. A tarka marha számbeli csökkenése ellenben csak 97,960 darab, vagyis az 1908. évi 4.049,090 darabnak 2,1%-a.

Az 1895. és 1909. évi eredményeket állítva szembe, másként alakul a helyzet. A fehér és tarka szarvasmarha-állomány volt:

	Fehér	Pirostarka	Borzderes	Egyéb tarka
1895-ben	3.296,217	1.347,527	158,112	894,584
1909-ben	2.106,596	3.170,842	178,043	602,245
1909-ben több + « kevesebb —	- 1.189,621	+ 1.833,325	+ 19,931	- 292,339

Az 1895. és 1900. évek közt tehát a magyar szarvasmarhaállomány fogyott 36%-kal (előző évig 32.8%-kal), az egyéb tarka pedig 32.5 % -kal (előző évig 30.9 % -kal), ellenben a pirostarka jószágállomány emelkedése 13.61% (az előző évig 141.5%), de a borzderes állomány is emelkedett 12.6%-kal (az előző évihez képest változatlan). A hús* és tejprodukczió szempontjából még jó, hogy a dolog így fordult, mert a gyorsabban fejlődő és több hús- és tejhozamú tarkajószággal a fehérmarhahiány hamarabb pótolható.

A juh- és sertésenyésztés szempontjából kevésbé megnyugtató a helyzet. Az a hét juh és tizennégy sertés, a mivel az ország 100—100 főnyi lakosságára 1909-ben

kevesebb esett, mint 1895-ben, csakugyan hiányzik. Még pedig annál inkább, mert úgy a juhok, mint a sertések átlagos súlya csökkenik. A húshozam hiányát sem húshal, sem hús-sertéssel, a mire nézve a kísérlet megtörtént, de nem sikerült, fedezni nem tudjuk.

A sertéslétszám tekintetében 1910. évi január haváig annyira megromlott a helyzet, hogy a hizlálásra beállítani való sertések ára 329—63*7%-kal emelkedett az 1909. évi január havi árakhoz képest. Igazolják ezt a következő árak: 1909 január havának első felében a vészen átment sovány sertések kilóját 110—116 és a vészen át nem mentekét 80—100 fillérjével fizették, 1910 január első felében pedig a vészen átment sertések ára 144—190 és a vészen át nem menteké 130—134 fillér volt. Sőt január végén 1910-ben a vészen átment sertésekért maximálisan élősúly kilogrammonként 2 koronát is fizettek. Az árdifferenzia tehát 34—74 (84), illetőleg 34-50 fillér kilónként, vagyis 30-9-637, illetőleg 34-625 %.* Oly áremelkedés ez, melyet csak háború indokolhat, vagy a vész föltartóztathatatlan mérve, de mindenesetre az anyaghiány. Sem háború, sem a múltban tapasztaltnál nagyobb vész nem volt, tehát csak anyaghiány lehet.

A sertésállomány ez állatnem szaporaságánál fogva gyorsan gyarapítható ugyan, de útját állja ennek az a körülmény, hogy a sertésvészt kiirtani még mindig nem tudtuk, ámbár méreteit csökkenteni sikerült. 1895-től 1908-ig mintegy 35 millió darab sertés pusztult el sertésvészben. Ha ez a quantum akár exportra, akár belső fogyasztásra lett volna fordítható, nagyon természetes, hogy a mai sertésállomány majd annyival több, tehát az 1895. évi állományt tetemesen fölülmúló lenne. A produkcióképességre ez meglehetősen kedvező világot vet.

* A vészen átment sovány sertések ára azóta tovább emelkedett. 1910 szept. havában 2 K 30 f-t fizetett kilójáért maximálisan.

Ezek azonban mind papiros-formák. A megdönthetlen valóság, a mivel egyedül számolhatunk, az, hogy állatállományunk tényleg és számottevő mértékben csökkent, a minék a fogyasztás emelkedésén kívül az export hirtelen föllendülése és az import megszűnése is nem kis mértékben volt az oka.

Lássuk már most az exportra és importra vonatkozó adatokat.

Kivitelünk és behozatalunk ugyanis állatnemenként összegezve, a külkereskedelmi statisztika szerint, a következőképpen alakult:

	Szarvasmarha		Sertés		Juh-Kecske	
	behozatal	kivitel	behozatal	kivitel	behozatal	kivitel
1895	69,803	248,187	104,206	713,382	38,372	326,935
1896	63,241	218,471	45,807	255,753	41,726	260,371
1897	49,440	247,601	99,898	200,362	26,597	192,271
1898	72,996	253,387	80,420	236,859	21,269	147,496
1899	79,120	294,240	90,471	391,543	25,375	367,411
1900	65,214	312,117	85,151	484,191	22,481	143,032
1901	51,808	314,915	105,498	611,386	10,657	205,340
1902	68,898	348,693	146,123	604,895	7419	267,178
1903	94,781	367,977	140,409	414,109	10,179	177,633
1904	65,431	412,020	154,752	373,036	7948	150,075
1905	81,418	342,442	115,723	426,231	5140	150,463
1906	28,283	209,276	59,495	424,546	5392	146,058
1907	29,351	263,029	11,261	390,390	5403	164,032
1908	9260	342,048	3068	504,494	3582	227,099
1909 (I-XI.)	8511	392,124	804	608,364	2098	150,579

A számbavett 15 évben tehát behoztunk 837,763 darab szarvasmarhát és kivittünk 4.646,521 darabot; behoztunk 1.243,286 darab sertést és kivittünk 6.636,341 darabot; behoztunk 233,418 darab juhot és kivittünk 3.175,973 darabot. A kiviteli többlet tehát volt: 3.808,754 darab szarvasmarha, 5.393,055 sertés és 2.942,555 darab juh. Az első 13 évben, melyek közül az utolsó kettőben, 1906 és- 1907-ben, is volt valamelyes behozatal, évi átlag-

ban szarvasmarhából behoztunk 63,328 darabot, és kivittünk 300,949 darabot; sertésből a behozatal 95,339, a kivitel 424,883 darab; juhból a behozatal 17,518 darab, a kivitel 215,253 darab volt.

Evvel szemben azt látjuk, hogy a szarvasmarha- és sertés-kivitel úgy 1908-ban, mint 1909-ben, messze fölülmúlta az átlagot, a behozatal ellenben mögötte maradt. Sőt az 1908. évi juhkivitel is nagyobb volt az átlagnál. A helyzet tehát most, 1910-ben rosszabbnak ígérkezik, mint 1905-ben volt, a mikor a forcírozott kivitel következtében a nagy húsdrágaság jelentkezett. Rosszabb a helyzet azért, mert 1908-ban és 1909-ben a kiviteli többletek így alakultak:

	Szarvasmarha	Sertés	Juh
1908-ban	332,780	501,426	223,517
1909-ben	383,613	607,560	148,481

vagyis több az átlagos kiviteli többletnél, mely szarvasmarhából 237,621, sertésből 329,544 és juhból 197,735 darab volt:

	Szarvasmarhából	Sertésből	Juhból
1908-ban	95,159	181,882	25,782
1909-ben	145,992	278,016 (kevesebb)	49,254 drbbal.

A juhállomány vagy kínálat tehát de facto az utóbbi két évben nem fogyott, ellenben a szarvasmarha- és sertésállomány vagy belföldi kínálat megfogyatkozott.

Az 1908. évi állatállomány számszerű megfogyatkozását már kiderítette az 1909. évi állatösszeírás, az 1909. évit pedig az 1910. évi fogja igazolni.

Újra bebizonyosodott, hogy import nélkül a forcírozott kivitel és az időjárás viszontagságai okozta rossz takarmánytermés következményei folytán az állatállomány megfogyatkozik és gazdaközönségünk saját törzsállományát kénytelen megtámadni, hogy a szükségletek fedez-

hetők Jegyének. De meddig mehet ez így? Már most is azt látjuk, hogy leginkább a fiatal jószág kevesbedik, tehát a kitermelhető húsmennyiség apad. Íme egy kis összehasonlítás. Volt a két főmarhafajtából és sertésből az ország területén.

	Növendékbika		Üsző	
	1908	1909	1908	1909
magyar	39,860	39,737	366,578	350,319
pirostarka	119,122	101,854	751,171	698,107
	Tinó		Növendéksertés	
	1908	1909	1908	1909
magyar	392,256	370,822	3,612,432	3,198,128
pirostarka	516,273	476,736		

Fogyott tehát a magyar fajtából: a növendékbika 123 darabbal, az üsző 16,259, a tinó 21,434 darabbal és a tarkafajtából: a növendékbika 18,278 darabbal, az üsző 53,064 darabbal és a tinó 39,537 darabbal. Végül a növendéksertés 414,304 darabbal. A szarvasmarhaállomány fogyásából tehát 148,695 darab, vagyis 72% és a sertésállományból szintén 72% esik a növendékállatok terhére. Sertésnél ez az arány hagyján, de szarvasmarhánál megdöbbentő. Ez a magyarázata annak is, hogy bár a főállatvásárokon (1909. évben és 1910. év első felében) nagyobb fölhajtásokat láttunk, a húskínálat mégis kevesebb, mert a kisebb súlyú, kikészítetlen jószágok kerülnek a piacra. Csak az áruk nagyobb és a fogyasztás drágább.

Íme, így gazdálkodik a mi gazdaközönségünk és ily gazdálkodás mellett az idegen élő állatimport ellen harcol körömszakadtáig. Kénytelen vele, mert a mit a törzsállatállományból veszít, azt fokozottabb mértékben akarja a meglevő állatállomány árának felszökötéséből kihozni. A húskérdés itt kezdődik.

Egyébként is úgy áll a dolog — és ezt maga a gazdaközönség sem tagadja, — hogy állattenyésztésünk

méreteivel mi meglehetősen hátul kullogunk. Szóval nem elég racionális, nem elég intenzív az állattenyésztés Magyarországon.

Az állatárak megismerésére többféle kulcs áll rendelkezésre. Az egyik az export, a másik a belföldi forgalom árait tünteti fel. Mind a kettőt hivatalos anyagból állítjuk össze. Megbízhatóságukhoz tehát szó sem fér. A vágó állatoknál a Budapesten, vásáron fizetett árakat vesszük számba. E szerint az egyes állatminőségek árai évi átlagban így alakultak:

Szarvasmarha

	Magyar ökör	Tarka ökör
1897	40·00—62·30 (65·50)*	47·24—59·66 (66·30)
1904	53·10—74·09 (76·01)	52·13—77·04 (80·—)
1905	56·08—82·76 (85·34)	55·72—85·38 (88·06)
1906	59·57—86·44 (89·84)	59·84—90·48 (93·91)
1907	58·15—84·49 (88·79)	60·50—92·5 (97·37)
1908	50·00—76·4 (80·4)	50·62—86·7 (91·4)
1909	46·93—78·85 (83·54)	48·62—88·44 (94·24)

	Magyar tehén	Tarka tehén	Bika
1897	36·92—58·4 (63·5)**	36·92—58·4 (63·5)***	42·62—55·54 (61·4)
1904	43·23—68·23 (72·64)**	43·23—68·23 (72·64)***	49·28—71·73 (76·14)
1905	45·37—75·66 (81·46)**	45·37—75·66 (81·46)***	51·19—75·88 (81·40)
1906	49·52—73·80 (81·—)	52·63—80·59 (85·69)	59·27—82·28 (83·69)
1907	51·08—73·3 (79·3)	52·11—80·9 (87·26)	58·28—80·69 (85·63)
1908	44·77—64·5 (80·—)	46·31—70·7 (78·8)	46·4 —68·9 (72·2)
1909	43·71—61·17 (69·—)	46·17—73·75 (80·19)	47·5 —71·54 (76·11)

Borjú

	éző szopós	éves növendék	leölt belföldi
1897	62·4 — 82·62 (90)	39·8 —44·9	103·00—114·00 (115·5)
1904	70·33— 92·22 (98·40)	45·34—61·80	92·48—100·61 (—)
1905	77·05—102·94 (108·43)	50·75—69·58	90·12—101·25
1906	90·91—112·14 (117)	57·66—81·28	105·00—117·06
1907	86·87—105·99 (110·45)	66·66—77·59	98·44—108·78
1908	73·6 — 92·8 (97·6)	45·00—51·5	91·5 —103·5
1909	77·1 — 98·4 (103·1)	40·2 —57·7	86·8 — 95·—

* Zárjelben kivételes ár.

** Tarka tehénnel együtt.

Magyar tehénnel együtt.

		Juh	
	hízalt		feljavított
1897	38·46—40·84 (49)		36·28—38·94
1904	44·82—48·94 (52·11)		39·49—43·35 (54)
1905	49·53—53·89 (56·97)		45·80—50·54
1906	54·16—59·83 (63·85)		50·23—55·66 (67)
1907	54·93—59·93 (64·55)		52·29—58·05
1908	48·7—52·3 (55·7)		41·1—45·3
1909	49·8—54·8 (57·2)		41·9—48·1

Sertés (kőbányai árak)				
	magyar nehéz	könnyű	öreg nehéz	szerb
1897	106·00—108·8	104·8—107·6	— —	100·8—106·2
1904	116·37—117·5	116·02—117·04	114·00—116·4	111·75—115·8
1905	133·5—134·57	132·8—134·—	122·3—123·7	127·35—131·17
1906	125·6—126·9	129·3—128·9	119·4—121·—	122·3—126·4
1907	133·74—135·1	135·5—136·69	— —	— —
1908	123·8—125·5	125·7—129·3	125·5—127·8	— —
1909	141·3—143·42	141·99—143·66	140·53—143·19	— —

A számba veti éveket tekintve, a marha-, borjú- és juhárak 1906-ban és 1907-ben voltak a legmagasabbak, a sertésárak, melyek 1905-ben és 1907-ben is magas, nivón jártak, 1909-ben tetőztek. A marha-, borjú- és juhárak zenitjükről 1908-ban lefelé hajlottak, de 1909-ben, különösen annak második felében ismét felfelé tartottak.* A távoltartott szerb behozatal tehát nem emelte a marhaárakat, sem 1907-ben, sem 1908-ban, egyszerűen azért, mert, mint láttuk, szarvasmarha-kivitelünk 1906. és 1907. években csökkent, tehát 1908-ra nagyobb kínálat maradt. 1908-ban, 1909-ben és 1910-ben azonban még inkább emelkedett, szinte felszökött a kivitel, nyomában tehát az 1909 év második felében újra megérkezett a drágulás, a mely mérveiben Budapesten csak azért nem érte el az 1906 évi nivót, mert a piacra hozott minőségek voltak rosszab-

* 1910-ben, további nagymérvű emelkedések állottak be, melyek minden eddigi ismert árat fölülmúltak.

bak. A juhvásáron is sok tekintetben rokon jelenséggel találkozunk. Juh-exportunk 1906 — 1907. években kicsiny volt, de 1908-ban újra megnövekedett. 1909-ben tehát a juhárak ismét emelkedni kezdtek. Még érdekesebb a helyzet a sertésárak alakulásánál. A sertés-létszám, az 1909. évi állatösszeírás szerint, az 1905. évi létszámhoz képest is, több mint 10%-kal csökkent, ellenben a kivétel 1908-ban és még inkább 1909-ben nagyot nőtt. Az előző években ingadozó sertésárak tehát 1909-ben érték el azt a legmagasabb nivót, a mi más állatnemeknél már 1906-ban következett be.*

Ha a részleteket vizsgáljuk, akkor a következő képet kapjuk az egyes állatminőségek árainak emelkedéséről:

Szarvasmarha

Emelkedés abs.	Magyar ökör	Tarka ökör
1897—1906 közt	19·57—24·14 (24·34)	12·60—30·82 (27·61)
1897—1909 «	6·93—16·55 (18·04)	1·38—28·78 (27·94)
emelkedés %-ban		
1897—1906 közt	48·9 —38·7 (37·1)	26·6 —51·6 (41·6)
1897—1909 «	17·2 —19·1 (20)	2·9 —48·5 (42·2)
emelkedés abs.	Magyar tehén	Tarka tehén
1897—1906 közt	12·60—15·40 (17·5)	15·71—22·19 (22·19)
1897—1909 «	6·79— 2·77 (5·5)	9·25—15·35 (16·69)
emelkedés %-ban		
1897—1906 közt	41·2 —26·3 (27·5)	42·5 —37·9 (34·9)
1897—1909 «	18·4 — 4·7 (8·6)	25·0 —26·2 (26·2)

* 1910. évben az árak tovább emelkedtek és fájdalmasan igazolják azt az igazságot, hogy csökkenő állatállomány, nagymérvű export és az import elől való elzárkózás mellett az árak emelkedésében nem lehet megállapodás. 1910. évi június havában a marhaárak a budapesti piacon 8-8—148%-kal, a sertésárak: fiatal zsirsertéseké 8-8—105, öreg zsirsertéseké 16-4—22-5%-kal magasabbak, mint 1910. év június havában.

emelkedés abs.		Bika	
1897—1906 közt	— —	16·65—26·74	(24·29)
1897—1909 «	— —	4·88—16·—	(14·60)
emelkedés %-ban			
1897—1906 közt	— —	39 —48·1	(39·5)
1897—1909 «	— —	11·4 —28·8	(23·7)

Borjú

	élő szopós	éves növ.	leölt
1897—1906 közt	28·51—29·52 (27)	17·86—36·38	2·0—3·06
1897—1909 «	14·7 —15·78 (13·1)	0·4 —12·8	—16·2=19
emelkedés %-ban			
1897—1906 közt	45·7 —35·7 (30)	45 —81	1·9—2·6
1897—1909 «	23·5 —19·1 (14·5)	0·1 —28·5	—15·7=16·6

Juh

	belföldi hizalt	feljavitott
1897—1906 közt	— — 15·7 —15·99 (7·97)	13·95—16·72
1897—1909 «	— — 11·34—11·96 (8·2)	5·62—9·16
emelkedés %-ban		
1897—1906 közt	— — 40·9 —36·5 (16·2)	38·5 —42·9
1897—1909 «	— — 30·5 —27·2 (16·7)	15·5 —23·5

Sertés (kőbányai árak)

	magyar nehéz	könnyű	öreg nehéz	szarb
1897—1906 közt	19·6—18·1	22·5—21·3	—	26·55—25·77
1897—1909 «	41·3—39·6	37·1—36·0	—	— —
emelkedés %-ban				
1897—1906 közt	18·5—16·7	21·4—19·8	—	26·3 —24·2
1897—1909 «	38·9—36·4	35·4—33·4	—	— —

Az 1897—1906., illetőleg 1897—1909. évek közt a budapesti vásáron, mely az egész országon mértékadónak tekintendő, egyetlen egy állatminőségnél látszik árhanyatlás, de ennek is különös oka van. Az, hogy míg Budapesten 1897-ben minden darab leölt borjú után 8 klg. levonást engedélyeztek, addig 1906-ban már ily levoná-

sok adása tilos volt. Ez természetesen kifejezésre jutott az árakban. A 8 kg. levonás borjúként 8—9 K értéket tett ki, tehát 1897-ben egy negyven kiló leölt súlyú borjúért minimális áron (32 X 103=) 32 96 K-át kellett fizetni. 1906-ban pedig (40 X 105) 42 K-át. Ez több mint 20% árkülönbséget jelent. Figyelembe veendő továbbá még egy körülmény. Az, hogy 1904-ben a tarka és magyar tehén árjegyzését 1905-ig összefoglalták és így a tarka tehén áralakulása 1897—1906, illetőleg 1909 közt preczizen nem juthat kifejezésre.

A legnagyobb arányú drágulást a tarka ökör ára mutatja (1897—1906 között 51.6% és 1897—1909 közt is 48.5%). Igen jelentékeny arányú (38.7—48.9%) ár-emelkedést látunk továbbá 1897—1906 közt a magyar ökör árában, a minnek kétségkívül a minőség javulása is az egyik oka. Hogy 1897 és 1909 közt a magyar ökör maximális ára megközelítőleg sem mutat oly arányú emelkedést, mint a tarka ököré, annak oka az, hogy a magyar minőség rosszabb volt, de távolról sem oly rossz, mint a rosszabb minőségű (rendesen gümőkóros) tarka ökrök, melyeknek minimális ára csaknem az 1897 évi nivóra süllyedt. A tarka tehén árának emelkedése nagy volt és nagy is maradt. Az alsó árhatár azonban (425, illetőleg 25%) azért látszik oly magasnak, mert, mint említettük, egy darabig (1905-ig) a tarka és a silányabb magyar tehén árait együtt, egy tételben jegyezték s így a legrosszabb minőségű magyar és tarka tehén-árak közt fennálló differenzia kifejezésre nem juthatott. A bika árának növekvését feltüntető arányszámok szintén igazolják azt a tényt, hogy a jobb marhaminőségek azok, a melyeknek árai a legnagyobb mértékben fejlődtek és tarthaták is magukat.

Gondolkodó ember előtt feltűnő lehet, hogy bár a szarvasmarha ára 1897-1906 közt 51.6% és 1897—1906 közt 48.5%-al emelkedett, ily nagy mérvű ár-emelkedést sem az élő, sem a leszúrt szopós borjú ára nem mutat.

Oka ennek az, hogy nemcsak a leszúrt, hanem az élő szopós borjúk adásvétele is súlylevonásokkal történt a múltban, az 1897-ben jegyzett ár tehát nem tekinthető nettó árnak. Ez különben az éves növendék árának emelkedési arányaiból is következtethető, mely 1897—1906 közt maximálisan (81%) nagyobb volt, mint az élő szopós borjúé és minimálisan is megközelítette azt. (45%, 45.7%-kal szemben.) Egyébként a borjúárak fejlődését a lefejő gazdaságok szaporodásával járó borjúpuszítás is megakasztotta mindaddig (1910), míg ennek hátrányait az állatállomány nagymérvű csökkenésében maga a gazdaközönség is nem érezte.

Számottevő volt és az is maradt a juhok árának emelkedési aránya. Ez 1897—1906 közt 365—42.9% és 1897—1909 közt is 15-5-30-5%-ot tett ki.

Egészen különös képet nyújt a sertések árának emelkedése. Ez nem 1906-ban tetőzött, hanem 1909-ben, a minek okát már fentebb jelöltük meg. A sertéskivitel 1908-ban és még inkább 1909-ben növekedett, a behozatal révén pótlást nem nyert, tehát a legnagyobb áremelkedésnek 1909-re kellett maradnia, még pedig annál inkább, mert a sertés árának emelkedésére mértékadó zsiradékpiac is, az 1910. évbe is áthúzódva, rendkívül nagy árat, soha nem létezőket, hozott. Talán nem érdektelen, ha rámutatunk arra, hogy míg a csikágói sertésvásáron 1909 év január havában a sertés métermázsája élősúlyban 66*29 K-ba került, addig szeptemberben már 8903 -és decemberben 9123 K-át fizettek érte. Az áremelkedés tehát egy éven belül majdnem 38%.

Az állatárakra, nevezetesen a szarvasmarháéra nagy befolyással volt az is, hogy az utóbbi években kicsiny volt a széna- és a sarjuteremés. Kisebb, mint pl. 1908-ban, 1897 óta csak 1904-ben fordult elő, a mikor 67 millió métermázsája volt. 1897 és 1906 közt az átlagos termés így is 102 millió métermázsára rúgott, holott 1907-ben

csak 979 és 1908-ban 837 millió métermázsza széna és sarjú termett, a melyből ez években még nagyobb állatállományt kellett eltartani. Ez drágította a takarmányt, drágította az állattartást és természetesen magát az állatot is.

A szarvasmarha szaporodásának nagy hátránya továbbá az, hogy viszonylag kicsiny a tehénállományunk. Ha a lefejő gazdaságokban a tehén 8 liternél kevesebb tejet ad, vásárra, vágóhidra viszik. Oly tehének, melyek gazdaságos elbánás mellett legalább 6—7 borjut hozhatnak a világra, ezen szaporító hivatásukat nem teljesíthetik, mert már első, vagy második borjuk után — lefejtven -- vágóhidra kerülnek. A szarvasmarha állományban különben nálunk csak 45 % a tehén, holott Németországban és Franciaországban 53 %, Dániában 55%, Hollandiában 60%, Svédországban 70%, Svájcban 72 %, sőt Ausztriában is 50 %.

c) Egyéb élelmiszerek.

E fejezetben a baromfi, a húsféleségek, némely állati termékek és a főzelékfélék termesztését, külkereskedelmi forgalmát és árviszonyait fogjuk tárgyalni.

I. A baromfitenyésztés az országban nem mutat emelkedést. Az 1884. évi számlálás szerint a paraszt-birtokosok tulajdonában 28 millió, a közép- és nagybirtokosok tulajdonában pedig 47 millió darab baromfit (tyúk, pulyka, lúd, kacsa, galamb) találtak.* 1895-ben már csak 293 millió darab baromfit írtak össze az országban. Az állomány tehát csökkent, noha a lakosság emelkedett. 1884-ben 23 millió értékű baromfit vittünk ki, 1905-ben 26, 1906-ban 31 6 és 1907-ben 322 millió K értékűt. Hogy

* Magyarország földművelése 1896 stb. (Parthay Géza: Baromfitenyésztés 692—693, 1.).

erre és a belföldi fogyasztásra mily mértékű fedezetet nyújtott a belföldi baromfitenyésztés, arról újabb kimutatót nem ismerünk.

Szárnyas külkereskedelmünk egyébként a folyó évtizedben a következőképen alakult:

	Eleven szárnyas drbokban			Leölt szárnyas mm-kban		
	Behoz.	Kivitel	Többlet	Behoz.	Kivitel	Többlet
1901	1.545,620	8.019,385	6.473,765	495	133,483	132,988
1902	1.773,278	8.743,357	6.970,079	481	134,250	133,769
1903	2.061,890	8.308,632	6.246,742	613	127,356	126,743
1904	2.083,230	8.489,776	6.406,546	639	131,030	130,391
1905	2.025,872	7.319,982	5.294,110	701	113,974	113,273
1906	1.293,411	7.589,475	6.296,064	713	114,676	113,960
1907	487,382	7.088,468	6.601,086	798	126,183	125,385
1908	776,216	7.383,148	6.506,932	946	135,756	134,810
1909 I-XI.	566,112	6.603,071	6.037,954	628	92,684	92,056

E szerint az első öt évben az évi behozatali átlag volt élősárnyasból 1.897,978 darab, leöltből 605 métermázsá, a kiviteli átlag pedig ugyanezen ciklusban élősárnyasból 8.176,226 darabra, leöltből 128,018 métermázsára rúgott, vagyis a kiviteli többlet volt élősárnyasból 6.278,248 darab és leöltből 127,413 métermázsá. Mivel ezeket az arányokat a következő években 1906—1909 közt a kivitel jövedelmezősége folytán fentartani akartuk és 1908-ig fenn is tudtuk tartani, világos, hogy, mert a behozatal, főképen élő szárnyasból, csökkent, a belföldi szükséglet anyagát vontuk el és evvel megdrágítottuk a kínálatot. A szárnyasarak alakulása a külkereskedelmi forgalom kiviteli egységértékei szerint a következő volt:

Darabonkint eleven	Korona értékben				
	1897	1900	1906	1907	1908
tyúkfélék	—	90—1·33	1·64	1·69	1·23
lúd	—	4·10	3·76	3·85	3·86
kacsa	—	1·70—2·10	2·16	2·28	2·32
pulyka	—	5	5·60	5·80	5·43

A szárnyas áralakulására az eleven szárnyasok árából alig lehet következtetni. 1897-ben a külkereskedelmi statisztika az összes élő és az összes leölt szárnyas árát egy-egy tételben állapította meg. Az 1900. évi árak már határozottabbak, de általában csak a leölt szárnyas árai látszanak figyelembevehetőnek, mert azok súly szerint állapítatván meg, inkább tüntetik fel a szárnyas árának ingadozását, mint a darab szerinti árak. Ha a tyúkfélék 1900. évi két árából (az egyik az osztrák a másik az egyéb külföldi kivitel árát mutatja) a középárat vesszük alapul, akkor azt látjuk, hogy a tyúkfélék métermázsánkénti ára az 1900. évi 118 K-ról 1908-ig 314 K-val, vagyis 26,4%-kal, a ludé 4306 K-val, vagyis 41,9%-kal, a kacsáé 39 K-val, vagyis 35,1%-kal és a pulykáé 19,85 K-val, vagyis 173%-kal emelkedett. 1906 és 1907-ben ennél magasabb árak és áremelkedési arányok is voltak, ép úgy, mint más húsнемűeknél. Az 1908. év azonban ép úgy, mint más húsнемűekre, a szárnyasra is olcsóbb árakat hozóit.

II. Az állati termékek közül a tojás, a tej, a vaj, a szalonna, a zsír és húsféleségek fontos élelmiczkik. Ezek termelési és külkereskedelmi viszonyai tehát szintén tekintetbe veendőek.

Hogy tojástermelésünk mekkora, az meg nem állapítható. Tisztára az export és import adataira vagyunk utalva. Ezek a folyó évtizedben métermázsánként a következők:

	1901	1902	1903	1904	1905
behozatal	10,513	14,884	16,229	15,623	15,045
kivitel... ..	403,401	449,721	396,899	403,548	283,654
kiv. többlet. ~ ~	392,888	434,837	380,620	387,925	268,509

	1906	1907	1908	1909 I—XI.
behozatal	22,039	10,465	10,404	17,620
kivitel	361,666	407,182	367,879	346,183
kiv. többlet.	339,627	396,717	357,465	328,563

Az első öt esztendő átlagos kiviteli többlete, noha az 1905. év kiviteli többlete abnormisan kicsiny volt, 373,355 métermázsára rúgott. Ezt 1907-ben még elértük, sőt túlhaladtuk, de a rákövetkező két évben ismét mögötte maradtunk. Ez annak a jele, hogy a termelés csökkent. Ezt egyébiránt a szárnyas-exportból is lehet következtetni.

A tojás árai a külkereskedelem egységértékei szerint ezek voltak:

Tojás				
1897	1900	1906	1907	1908
65	78 5—86	85·77	85·17	98·07

A tojás ára a külkereskedelmi forgalomban 1897—1908 közt métermázsánként 3307 K-val, vagyis 50*8%-kal emelkedett. További emelkedése biztosra vehető, mert a jól tojó magyar tyúkfélék helyébe a szaporátlan, nagytű fajbaromfi, orpington s több efélék léptek.

A tejprodukczióról nincsenek pontos számadataink. Csak azt tudjuk, hogy 1908-ban 1.410,910 pirostarka és borzderes, 208,063 egyéb tarka és 772,918 magyar fejős tehén volt az országban. A tehének száma, az 1909. évi összeírás szerint, még valamivel, 19,743 darabbal, emelkedett is, viszont az üszöké 74,768 darabbal fogyott. A számítás már most az, hogy általában a tejelő tarka tehének darabonként és évente 1200 liter, a magyar tehének pedig 700 liter tejet adnak. Vagyis a tejprodukczió évi 2.549,885 hektoliter volna. E szerint mintegy 141 liter tej esnék fejenként és évenként a lakosságra. Ez elég nagy mennyiség volna, ha nem volna exportunk. Csakhogy az export nagy és következetesen emelkedik.

Íme néhány adat külkereskedelmi forgalmunkról:

1904 óta a tejbehozatal háromszorosára emelkedett ugyan, de e behozatal az óriási exporttal szemben, melynek csak egy huszad része, számba sem jön. A tény azt hogy csak tejből a termelésnek egy ötödrészt exportáljuk, így nem 141 liter, hanem csak 113 liter áll évenként és fejenként a lakosság rendelkezésére. De természetesen ez is túlzás, mert a tej egy részét vajjá dolgozzák fel. Egy hozzávetőleges számítás szerint évente 20 millió kilogramm vajat produkálunk. Mivel 100 liter tejből 3—5 kiló vaj kerül ki, a vaj termelésre átlag 4 kilót számítva 100 liter után, évente 500 millió liter tej kell vaj előállítására. Tehát ismét 27 literrel csökkenik a fejenkénti és évenkénti tejmenyiség, úgy, hogy fejenként és évenként csak 86 liter tej volna a szükséglet fedezete.

A vajat természetesen megint exportáljuk és így a belső fogyasztástól elvonjuk. Friss vaj-külkereskedelmünk a folyó évtizedben következőkép alakult:

Vaj, métermázsákban :

	1897	1901	1902	1903	1904
behozatal	?	937	929	1,475	1,286
kivitel	11,177	42,321	47,597	48,278	50,217
kiv. többlet... ..		42,394	46,668	46,803	49,931

	1905	1906	1907	1908	1909—I—XI.
behozatal	2,516	2,028	2,113	2,295	2,803
kivitel	39,118	37,744	38,442	45,567	37,745
kiv. többlet... ..	36,702	35,716	36,329	43,272	34,942

E szerint a kivitel 1904-ig nagy arányokban emelkedett, azután ingadozott és 1908-ban ismét nagy arányokat öltött. Mivel pedig az import az itt számbavett évek közül 1909-ben (11 hónap alatt) volt a legnagyobb, arra kell következtetnünk, hogy az export folytán a belföldi fogyasztás csak fokozódó importtal elégíthető ki, a termelés annyira nem tud a szükséglettel lépést tartani. De nem csak friss, hanem olvasztott vajkivitelünk is van, mely a jelentéktelen (30—55 métermázsa) importtal szemben szintén számottevő. Ez a kivitel ugyanis a következőképen alakult:

1901-ben 3330 métermázsa	1906-ban 3882 métermázsa
1902-ben 3592 "	1907-ben 2947 "
1903-ban 4038 "	1908-ban 2550 "
1904-ben 3891 "	1909-ben (11 hó) 2125 métermázsa
1905-ben 3347 "	

Az olvasztott vajexport e szerint csökkenő irányt követ.

A külkereskedelmi statisztikában a tej- és vajkivitel értékeiségei ezek:

Tej, vaj, métermázsákban :

	1897	1900	1906	1907	1908
tej	15	13	12.15	12.35	12.60
vaj, friss, olvasztott	146—90	145—165	185	190	185

A tej ára a külkereskedelmi forgalomban nem igen változott, sőt 1897-ben magasabb volt, mint 1908-ban. A vaját 1897-ben külön értékelték, a szerint, hogy friss vagy olvasztott volt-e. Ha a kettő közepárát vesszük

(146—90:2—118), akkor az emelkedés 1908-ig métermázsánként 67 korona, vagyis 567%.

A háj, a disznósír, a friss és sózott szalonna, továbbá a füstölt, vagy paprikás szalonna-külkereskedelem alakulását a következő tabella tünteti fel:

Év	Háj		Disznósír		Friss szalonna		Füstölt szalonna	
	beh.	kiv.	beh.	kiv.	beh.	kiv.	beh.	kiv.
1901		1,806	1,679	145,134	143,455		42,757	10,502
1902	Néhány métermáza	2,202	770	125,583	124,813	Pár száz métermáza	46,642	8,245
1903		1,239	1,286	94,586	93,300		41,213	7,967
1904		1,931	4,029	75,915	71,886		48,660	8,564
1905		2,269	21,607	43,777	22,170		52,267	8,366
1906		1,906	6,542	70,870	64,338		53,114	8,563
1907		1,859	2,971	92,261	89,290		57,392	8,606
1908		2,638	757	108,464	107,707		59,030	10,974
1909 (II)		2,463	677	84,038	83,361		52,451	10,575

A kivitel, vagy kiviteli többlet tagadhatatlanul emelkedő irányzatot követ. 1908-ban ismét oly arányokat öltött, a minővel a disznósírt illetőleg csak az évtized első két évében, szalonnaféléket illetőleg pedig az egész évtizedben nem találkozunk. Az 1909. év az 1908. mögött nem igen látszik elmaradni. Szalonnafélékből és hájból «t 11 első hónap kivitele oly arányú, mint a megelőző 1908. esztendőé. Az árak a külkereskedelem kiviteli érték-egységei szerint a következőkép alakultak:

Zsiradék mm-ákban, koronákban :

	1897	1900	1906	1907	1908
háj	118·5	99	137	138	134
disznósír	101	93	129	138	127
szalonna friss	99	93	113	123·06	112
szalonna füstölt	108·5	96	123	133	121

A zsiradékféleknél 1897 és 1908 között nem valami nagy az árdifferencia. Hájnál 13%, disznósírnál 25.7%, friss szalonnánál 14.1% és füstölt szalonnánál 11.5%.

1900-ban minden zsiradékféle olcsóbb volt mint 1897-ben, viszont 1909-ben, a miről még kimutatás nincs, jóval magasabb lesz, mint eddig bármikor.

Még a friss hús (marhahús, borjúhús, sertéshús, egyéb hús, ehető részek) külkereskedelme is figyelembevehető. Ez a következőképen alakult:

Húások métermázsákban					
	1901	1902	1903	1904	1905
behozatal	13,978	18,020	19,823	25,174	16,722
kivitel	112,451	111,361	83,761	90,224	100,356
kiv. többlet	99,473	93,341	63,938	65,050	83,634
	1906	1907	1908	1909 (I—XI)	
behozatal	18,608	21,623	39,434	21,588	
kivitel	93,730	94,140	111,380	95,803	
kiv. többlet	75,122	72,517	71,946	74,215	

Érdekes jelenség, hogy a húskiviteli többlet 1905 ben, a mikor a húsarak igen magasak voltak, jelentékenyen nagyobb volt, mint 1908 ban, amikor szeptember óta szabad volt a szerb hús behozatala. Az export, az 1901. évtől eltekintve, igaz, 1908-ban volt a legmagasabb, de ez csak annak a tanújele, hogy a szerb áru, mely 1909. év elején is bejöhett, vagy tranzitó volt, vagy pedig elősegítette a mi kivitelünket. Kárt tehát a termelés szempontjából sem okozott. Az is figyelemre méltó jelenség és a következményei elmaradhatlanok lesznek, hogy az 1909. év 11 első havának friss húskivitele az előző évek közül négynek egész évi kivitelét fölülmúlta.

A friss hús kiviteli értékegyiségei a következőképen alakultak:

Friss hús mmként, koronákban:						
	1897	1900	1906	1907	1908	
Marhahús	99	90	127	135	135	
Borjúhús	99	87	130	140	125	
Sertéshús	99	97	124	137	131	
Egyéb	99	66	90	126	115	

A húsfélék külkereskedelmi értékei csak 1900 óta szerepelnek külön tételekben. 1897-ben összefoglalva az átlagérték 99 korona volt. 1900-ban alacsonyabbak voltak az árak. S ezek az 1908. évekhez viszonyítva, a következő arányú emelkedést mutatják. Friss marhahús 50%, friss borjúhús 43.6 %, serteshús 35%, egyéb húsok (bárány, juh stb.) 74.2 %. Az 1909. évi árak magasabbak.

III. A főzelékfélék tulajdonképeni termeléséről, leszámítva a hüvelyeseket és burgonyát, termelési statisztikánk nincs. De azt tudjuk, hogy 1882—1894. években az évi kivitel átlag a szorosan vett főzelékfélékből 151,472 mm. volt, a behozatal pedig 24172 mm. Evvel szemben azt látjuk, hogy főzelékféle (gomba, étkezésre való hagyma, foghagyma, káposzta, paradicsom, uborka, dinnye, egyéb friss főzelék, répa, petrezselyem, tök, paprika frissen és ecetben savanyítva, szárítva, burgonya) külkereskedelmünk az utóbbi években így alakult,:

	Métermázsákban:			
	1906	1907	1908	1909 I—XI-ig
behozatal --- -- --	232,297	172,973	234,411	373,478
kivitel --- -- --	1.050,572	1.100,930	646,611	921,766
kiviteli többlet --	820,275	927,957	412,200	548,288

Az eredmény tehát az, hogy 1909-ben ismét tetemes a kivitel emelkedése és a kiviteli többlet az utóbbi években általában jóval nagyobb, mint az 1882—1894 évek közt, amikor ez csak 127,300 mm. volt.

A főzelék áralakulásáról, a külkereskedelmi egységértékek után indulva, alig lehet megfelelő képet adni. A múltban még a fontosabb főzelékfélék árát sem külön állapították meg, hanem összefoglalták, vagy egyáltalán számba sem vették. Csak 1901 óta rendszeresebb az anyaggyűjtés és ebből a következő képet állíthatjuk össze.

Főzelék-árak mmként, koronákban:

	1897	1900	1901	1906	1907	1908
Hagyma	8	8·3	6·7	6·5	7·5	13
Foghagyma	8	8·3	6·7	26·97	30	33
Káposzta	—	—	9	6·01	7·5	8·5
Paradicsom, friss	—	—	9	9·5	11	11·62
Uborka	—	—	9	12	11	12·76
Egyéb finom friss főzelék	16	9	18	24·51	23·46	23·74
Burgonya	4·5	3	2·5	4·5	5	6
Közönségesebb főzelék, friss	—	—	—	13·5	14·66	16·41
« « elkészítve, szárítva	16	22	—	250	280·5	217·97

Hüvelyesek:

Bab	16	—	—	26	21·5	21·56
Borsó hántolatlan	19	—	—	16·75	17·22	17·83
Lencse	34	—	—	56·80	46	23

Mindazonáltal megállapítható, hogy a hagyma ára 1906—1908 közt 100 % -kal, a fokhagymáé 25%-kal, a káposztáé 39 % -kal, a paradicsomé 22 % -kal, az uborkáé 6% -kal, a közönségesebb friss főzeléké 21 % -kal, a burgonyáé 1897-hez képest 25, 1901-hez képest 140 % -kal emelkedett. Ellenben 1906—1908 közt a finom friss főzelék 3 % -kal olcsóbb, de 1897 és 1908 közt 48 % -kal drágább lett. Az elkészített szárított főzelékek ára 1906—1908 közt olcsóbbodott 13·7 % -kal.

Mint főzelékek, a hüvelyesfélék is számba veendőek. Borsóból, lencséből behozatali többletünk van, tehát elégtelen a termelésünk, viszont babból mi exportálunk meglehetősen nagy mennyiségeket. Érdekes, hogy a nagy export-többlet (1906-ban 476,000 mm. 1908-ban 554,000 mm.) mellett a bab ára csökkent 17 % -kal. Viszont a szárított borsóé, a behozatali többlet (1906-ban 21,000 mm. 1908-ban 18,000 mm.) mellett is emelkedett 6·4 % -kal, holott a lencséé a behozatali többlet (1906-ban 3000 mm.

1908-ban 12,000 mm.) mellett 145 %-kal csökkent. Az ok, úgy látszik az, hogy borsótermelésünk kicsiny, ráadásul hántolt borsóból 27—28,000 mm kiviteli többletünk is van; a mi a hántolatlan borsó behozatali többletét felülmúlja. A mezőgazdasági művelési ágak egyéb részleteire itt kitérni, habár a közéletmezés szempontjából ezek is nagy jelentőségűek, nem kívánunk. Ez igen messzire vezetne és meghaladná a fejezet keretét, mely a főbb élelmi cikkek termelési, külkereskedelmi és árviszonyainak ismertetésével kimerült. Főzéléktermelésünk a földművelés intenzivitásával kétségkívül nagy mértékben volna emelhető és a termelők szempontjából is igen gazdaságos üzemmé volna fejleszthető. Csak rendszeres munka kellene hozzája, főképpen a városok környékén.

Magyarország közterhei.

Az ország közterhei az utolsó két évtizedben igen nagy mértékben növekedtek. 1892-ben az ország rendes és átmeneti kiadásai, beruházási szükségletei és közösügyi kiadásai 8352 millió koronára rúgtak. 1895-ben 1009 millió koronát tettek ki. 1900-ban 10835 millió koronát igényeltek. 1905-ben 11922 millió koront. 1907-ben 13994 millió és 1908-ban 1616.2 millió koronát igényeltek.* Az emelkedés tehát 1892 óta 781 millió és 1895 óta 6072 millió korona. Rengeteg összeg. 1892-ben 522 korona esett belőle a lakosságra fejenkét, 1908-ban pedig 88*7 korona. Az emelkedés több mint 695 %. Ebben azonban a vámbevételek, melyek 1891 — 1895-ben a monarchiában 1022 milliót és 1907-ben 162 milliót tettek ki, beleértve nincsenek. A kvóta arányában ez az 1907.

* A m. kir. kormány működéséről és az ország közállapotairól szóló jelentések.

évben mintegy 56 millió koronára rúgott, tehát fejenként átlagban újabb 4 korona terhet jelent.

A tulajdonképeni államgazdasági bevételek 1892-ben 638·3 millió, 1895-ben 712·8 millió, 1900-ban 807·4 millió, 1907-ben 9113 millió, 1908-ban 1013·8 millió koronát tettek ki. Az emelkedés tehát ezen a czímen 1892—1908 közt 58·8 % a vámbevételek nélkül.

Az egyes czímeken az emelkedés méretei ezek:

Millió koronákban :

	1892	1895	1900	1907	1892—1907		1908	1892—1908	
					emelkedés			emelkedés	
					abs.	%		abs.	%
Egyenes adók	206·8	214	208	273·7	66·9	32·4	256·4	49·6	23·9
Fogy.- és italadó	148·5	157·8	171·7	210·7	62·2	41·9	224·3	75·8	51
Bélyeg	24·4	29·1	30·1	38·9	14·5	59·4	42·7	18·3	75
Jogilleték	40·4	45·2	45·8	74·9	34·5	85·4	76·3	35·9	88·8
Díjak	—·9	1·3	1·7	2·4	1·5	199	2·2	1·3	144
Jövedékek	142·7	149	137	166·9	24·2	16·9	173·5	30·8	25·5
Pósta és távirda	28	33	43	65	37	1·2	68·3	40·3	14·4
Egyéb bevételek	45	82	168	78·8	33·8	75·1	169·7	124·7	277
Üzemi term. bev.	231	344	342	422·3	191·3	82·8	453·0	222·0	96·1

Az egyenes adóknál mul átkozó nagy emelkedés: véletlen. Az ex-lex következménye. Egyéb emelkedések azonban normális úton jöttek létre, s az üzemtermészetű bevételektől eltekintve, a *közvetett adók* azok, a melyek számszerűleg a legnagyobb mértékben emelkedtek. Érdekes ez azért, mert mutatja azokat a nagy. terheket, melyekkel az állam növeli az élelmezés és az élet más szükségleteit. Természetes, hogy mindez kihat a termelés költségeire, illetőleg a munkabérekre és mindennemű szolgálat ellenértékére.

Lássuk már most, hogy az egyes főbb jövedelmi és fogyasztási adónemek miként alakultak az idők folyamán.

Millió koronákban						
Millió koronákban :						
	1892/3	1895	1900	1907	emelkedés	
					abs.	%
Egyenes adók.						
Földadó	71·4	69·5	68·5	76·1	4·7	6·5
Házadó	22·2	23·2	26·7	37·2	15	67·5
Kereset adó	41·3	45·1	48·2	66·3	25	60·5
Tőkekamat adó	9·1	9·6	11·5	15·5	6·4	70·3
Szállítási adó	14·2	16·4	19·9	30·9	16·5	116·2
Ált. jöv. pótdadó	32·9	33·2	34·3	42·4	15·5	47·1
Fogyasztási adók.						
Szeszadó	59·1	57	59·2	88·5	24·1*	32·4
Söradó	4·7	5·8	6·2	7·8	3·1	65·9
Czukoradó	9·2	11·1	27·2	42·6	28·3*	190
Ásványolajadó	10·7	11·3	9·4	12·1	1·4	13
Húsfogyasztási	6·9	7·6	8·3	8·8	1·9	28
Czukorfogy.	5·1	6·1	—	—	—	—
Bor- és borital	16·3	16·2	16·1	20·5	4·2	25·7
Sörital	9·3	10	19·8	17·2	8·9	95·7
Szeszital	25·2	24·5	26	9·9	—	—

Megállapítható ebből, hogy az egyenes adók közül *legkevésbé a földadó emelkedett.* Ez tehát nem növelte a termelés terheit. Ellenben a legnagyobb mértékben emelkedett a forgalmi (.szállítási) adó, azután a tőkekamatadó, a házadó és a kereseti adó, végül az általános pótdadó. Tehát mindazok az egyenes adók, a melyek a legnagyobb mértékben a városi lakosságot sújtják. Horribilis arányú emelkedést látunk a fogyasztási adók közt a czukoradónál. Kisebbit, de még mindig igen jelentékenyet a söradónál, azután a húsadónál, tehát újra

* Összevonandók, mert beszedési formájuk megváltozott.

azoknál az adónemeknél, melyeknek legnagyobb részét a városi lakosság fizeti. 1907-ről 1908-ra az egyenes adók csökkentek. (Nem volt előtte ex-lex.) De *emelkedtek újabb 14 millió koronával* a fogyasztási és italadók, 9 millió koronával a jövedék és 4 millió koronával a bélyegbevételek. A közterhek így aránylag sokkal *nagyobb mértékben* hárítottak át a városi lakosságra, mint a mezőgazdasággal foglalkozó falusi népre. Ennek pedig logikus következése az, hogy tulajdonképpen és legnagyobb mértékben azok az életföltételek drágultak meg, melyek a városi lakosság munkájának végzéséhez szükségesek. A városi termelést tehát nemcsak az élelmiszerek drágasága terhelte, hanem a közterhek nagyarányú emelkedése és az élelmiszerek, meg az élvezeti cikkek adói is számbavehetően segítettek drágábbá tenni. Az a drágaság, a mi a mezőgazdasággal foglalkozó falvakon tapasztalható, igen jelentékeny részben az export-kereslet következménye.

Drágaság a fővárosban.

1. Közterhek.

Mindazok a jelenségek, a melyek külön-külön és együttes hatásukban a drágaság előidézői, természetesen fokozott mértékben jutnak kifejezésre a fővárosban. A kereslet és a fogyasztási igény itt a legnagyobb, mert az ország legtöbb kulturembere aránylag itt található; az östermelő, az élelmiszerek zömének szállítója, viszont itt a legkevesebb. A kínálat ide nagy utakról jön, koczkázatot visel, fuvardíjjal, szállítási költségekkel van már terhelve. A mi első kézből jön, az édeskevés. Több a közvetítő kéz. Az árút az igények szerint, melyek egy világvárosban százfélék, osztályozni kell, a mire a termelő nálunk

ügyet még nem vet. Az export is eredeti, vagy feldolgozott állapotban, jórészt a fővároson vezet keresztül, tehát ennek keresletével, igényeivel és nagyobb fizetőképességével is itt kell már számolni. Azonfelül a fővárosnak közegészségügyi, forgalmi, rendészeti intézményei vannak. Némelyek igénybevétele kötelező. Ezeknek fenntartása tehát szintén költségeket jelent. A vásári jog maga is bőségesen kihasznált forrás a főváros községi közszükségleteinek fedezésére.

Ezt szem elől téveszteni nem lehet Kritika tárgyává tehető: meddig és mily mértékben kerülhetők el, vagy redukálhatók a terhek, de, hogy valamennyi teljesen ki nem küszöbölhető, az evidens. Egyik-másik teher a fogyasztóról legföljebb az egyenes adófizetőkre volna áthárítható,, a mikor azután a tehetősebb egyenes adója a kis egzisztenciák válláról leszedné azoknak a terheknek a nagyobb részét, a melyek az élelmiczikkek drágítására szolgálnak. A közpénztárak szempontjából mindegy volna, hogy mely forrásokból szerzik be a közszükségletek fedezetét, de távolról sem volna mindegy a fogyasztókéból. A tehetősebb, a többet kereső több terhet viselne, a kis ember viszont könnyebben élhetne. Ehhez azonban szociális érzék és az államok és községek háztartásában nagy átalakulás kellene.

Távol vagyunk attól az időtől, hogy ez elkövetkezzék. Ellenkezőleg, az az irány nyomul előre, a mely a fogyasztó életszükségletei megszerzésének kényszerűségét használja fel adószedő szervül. Ha a fogyasztó enni, inni, ruházkodni, szórakozni akar, azért adót kell fizetnie. Többet, mint keresete után. Es nem annyit, amennyit bír, hanem annyit, amennyit fogyaszt, néha fogyasztóképességének rovására is. A ráció az, hogy a mai rend szerint nem mindenki fizet egyenes adót, pedig a fogyasztási és forgalmi adókat feleslegessé tenni tudó egyenes adókkal is-ép úgy meg volna róható mindenki, mint a hogy a mun-

kásbetegségítő pénztárak illetékeivel a legutolsó munkás is megterhelhető. A fogyasztási és forgalmi adók akkor kisebb mértékben jutnának kifejezésre az életszükségleti cikkek árában. így nem az életszükségletek anyaga, hanem, tehetőségéhez mérten, maga a fogyasztó viselné azokat. Egy liter sör, egy ruhára való posztó, egy kiló hús még ugyanazon minőségből is kevesebbe kerülne akkor a munkásnak és a kishivatalnoknak, mint a bankigazgatónak, vagy a nagybirtokosnak. A fogyasztási adók összege ma majd akkora, mint az egyenes adóké. 10,000 korona egyenes adó után tehát természetesen több fogyasztási adó esnék, mint 20 korona után. Ez volna az igazi progresszivitás.

Ez annál fontosabb momentum, mert a fogyasztási adóknak viszonylag túlnyomó nagy részét fizeti a főváros. 1906-ban 33.732,495 korona állami és 3.715,127 korona községi pótlék fogyasztási adó folyt be a fővárosban.* Az egész ország állami fogyasztási adóbevétele 1906-ban 199.428,000 korona volt.** Tehát 16.9%-át fizette a főváros, a melynek népessége 1906-ban az ország lakosságának csak 4 4 %-a volt. Az egyenes adókkal is így vagyunk. 1906-ban az ország összes egyenes adóinak 10%-át — 30.446,000 koronát — fizette a főváros lakossága. Mivel az egyenes adókból mégis kisebb hányad esik a főváros lakosságára, mint a fogyasztási adókból, ebből is következtethető, hogy ha a fogyasztási adó természetű közjövödelmek is egyenes adók formájában szedetnének be, a főváros lakosságára a fogyasztás révén kevesebb.; adóteher esnék.

Érdekes számba venni az adókat, a melyek a főváros lakosságát 1000 koronákban terhelik és befolytak:

* Budapest Székesfőváros Stat. Évkönyve. IX. évf. 1906.

** A m. kir. kormány 1908. évi működéséről stb.

	Egyenes adók		Fogyasztási adók		Együtt
	állami	községi	állami	községi	
1897	25104	9390	29841	3181	67516
1898	24138	9511	28366	3222	65237
1899	24961	9853	27441	3801	66056
1900	25917	10420	31438	3221	60996
1901	26028	10585	34601	3772	74986
1902	25203	10217	28412	3245	67077
1903	21851	9973	30283	3338	65445
1904	28389	10453	30536	3569	72947
1905	16738	10553	30410	* 3552	61258
1906	30446	10644	33732	3749	78571
1907	32259	11841	—	—	—
1908	34888	15172	—	—	—

Állítsuk ezzel szembe Berlin és Bécs adózási viszonyait. Berlinben az adók 1000 márkákban ezek:*

	Egyenes adók		Fogyasztási adók		Együtt
	községi	állami	állami	birodalmi	
1902/03	61504	31845	44934	63468	169907
1903/04	62758	32086	48393	48542	159697
1904/05	69235	33371	50032	54569	173837
1905/06	72548	34536	53614	70326	196489
1906/07	77591	36631	55039	69208	201889

Bécsben 1000 koronákban a következő adókat fizették:**

	Egyenes adók		Fogyasztási adók		Együtt
	állami	községi	állami	községi	
1900	129634	47045	18649	10170	205499
1903	112362	43033	18531	10140	184067
1904	115240	44237	18993	10300	188770
1905	118317	44821	18936	10019	192093
1906	126943	48023	18900	10073	203139
1907	126217	51058	19502	10363	207141

Ebből esett fejenként teher koronákban :

	1897-ben	1903-ban	1907-ben
Berlinben	—	104·3	106·7
Bécsben	—	106·1	104·9
Budapesten	109·4	86·2	99·3 (1906-ban).

* Statistisches Jahrbuch der Stadt Berlin. (31. Jahrgang. 453.1.)

** Statistisches Jahrbuch der Stadt Wien für das Jahr 1906 u. 1907. (232. és köv. old., továbbá 235. és köv. old.)

Budapesten-e-szerint majdnem akkora terheket visel a lakosság fejenként, mint Bécsben és Berlinben, holott kereseti viszonyai jövedelmezőség tekintetében össze sem hasonlíthatók az elül nevezett két városéival. Budapesten 100 koronánál több egyenes adót 1908-ban 15,113 adóalanyra vetettek ki, tehát a lakosság 17 % -ára. Bécsben 17,126 adóalanyra, tehát a lakosság 0.87%-ára és Berlinben 46,588 adóalanyra, vagyis a lakosság 2.2%-ára. Bécsben és Berlinben sok a kis adófizető. Budapesten ellenben ilyen alig van. Bécsben fejenként 16 koronáig terjedő jövedelmi adót 59,610-en, Berlinben 12 márkáig (14-1 K) terjedőt 504,146-an, Budapesten pedig 15 K-ig terjedőt csak 4080-an fizetnek. Az adóteher így Budapesten a kiskeresetűekre esik, azokra, a kiknek adója 15—100 kor. Ily adófizető van Budapesten 26,227, tehát a 45,420 adófizető 577%-a, ellenben Bécsben a 122,922 adófizető közül 46,183, vagyis 37 5 % és Berlinben a 700,247 adófizető közül 158,149, vagyis 226%. Ez mutatja legjobban az úgynevezett középosztály terheit. A Kommunales Jahrbuch (1909) szerint a német birodalom városi lakossága (10,000-nél több lakosú városokban és községekben) egyébként fejenként 2531 márka egyenes és 413 márka közvetett adót fizet. Ez utóbbiból azonban csak 178 márka a fogyasztási adó.

A fogyasztási adókat tekintve, nem kevésbé figyelemreméltó a helyzet. Budapesten 1906-ban 37.481,000 koronát, Bécsben 1907-ben 20.865,000 koronát és Berlinben 146.591,000 korona fogyasztási adót fizetett az egész lakosság együttvéve. Ebből esett a lakosságra Budapesten 468, Bécsben 106 és Berlinben 70.1 korona. Bécsben tehát kisebb, Berlinben ellenben nagyobb a fejenkénti fogyasztási adóteher, a mi az élelmiszerek árában is kétségkívül kifejezésre jut.

Ezenfelül vannak még más oly természetű terhek.,

melyeket a fogyasztás kénytelen viselni. Ezek a közvágóhidak és vásárcsarnokok bevételei.

1906-ban e terhek a következők voltak: Budapesten a marhavásár és vágóhid után 976,000 korona, a sertésvásár és vágóhid után 1.153,000 és a vásárcsarnokok után 1.104,000 korona, együttvéve 3.233,000 korona.¹ Bécsben az öt vágóhid után 942,000, a központi állatvásár után 999,000, takarmányért 1.132,000, a vásárcsarnokok után 342,000 korona (sertésközvágóhid még nem volt), együttvéve 3.414,000 korona.² Berlinben a vágóhidak és vásárok után 6.930,000, a vásárcsarnok után 3.441,000 korona, együttvéve 10.371,000 korona.³ Parisban a la villettei vásár után 2.892,000. a két vágóhid után 3.572,000, a központi vásárcsarnok után 4.260,000, a kerületiek után 1.525,000, összesen 19.009,000 korona.⁴ Budapesten a lakosságot a közélélezési intézmények után fejenként 4,08, Bécsben 17, Berlinben 35 és Parisban 73 korona költség terhelte.

1908-ban Budapesten még több volt a közélélezési intézmények bevétele. így a marhavásár és közvágóhid után 1.144,942, a sertésvásár és közvágóhid után 1.303,799, és a vásárcsarnokok után 1.201,019 korona. Ez együttvéve már 3.649,730 korona. 1909-ben, mivel úgy a vásári felhajtások, mint a vágások Budapesten emelkedtek, természetesen még nagyobb (de ezideig még meg nem állapítható) volt a közélélezési intézmények bevétele, a melyekhez az állatvásárpénztár bruttó bevétele, mely 1909-ben közel egy millió korona, szintén hozzászámítandó. Tehát mintegy öt millió korona a közélélezési intézmények után Budapesten az évi teher, fejenként majdnem annyi, mint Parisban.

¹ Budapest Székesfőváros Stat. Évkönyv. IX. évf. 1906.

² Stat. Jahrbuch der Stadt Wien. 1906.

³ Stat. Jahrbuch der Stadt. Berlin. 31. Jahrgang.

⁴ Rapport annuel de 1906 sur les services municipaux de l'approvisionnement de Paris.

2. Élelmiszerkínálat.

A kínálat alakulásai és a keresletnek ezáltal is befolyásolt helyzete természetesen kihatnak az árak formálódására. Drágítóul elsősorban nem a közvetítés lép fel, hanem a termelés eredményei, melyek megszabják a kínálat kereteit s ezzel a keresletet is dirigálják. Ha a termelés eredményei kisebbek, a mai agrár elzárkózás mellett, a kínálat mértéke is kisebb; tehát követelőbb, mohóbb a kereslet. De a termelés eredményeitől eltekintve, az is fokozó tényezője a keresletnek, ha ezek az eredmények elvonatnak előle és jobb értékesítés, nagyobb haszon szerzése céljából vándorolnak idegen piacokra. Ez az elvonás néha mesterségesen is megtörténik oly >célból, hogy a belföldi piacokon emeltessenek az árak.

A jobb értékesítés, a nagyobb haszonszerzés a termelőnek és a közvetítőnek egyaránt célja. Tegyük mindiárt hozzá, hogy természetes, jogos célja. A közvetítő azonban mégis inkább csak eszköz a termelő haszonszerző igényeinek kielégítésére. Mégis nem a termelőt, hanem, nálunk legalább, úgyszólván kizárólag a közvetítőt teszik felelőssé az árak -minden emelkedéséért. Pedig a közvetítőnek s nem a termelőnek legelsőrendű érdeke, hogy a kínálatot, a fogyasztás arányait növelje, a mi az élelmi- és életszükségleti cikkek olcsósága nélkül el nem képzelhető. Egészen bizonyos, hogy nem a közvetítő kedvéért, sőt egyenesen annak ellenére, emelték a vámtarifát, a búza vámját 75 koronára, a rozsét 7 koronára, a gyümölcsét és főzelékét 2—40 koronára, a vágóállatokét 1. 50—60 koronára, a szárnyasét 8—25 koronára, a tojásét 8 koronára, a húsét 30—100 koronára, a zsirét, vajét 35—45 koronára métermázsánként, vagy darabonként. Az őrlési forgalmat sem a közvetítés kedvéért törölték el. A határozásokat nem a közvetítő érdekében alkalmazzák és a horvát, meg a boszniai állatbehozatalt is nem a

közvetítő szempontjából szorították meg. Még az sem a közvetítő intenczióinak szolgálatában történt, hogy némely viszonylatokban a mezőgazdasági terménynek szállítása a külföldre olcsóbb, mint a belföld fő fogyasztó piaczára, a fővárosba, továbbá, hogy némely takarmányneműek kivételére a gazdaközönség kedvezményes idényfuvardíjakat követel és kap is.

A közvetítés érdeke a legteljesebb mozgási szabadság volna. Korlátlan lehetősége a javak cseréjének, tehát a kínálat növelése, a verseny fokozása, a fogyasztó igényeinek könnyű kielégítése, a forgalom növelése, emelése, mert hiszen ez az ő életeleme, hivatása, existenciájának föltétele.

A versenytől féltő, előle zárkózó termelés az, a mi a fogyasztó érdekeit szolgáló közvetítői tevékenység kifejlődését, megerősödését, munkájának olcsóbbodását akadályozza. A közvetítésnek nemcsak országok, de világ-részek javait kell kicserélnie és a közvagyonosodást ilyen módon kell elősegítenie olyankor is, a mikor importál. E helyett a termelés nemcsak nálunk, hanem úgyszólván az egész világon, ráfekszik a közvetítői tevékenységre, a mely a javak cseréjében bizonyos mértékig pótolhatlan munkát végez, vállalja a termelés eredményeinél az értékesítés körül előforduló rizikót és a termelőt és fogyasztót egy->aránt óvja a rázkódtatásoktól.

Igaztalan és méltatlan az a közkeletű vád, a mi az élelmiszerek drágaságáért ellentmondást nem tűrő határozottsággal általában és kizárólagosan a közvetítést okolja; A drágaságnak a közterheken és a termelés fokozódó terhein kívül a kínálat csökkenése vagy, a mi vele azonos hatást idéz elő, a kereset növekvése az oka. A gazdaközönség, vagy mondjuk, általában a termelők, mindentörökvése oda irányul, hogy egyfelől növeljék a keresletét a külföldi fogyasztópiacok megszerzésével, másfelől csökkentsék a kínálatot az idegen termelés behozatalának

korlátozásával, terhelésével vagy teljes megakasztásával, avagy a saját termelésük redukálásával is. Ennek hátrányait nyögi Budapest is.

A kínálat, ha egyik-másik élelmiszikkből növekszik, vele szemben áll a külföldi kereslet, a külföldi fogyasztópiacok igényeinek kielégítése. E mellett a gazdaközönségben, a mint azt 1906-ban a közös vámterület legfőbb agráriusa, Simitsch v. Hohenblum lovag, egy bécsi ülésen kijelentette, meg van a törekvés arra, hogy az árakat diktálja, még pedig nem azért, hogy le, hanem hogy felfelé hajtsa azokat. Mi túrés-tagadás, azóta ezt el is érték. Határaink az idegen állat- és húsbehozatal előtt ma hermetikusan vannak elzárva, mint maguk a gazdák is hitték és remélték, gabonaneműeket pedig csak akkor lehet behozni, ha képesek az áru értékének csaknem 25%-ával fölérő vámokat elviselni. Pedig a termelés gabonából és állatból is megcsökkent és a keresletet kielégíteni nem képes.

Nagy általánosságban a főváros vasúti és hajó áruforgalmának adatai* is mutatják, hogy mi a helyzet. íme

* Budapest főváros stat. havi füzetei.
az adatok 1000 métermázsákban.

	Élő állat		Gabona		Élelmiszerek		Zsiradék	
	behoz.	kiv.	behoz.	kiv.	behoz.	kiv.	behoz.	kiv.
1886—1890)	744	545	7065	1349	692	4802	74	134
1891—1895)	1078	655	7279	1090	890	6290	91	225
1896—1900)	1134	301	9649	1550	935	6762	89	197
1901	1351	314	11449	1868	967	7877	50	270
1902	1348	423	10493	1849	1429	7195	102	325
1903	1272	385	12917	1504	1024	7877	99	281
1904	1251	350	12476	1960	1299	7739	117	304
1905	1240	392	10857	1904	1393	7802	78	263
1906	1076	248	11916	1843	1441	8954	84	241
1907	1070	192	11728	1695	1586	8749	77	240
1908	1235	229	9226	1257	1469	8617	66	217

	Tüzelő		Behozatali többlet +, Kiviteli többlet -				
	behoz.	kiv.	élő állat	gabona	élelmiszer	zsiradék	tüzelő
1886—1890	6533	144	+ 199	+ 5716	-4110	- 60	+ 6389
1891—1895	7782	213	+ 423	+ 6189	-5400	-134	+ 7569
1896—1900	11447	222	+ 833	+ 8099	-5827	-108	+11225
1901	13288	759	+1047	+10581	-6910	-220	+11529
1902	11888	573	+ 925	+ 9544	-5766	-223	+11315
1903	13346	944	+ 887	+11413	-6833	-182	+12402
1904	13392	701	+ 901	+10516	-6440	-187	+12691
1905	13879	384	+ 848	+ 8953	-6409	-185	+13495
1906	15145	898	+ 828	+10073	-7513	-157	+14247
1907	20961	1721	+ 878	+10033	-7163	-163	+19240
1908	22203	982	+1016	+ 8969	-7148	-151	+21221

Látnivaló ez adatokból, hogy az élőállathozatal, a gabona- és tüzelőhozatal emelkedést mutat, de az emelkedés sok tekintetben csak látszat. Az élőállathozatali többlet, ha nem is rohamosan, de bizonyos következtetéssel mégis azért látszik emelkedőnek, mert a sertésfelhajtás, mely azelőtt Kőbányára lábón is lehető volt, a sertésvésznek Kőbányán történt kiütése, 1895 óta, kisebb mértékben ugyan, de mégis fokozatos emelkedéssel átterelődött a ferenczvárosi sertésvásári pályaudvarra s így annak vasúti forgalmát emelte. De az élőállat-behozatali többlet a vasúti és hajóforgalomból azért sem állapítható meg helyesen, mert élőállatot Budapestre lábón hajtani, legfőljebb helybelit szabad, de Budapestről kivinni vasút, vagy hajó igénybevétele nélkül is lehet. A gabonafélék behozatali többletével szemben áll a liszt és más élelmiszerek kiviteli többlete, mely a legkövetkezetesebb emelkedést mutatja. A gabonabeviteli többletnek $\frac{7}{10}$ részét liszt alakjában kivisszük. A tüzelőanyag behozatali többlete természetes következménye a gyáripár fejlődésének, a közvilágítás emelkedő szükségleteinek, a villamos erőforrások előállításának, de távolról sem jelent nagyobb kínálatot.

Két élelmiszer áru-csoport forgalma viszont passzív-

nak látszik. Az egyik az élelmiszereké, a másik a zsiradékoké. Mind a kettő kivitele fokozatos emelkedést mutat. A behozott cukor, kávé és bor egyrészét kivisszük, viszont sört és szeszt kivitelre termelünk. A gabona egy részét tehát nyilván a két utóbb említett élelmiszer termelésének fokozására használjuk fel. A zsiradék kiviteli többlete azt jelenti, hogy élő állataink egy részét szintén export-célokra dolgozzuk fel..

A kínálatról ez alapon teljes képet kapni még sem lehet, mert az élelmiszerek (gyümölcsfélék, konyhakertészeti anyagok) jelentékeny, szinte túlnyomó része, tengelyen érkezik a fővárosba.

4A főváros élelmiszerkínálatának megállapítására más bázist kell keresnünk. A vásárterek és vásárcsarnokok kínálata lehet e részben az útmutató, bár tökéletes képet így sem kapunk. Annak az élelmiszernek mennyiségét, a mi kocsikon érkezik a fővárosba, főképen a vásárcsarnokokba, idénypiaczokra, így sem lehet megállapítani. De valamivel biztosabb támpontot még is kaphatunk.

a) *Allatkínálat.*

A főváros vásárjaira fölhajtatott:

	Szarvasmarba	Borjú	Juh	Bárány	Sertés
1881—1885	71718	64193	68870	29009	555136
1886—1890	158701	99595	88778	88091	576696
1891—1895	160718	109833	167757	50846	739805
1896—1900	175852	131506	99678	45886	301552
1901—1905	184161	116549	65418	33712	447036
1906	133938	93050	43463	29110	404832
1907	107623	93485	43856	28121	383055
1908	120484	123428	63008	27712	422005
1909,	165806	149480	69553	23584	434766

Ez természetesen nem mind maradt a helyi szükséglet fedezésére. Az export jelentékeny volt, úgy, hogy a helybeli *vágáhiokra* maradt belőle:

	Szarvasmarha	Borjú	Juh	Bárány	Sertés
1897	86494	131999	27387	46620	155764
1898	104219	120204,	26004	40908	167421
1899	102677	114715	18013	35364	211109
1900	101954	112471	-17800	33428	261177
1901	97617	114890	20047	32041	287181
1902	103143	115741	22154	36517	234086
1903	105640	105929	14154	34219	180794
1904	99546	103577	17320	26519	186341
1905	100626	117090	13104	26637	198928
1906	88372	93576	11980	27976	227435
1907	81877	100844	39154)	juh és	304313
1908	91508	136367	44383 \	bárány	332776
1909	103514	170248	42133	•együtt	347330

A hús és élelmiszerek a vásárcsarnokokba érkeztek. Ezek tehát szintén a kínálathoz tartoznak. E kínálat állott mm.-ban, évenként a következő mennyiségekből.*

b) A vásárcsarnok forgalma

	1898	1899	1900	1901	1902	1903
Hús és leölt állatok	24713	24173	27455	25816	32699	35614
Vad és vadhús	2253	2596	2617	2725	3201	2551
Hal élő	2531	1046	936	1002	507	592
Hal jegelt	10085	8952	10388	11980	13193	11731
Hal tengeri	113	46	48	16	19	3
Baromfi	35058	42203	44235	51956	56690	49315
Tojás	23703	31813	38427	43222	50771	58425
Tej és tejtermékek	3493	6266	7743	8337	12405	14414
Méz és viaszok	34	361	7	51	19	32
Zöldség	85326	106806	100270	91282	115644	126747
Gyümölcs belföldi	155566	192473	212318	215204	173605	220135
Gyümölcs déli	1615	1804	1005	516	5929	4118
Főzelék	7201	5740	14242	16035	12778	15277
Burgonya	86773	147944	41619	99575	140199	113305
Konzervek	224	255	99	23	33	115
Liszt és kenyér	10162	7301	5875	34	39	23
Fűszer	89	86	32	20	3	5
Italok	6040	4179	5675	5128	6190	6253
Szén	13606	18500	18600	17757	18600	19020
Iparcikkek	758	463	243	117	112	250
Füstölthús, szal.	493	746	891	1047	1128	1271
Virág	211	330	455	578	628	853
Gomba	95	156	172	234	359	488
Gesztenye	582	76	3	1	—	—
Szemes gabona	64	128	129	234	169	171
Iparsó	204	—	202	202	202	101
Vegyés	—	—	1	7	—	2
Együtt	471001	604446	633699	593111	645103	680800

* Budapest székesfőváros vásárcsarnokainak évkönyve 1908. és Bp. szf. stat. havifüzetei. 1909. évf.

	1904	1905	1906	1907	1908	1909
Húsésleöltállatok	37595	42079	37168	46582	61172	43668
Vad és vadhús	3560	2720	2945	2362	2181	1810
Hal élő	505	658	768	366	567	338
Hal jegelt	11600	13288	15288	19069	18106	17044
Hal tengeri	7	86	686	697	29	—
Baromfi	53252	46895	51628	55112	56746	53719
Tojás	55493	41924	43224	52872	48746	57283
Tej és tejtermékek	14370	13081	12159	13537	18208	17237
Méz és viasz	117	5	396	705	435	140
Zöldség	126466	118882	154876	153744	143607	161204
Gyümölcs belföldi	219682	223489	222131	230822	268832	283044
Gyümölcs déli	3229	2175	2742	829	1017	413
Főzelék	11126	15258	15402	14668	14964	20206
Burgonya	186224	226405	167841	186073	216094	235396
Konzervek	10	44	27	45	107	105
Liszt és kenyér	32	26	15	12	5	101
Fűszer	14	1	3	236	1039	1438
Italok	5700	4760	5871	3531	4288	5854
Szén	18813	20700	18650	21600	24800	22250
Iparcikkek	30	24	37	167	289	93
Füstölthús, szal.	1153	1386	1540	1965	1940	1866
Virág	857	815	953	501	792	688
Gomba	218	534	979	573	674	1218
Gesztenye	—	—	—	21	297	10
Szemes gabona	95	79	85	107	93	172
Iparsó	101	151	202	201	202	100
Vegyes	18	—	—	—	—	—
Együtt	750280	775424	755628	806408	885230	815626

Nevezetes dolog, hogy a vásárcsarnokból kivitelünk is volt. Tehát a különben sem nagy hozatalokat még az export is csökkentette. Minőségként ugyan nem mutatható ki az export, de a mennyiségekre vonatkozó adatok (bezárólag 1908-ig) rendelkezésre állanak. E mennyiségek az élelmiszernek nem számítható, vagy egyébként csak a vásárcsarnok üzeméhez szükséges árumennyiségek (szén, virág, iparsó, iparcikkek) levonásával, évenként métermázsákban a következők voltak:

	Elszállított	Virág	Szén	Iparsó	Iparezikk	Együtt
1898	23277	211	13606	204	758	38056
1899	36504	330	18500	—	463	55797
1900	80127	455	18600	202	243	99627
1901	84951	578	17757	202	117	103605
1902	97775	628	18600	202	112	117317
1903	102819	853	19000	101	250	123043
1904	103107	857	18813	101	30	122908
1905	117739	815	20700	101	24	139379
1906	96471	953	18650	202	37	116313
1907	138090	501	21600	201	167	160559
1908	108258	790	24800	202	290	134640

Ha e számokat a végsummákból levonjuk, akkor a> főváros közönségének a vásárcsarnokba vasúton és hajón hozott árukból csak a következő mennyiségek maradtak rendelkezésére:

M é t e r m á z s á k b a n						
1897	1899	1900	1901	1902	1903	
432945	548649	534072	489506	527786	557857	
1904						
627372	636045	639315	646049	750590		

Semmi okunk sincs hinni, hogy a méretek az 1909* évben megváltoztak volna. Az import valami lassú emelkedést mutat ugyan, de az export arányának növekvése sokkal nagyobb, s így megállapítható, hogy a vásárcsarnokok 1897 óta, tehát épen 13 évi működés során,, annyira sem tudták vinni, hogy a főváros lakosságának fejenként egy métermázsányi behozott élelmiszert tudnának kínálni.

A főváros fejenkénti húsfogyasztása, ezt maga a főváros statisztikai évkönyve mutatja ki, 1898 óta 1906-ig, ameddig a kimutatás szól, határozottan fogyott. 1898-ban 52.3, 1899-ben 53, 1900-ban 53-1, 1901-ben 52.1, 1902-ben 49.6, 1903-ban 48.1, 1904-ben 45, 1905-ben 47.5, 1906-ba» 44.4 kilogramm volt.

Bécsben a húsfogyasztás (marha, sertés, juh) Mayer Konstantin dr.-nak az 1908. évi húsfogyasztásról szóló jelen-

tészeszerint* fejenként 1905-ben 67.48kg., 1906-ban 66.27kg., 1907-ben 67.53 kg. és 1908-ban 69.84 kg. volt. A legtöbb húst, írja egy római statisztikus,** a londoniak eszik évente, és pedig fejenként 108kg.-ot, azután a párisiak következnek 97 kg.-mal, a bécsiek 67 kg.-mal, a berliniek 63 kg.-mal, a lipcseiek 62 kg.-mal. Nagybritanniában az országos átlag is (59 kg.) nagyobb, mint a budapesti. A Német birodalomban 44 kg. az országos átlag, Svéd- és Norvégországban 39 kg., Hollandiában és Belgiumban 31 kg., Ausztriában 29 kg., Oroszországban 22 kg. és Olaszországban 16 kg. 1907-ben számban nagyon kicsinyek voltak a budapesti vágások, tehát emelkedésről újra nem lehet szó. Az 1908. és 1909. évi többvágást viszont ellensúlyozza az, hogy a levágott állatok átlagsúlya a rossz takarmánytermés és a hizlalási nehézségek folytán kisebb volt, mint az előző esztendőben. Íme az 1906. és 1909. évi átlagsúlyok (kg.) szembeállítva:

	Ökör	Tehén	Bivaly	Borjú	Sertés
1906-ban	548	458	442	56	146.4
1909-ben	537	445	406	59	140.81

Tehát egyedül a borjú átlagsúlya volt nagyobb, ami a szigorúbb hússzemle következménye, mert a négyhetesnél fiatalabb, tehát könnyebb, szopós borjukat 1908. évi augusztus 1-je óta elkobozzák. De a vágott sertések részei sem maradnak mind Budapesten. Közvetlenül a vágóhidről már 1906-ban is 37,756 mm. húst, szalonnát és belsős részt exportáltak, nem is szólva azokról a mennyiségekről, a melyek a városból kerülnek exportra. A szalámiként exportált húst sem vesszük számba, mert szalámigyártásra a vidékről is sok hús érkezik. A húsfogyasztás tehát semmivel sem emelkedett, legföljebb a lóhússal, melynek

* Fleischhauer und Fleischselcher Ztg. 1909 jul 23.

** Deutsche Fleischer Ztg. 1909 nov.-

előállítására 1906-ban 4289, 1907-ben 4695, 1908-ban 4211 és 1909-ben november végéig 4847 darabot vágtak le. A vásárcsarnokok húsbehozatala szintén mind tiszta húsbehozatali főlöszeg, mert nemcsak hogy a vásárcsarnokból is szállítanak ki húst, hanem 1900-ig a marha-közvágóhidra is szabad volt vidéki vagy külföldi húst behozni és a központi vásárcsarnok húsbehozatalának emelkedése akkor kezdődött, a mikor a marha-közvágóhidra való húsbehozatalt betiltották. Még a bukaresti ember is megeszik évente és átlag 46 kg. húst, tehát többet, mint a budapesti. Ez bizonyítja a legcsattanósabban, minő rossz Magyarország székesfővárosának húsélelméze.

A vásárcsarnokok árúforgalmát tekintve, abban meglehetősen nagy ingadozást látunk. Húsbehozatala 1908-ban tetőzött, a mikor szabad volt a szerb hús importja. Vad és vadhús hozatala 1904-ben volt a legnagyobb, azóta pedig csökkent. Élőhalak hozatala a megnyitás évében 7—8-szor akora volt, mint 1909-ben. A jegelt hal hozatala 1907-ig, ingadozásokkal, emelkedést mutat ugyan, de 1908 óta újra csökkenik. A tengeri halhozatal pedig, mely 1907-ben tetőzött, azóta a vásárcsarnokból elmaradt, kiköltözött a városba. A baromfihozatal 1908-ig kisebb-nagyobb ingadozásokkal emelkedett, de 1909-ben ismét csökkenő irányba tért. A tojáshozatal 1909-ben Ígérkezik a legnagyobb, de az 1903. évit alig multa felül. A tej és tejtermékek hozatalából az emelkedés szemmel látható. A zöldség-, főzelék- és a belföldi gyümölcshozatal 1909-ben volt a legnagyobb, de a déligyümölcshozatal visszafejlődött. A burgonyakínálat 1909-ben érte el tetőfokát, mert a termés nagyon jó volt. A konzervek tért foglalni nem tudtak és arról a nívóról is visszasülyedtek, melyet a vásárcsarnokok első éveiben foglaltak el. Épen így a lisztes kenyéreneműkínálat is. Ezzel szemben azonban a fűszerkínálat fokozódik a vásárcsarnokban. Az italok hozatalát ingadozás, illetőleg stagnatió jellemzi. Az 1908. évi

kisebb volt, mint, az 1909. évet leszámítva, a többi évek bármelyikében. A füstölthús- és szalonnahozatal bizonyos emelkedő irányt mutat, de jelentőségre szert tenni nem tudott. Egy alárendelt élelmiczikk, a gombáhozatal azonban emelkedőnek látszik.

Egyszóval megállapítható, hogy a vásárcsarnokok a fontosabb élelmiczikkek vidéki, vagy külföldi behozatalát még a megengedett kereteken belül sem tudták kellőképpen előmozdítani. Hús és hal kínálata a fővárosból és a főváros környékéről rekrutálódik és így az árak alakulására kedvező befolyást nem gyakorolhat. Egyéb élelmi cikkek sem érkeznek nagyobb távolságokról és olcsóbban termelő vidékekről, az áralakulást tehát ezek sem tehetik előnyösebbé.

c) A kínálat összehasonlítása

A budapesti állatvásároknak viszonylag nagy kínálata van, ellenben a vásárcsarnoki kicsiny. A külföldi metropolisokban ennek megfordítottját látjuk. Ott az állatvásárok kínálata kisebb, mert nem dolgoznak exportra, ellenben a vásárcsarnokoké a nagyobb, mert a helyi konzum kielégítése világvárosokban a főfeladat. A kérdés megvilágítására álljanak itt a következő adatok. Az állatvásárok főlhajtása volt:

	Szarvasmarha			Borjú		
	1903	1905	1907	1903	1905	1907
Bécs*	256818	241598	218174	191776	209750	116250
Berlin**	210140	235314	247780	181626	193607	205460
Páris***	3010075	320364	307679	167523	177345	185517
	Sertés			Juh		
	1903	1905	1907	1907		
Bécs*	529531	510751	618823	77777		
Berlin**	1175428	1174682	1419602	583311		
Páris***	513966	544542	412970	1687563		

* Stat. Jahrbuch der Stadt Wien. 1907.

** Stat. Jahrbuch der. Stadt Berlin. 31. Jahrgang

*** Rapport Annuel de 1907 sur le sérv. stb. de Paris.

A vágás volt

	Szarvasmarha			Borjú		
	1903	1905	1907	1903	1905	1907
Bécs	254725	244318	217882	24998	30282	29583
Berlin	153426	167279	157627	156984	166150	176259
Páris	267027	265324	275396	274391	277759	290156

	Sertés			Juh
	1903	1905	1907	1907
Bécs	564813	575340	674275	14328
Berlin	895206	964612	1145808	471033
Páris	382508	410188	402904	2102797

Érdekes tényeket állapítottunk meg ebből. Bécsben, noha 45—50,000 drb évi kivitele is van, majd annyi szarvasmarhát vágtak, mint a mennyi a hozatal volt. Oka a közvetlen istálló-vételek, melyek évente pótolják a kiviteli mennyiségeket. Borjut jóval kevesebbet vágtak, mert a hozatal túlnyomó része szúrt borjú. A sertésvágás viszont meghaladja a hozatalt, mert a nagyobb vágókhoz közvetlenül is visznek be sertéseket. Berlinben a vágások kisebbek, mint a vásári felhajtás. Ennek a magyarázata az, hogy piacza egyúttal a kivitelnek is szolgál. A párisi vágások, a borjú és juh kivételével, szintén kisebbek, mint a vásári felhajtás.

Egy másik szembeszökő jelenség az, hogy Bécsben épen úgy, mint Budapesten, jelentéktelen a birkavágás; ellenben Berlinben számszerint akkora, mint a marha^ és borjúvágás együttvéve. Parisban pedig a borjú- és juh-vágás nagyobb, mint a vásári hozatal és számszerint az utóbbi kétszer akkora, mint az egyéb összes vágások együttvéve.

A tény az, hogy Budapestről 1909-ben a szarvasmarhakinálat 37.7%-át, a sertés kínálat 20%-át (1906-ban 33%-át) és a juh kínálat 79%-át vitték idegenbe. Berlinből a

szarvasmarhának 1906-ban 36%-át, a sertésnek 19%-át és a juhnak szintén 19%-át vitték ki a vásárról. Parisból 1907-ben a szarvasmarhakínálat 13%-át és a sertés kínálat 2.5%-át vitték ki.

Egy másik különbség az, hogy Budapestről sok tekintetben a jó minőségű jószágot viszik ki, Berlinből, Parisból pedig a silányabbakat.

Külföldön a vásárcsarnokok kínálata is nagyobb és inkább a helyi konzumot szolgálja, mint nálunk.

A bécsi vásárcsarnokba 1909-ben 145,427 drb öltött borjut, 3791 drb öltött juhot, 11,697 drb öltött sertést és 4310 drb öltött bárányt hoztak kívülről, idegenből, úgyszintén 58,400 mm, marha, 5600 mm, borjú, 6550 mm, juh és 34,400 mm, sertéshúst, tehát csak húst 104,000 mm,-t* Bécs hal-hozatala 1907-ben 728,315 klgr. volt. 1907-ben a vasúton érkezett élelmiszerekből Bécsben maradt: 11,020 tonna tojás, 582 tonna főzelék, 29,088 tonna burgonya, 1005 tonna hering, 56 tonna kávé, 53,504 tonna lisztféleség, 40,056 tonna cukor, 925 tonna különféle zöldség. A hajón érkezett áruk közül: fűszer 4425 mm., zsiradék 6769 mm., főzelék, burgonya 3241 mm., liszt és lisztfélék 856,793 mm., gyümölcs friss 1667 mm., szárított gyümölcs 1439 mm., állati élelmiszerek (hús, vaj, tojás) 4626 mm., bor 6485 mm.**

A berlini vásárcsarnok forgalmát minőségenként nem ismerjük. A vásár statisztikai évkönyve sem közli. Csak annyi tudható meg belőle, *** hogy pl. 1906/907-ben a vasúton 105,609 millió klgr. behozatala és 3 millió 751 ezer klgr. kivitele volt. Tehát a konzum számára a városban maradt 101,858 millió kilogramm Ugyanazon évben Berlinben megvizsgáltattak vidékről behozott húsból 41,873

* Hivatalos vásári jelentés. Wiener Appw. Ztg. 1910. jan.

** Stat. Jahrbuch der Stadt Wien 1907.

*** Stat. Jahrbuch der Stadt Berlin 31. Jahrg.

marhanegyedét, 43,721 borjút, 4445 juhot és 40,676 drb sertést. Berlinben a vasúti élelmiszer-beviteli többlet 1906-ban: lisztfélékből 51,195 tonna, borból 11,989 tonna, czukorból 10,575 tonna, húsból és szalonnából 23,643 tonna, halból és heringből 27,748 tonna, gyümölcs, főzelékből és növényekből 147,786 tonna, burgonyából 200,249 tonna, rizsből 868 tonna, kávéból, kakaóból, teából 6846 tonna, tüzelőből 2.766,700 tonna. A vízi utón érkezett élelmiszerekből 1906-ban Berlinben maradt: burgonya 1261 tonna, gyümölcs 31,674 tonna, főzelék, zöldség 69 tonna, zsír 14,109 tonna, bor 11,518 tonna, hal és hering 15,677 tonna, liszt és lisztfélék 99,233 tonna, rizs 4995 tonna, kávé, tea, szurrogátum 15,845 tonna, cukor, melasse-szűrű 70,340 tonna, tüzelő 1.144,716 tonna. Berlinben kiszámították, bár teljesen mértékadónak nem tekintik, hogy az áruforgalom-többletekből a lakosságra fejenként a következő hányadok esnek:

K i l o g r a m m o k b a n :

	hús	hal	burgonya	gyümölcs főzelék	bor	kávé
1896	75·32	17·12	72·59	24·92	8·72	5·14
1903	75·55	16·12	74·48	65·20	10·12	9·61
1906	—	17·64	81·85	72·92	9·55	9·22

K i l o g r a m m o k b a n :

	petroleum	fa és szén	kőszén	sör	szesz és eczet
1896	23·91	5·60	14·04	218·8	13·56
1903	22·95	5·06	14·18	211·9	6·42
1906	7·40	6·23	15·27	221·4	12·09

A párisi központi vásárcsarnokba 1908-ban 55 5 millió klgr. hús érkezett, 75% = 40.1 millió klgr., vasúton és-vidékről; állati belsőség jött 29 millió klgr., ebből vasúton és vidékről 67 %. Baromfi és vad érkezett 23.2 millió klgr., 1 millió klgr. külföldi, a többi belföldi. Halat hoztak 499 millió klgrót (70% tengeri, 5.6% édesvízi, a többi

héjas-, kagyló- és csiga-féle). Az egészből belföldi 73.7%. Az osztriga-hozatal 3938 ezer darab, A gyümölcs- és főzelék-hozatal 408 millió klgr. A vaj-hozatal 13.7 millió klgr. (132 millió klgr. belföldi). A tojáskínálat 18.5 millió klgr. volt (4.4 millió klgr. külföldi). Sajtból 14.5 millió klgr.-ot hoztak (24 % külföldi). A halles centrales élelmiszer bevitele 489 millió klgr. volt. Érkezett még Parisba vasúton és hajón 1065 millió quint. gabona, 2471 millió quint. liszt, 1643 millió quint. fűszer, 1534 millió quint. cukor, 937 ezer quint, burgonya és 318,890 millió liter tej.*

Londonba bevitték 1907-ben 187,203 drb szarvasmarhát és 6682 drb juhot. Bevitték továbbá a két fővásárra 1907-ben 417,055 tonna húst, baromfit és élelmiszert. Ebből belföldi 21.5%, északamerikai és kanadai 39.5%, ausztráliai 2.7% és a kontinensről való 14.3%. A halbevétel 1907-ben 173,351 tonna, 1908-ban 193,820 tonna volt. Ezenfelül az áruforgalmi statisztika szerint Londonban maradt: 1.317,000 cvts. vaj, 1082,000 cvts. sajt, 11 millió lbs. nyers kakaó, 3.862,000 lbs. kész kakaó és csokoládé, 150,000 cvts. nyerskávé, 35,483 millió cvts. gabona és kukoricza, 5 millió cvts. különféle liszt, 2140 cvts. rizs, 5647 millió gthunds tojás, 400,000 font sterling értékű hal, 5378 cvts. tej, 500,000 font sterling értékű szárnyas és vad, 12,457 millió cvts. cukor, 310,224 lbs. tea és 10,286 millió font sterling értékű főzelék.**

Bajos volna ezekből az adatokból kiszámítani, hogy minden egyes élelmiszerből az egybevetett világvárosokban fejenként és évenként mennyi esik az illető városok lakosságára De legalább a vásárok és vásárcsarnokok jelentőségét mégis megpróbáljuk ez adatokból kiszámítani.

* Rapport Annuel de 1908 sur le sérv. stb. de Paris.

** London Statistics. Volume Nineteen 1908/9. 364—366. o.

A budapesti központi vásárcsarnok nettó élelmiszerkínálata, a behozatal révén, 1907-ben 646,049 mm., a bécsié csak idegen húskínálat (marha, borjú, juh, sertés) 1907-ben 188,492 mm., továbbá vad és vad szárnyas együttevée mintegy 12,000 mm., tehát 200,000 mm., ehhez hozzáadva a 7281 m. halkínálatot is, együttevée 207,000 mm., Berlinben 1.018,580 mm. volt a vásárcsarnok idegen kínálata, Parisban 1908-ban 4.89 millió mm. és a londoni két fő vásáráé 5.127,210 mm. Budapest lakossága 1907-ben 802,000, Bécsé 2 millió, Berliné 2.064,000, Parisé 2.621,000, Londoné 4.721,000. Jutott tehát a vásárcsarnokok idegen kínálatából a lakosságra fejenként Budapesten 85 klgr., Bécsben 107 klgr. (csak hús és hal), Berlinben 48 klgr., Parisban 186 klgr. és Londonban 108 klgr. Ha Budapesten csak a húst és halat vesszük számba, mint Bécsnél, akkor tekintve azt, hogy 1907-ben a hús-, vad- és halhozatal 68,000 mm.-t tett ki, a főváros lakosságára 8*4 klgr. idegen hús-, hal- és vadhozatal esik. A húsfélék dolgában tehát a bécsi átlagot, minden élelmiszer dolgában pedig a párisit és londonit távolról sem üti meg a budapesti központi vásárcsarnok idegen kínálata.

Igen nevezetes okai vannak ennek. Az egyik legelső ok, hogy rendezett élelmiszer-kereskedelmünk nincs. Sem a nagykereskedelmet, sem a hatósági közvetítői intézményt a központi vásárcsarnokban kifejlődni hagyni nem tudtuk, holott pl. Parisban 1908 végén 418 mandatárius működött a központi vásárcsarnokban. Egy másik nevezetes oka az, hogy a nagykereskedelem és a detaillirozás megfelelően elválasztva nincs és így az a nagykereskedő, a ki 5 klgr-ig terjedő sulyok, vagy más kis tételek eladásával bibelődhetik, nagykereskedővé már azért sem tud kifejlődni, mert a detaillirozásával a kisárusító versenytársává lesz, a detaillirozás nagyobb hasznait keresi és a főfoglalkozásukban detaillirozó árusítókat elzavarja magától. Nemkülönben nagy hiba, hogy a központi vásár-

csarnoknak kevés a fuvardíj-kedvezménye és a mi van is, nem állandó; hol megadják, hol elvonják. Az egyes élelmiszer-csoportok nagybani áruhelyei elkülönítésének hiánya az áru minőségét rongálja, mert főképen a húsféleségek, tejneműek, más élelmiszerek (sajt, baromfi, *hal stb.) erős szagait szedik magukba és így elértéktelenednek. A párisi halles centralesben minden élelmiszer-csoportnak külön pavillonja van. Nagy, szinte kimondhatlan erejű hátrány az, hogy az élelmiszerek gyűjtő szolgálata a vasúton és hajókon még máig sincs rendezve. A kis tételek földása nagyon körülményes, az osztályozatlan berakás, az áru egymásra dobálása leszállítja a küldemények értékét, a vásárcsarnoki perron kicsiny volta, a beérkező áruk kirakásának ottani koncentrációja és az a körülmény, hogy a gyűjtőkocsik nem osztályozva hozzák be az árukat, valamint az, hogy a dunai pályaudvaron való kirakás és az árunak kocsikon való beszállítása (mint Parisban van) berendezve még nincs, hátráltatják a kirakást és a könnyen romló árukat megromtják. Ezért a nagyon sok elkobzás és a beküldők állandó panasza, hogy jóminőségűnek vélt áruikért alig kapnak valamit.

De a vásárcsarnokok igénybevétele, a helybér is ropant drága. Hús és húsneműekért, vadért, valamint italokért és halakért bárminő árusító helyen négyzetméterenként havi bérletben 40, napi bérletben 50 fillért kell a vásárcsarnokban fizetni. (I. csoport.) Állati zsigerekért, konzervhalakért, zsír, malom- és sütőipari cikkekért négyzetméterenként 24, illetve 30 fillér a díj. (II. csoport.) Baromfiért, tojásért, tejtermékekért, gyümölcs és főzelék-félékért 14, illetőleg 16 fillér négyzetméterenként. (III. csoport.) Ha a II. és III. csoportbeli áruk elzárható rekeszben kerülnek eladásra, akkor érettük szintén az I. csoport díjai fizetendőek.

* Stat. Jahrbuch der Stadt Wien. 1907. (5830.)

Bécsben a húsvásárcsarnokban* a havibér négyszöge méterenként 150—2 korona. Ha zárt rekeszt használ az árus, naponként 10 fillér a díj. Egyébként hús- és zsir-félékért 50 kilóig 15 fillér, 50 klgrm-on felül 100 kilónként 15 fillér,* borjúért 14 fillér, juhért 6 fillér, sertésért 20 fillér, szarvasért 60 fillér, más nagy vadért 20—30 fiU lér, vadszárnyasért 4—6 fillér a darabonkénti díj. A bécsi Viktualienhalle, egyéb élelmiszer-csarnokban négyszög-méterenként a havibér 150—2 korona és naponként 8—10 fillér. A vásárcsarnoki hűtőben négyzetméterenként Bécsben egy évre 70 koronát, egy hónapra 18 koronát, egy napra 80 fillért kell fizetni. A kinek egész hűtő nem kell, 1—140 koronáért az is kaphat helyet. Budapesten a hűtő-rekeszbérlő, a vásárcsarnoki, különben sem jól funkcionáló hűtőben egész évre 146 koronát fizet négy szög-méterenként. A napi bérlet olcsóbb volna, négyzetméterenként 50 fillér.

A budapesti vásárcsarnokok drága volta kitűnik abból is, hogy 1907-ben a központi vásárcsarnokban 298 nagybani árus 100,187 és 1762 kisárus 198,366 korona helybért fizetett. A nagyárusok tehát fejenként 336, a kisárusok meg 112 korona helybért róttak le átlagban. Ha azonban azt nézzük, hogy a mészárosok, hentesek és haU árusok terhe mekkora volt, más képet kapunk. 1907-ben 38 nagyvágó, 33,212 koronát, 32 mészáros 26,819 k., 28 hentes 20,308 k. és 35 halárus 25,699 k. helybért fizetett., vagyis fejenként és átlagban a nagyvágó 853 koronát, a mészáros 838 koronát, a hentes 725 koronát és a halárus. 734 koronát. Ez igen nagy teher, mely a legfontosabb élelmiszereket számbavehető mértékben drágítja és a csarnok hús- és halkínálatát redukálja.

Áralakulás a budapesti vásárcsarnokokban.

A budapesti vásárcsarnokok intézményét tudvalevőleg 1897-ben adták át rendeltetésének. Az első év csonka volt, de az árjegyzés a következő években sem történt egységes alapon. Időnként változás állott be a rendszerben és az usanceokban, így tehát az egyes áruminőségekben egyes években elért átlagárak nem mindig hasonlíthatók össze eredményesen és főképen nem az elmúlt idő két szélső, teljes évei között. Ebből itt-ott oly differenciák származnak, melyek egyenesen meglepőek. De másutt sincs ez különben. Az új intézmény kész helyzeteket talált nálunk és talált másutt, kénytelen volt tehát azokhoz alkalmazkodni. A kész helyzetek azonban idők folyamán régiékké váltak, avagy az új intézmény ujakat fejlesztett ki s ezekkel pótolta azokat. Ezt kétségtelenül számba kell venni az áralakulások elbírálásánál.

A fogyasztó közönségnek élelmiszerekkel való ellátása vásárcsarnokok nélkül is lehetséges. A vásárcsarnoki intézmény maga nem varázserő. Részben egészségügyi berendezés, a nélkül azonban, hogy az egészségre ártalmas élelmiszerek forgalombahozatalát magában az intézményben is lehetetlenné tenné. A ki a legrégibb, párisi központi vásárcsarnokokban ínég ma is forgalomba kerülők hamisított élelmiszerről tudomással bír, az kénytelen belátni, hogy egy évszázad sem elegendő az egészségre hátrányos élelmiszerek kiküszöbölésére. Az . élelmiszerek összevonása, központosítása szempontjából a vásárcsarnokoknak nagyobb jelentőség tulajdonítandó. Ez volna egyben az eszköz arra, hogy a vásárcsarnokok igénybevételenek kétségkívül nagy és új költségeit ellensúlyozza a kínálat növelése által. Ez azonban csak ott lehetséges, a hol a kínálat nagy és sürgős, mert az árakat az mérsékli és tartja bizonyos egyenletes nívón. A legtöbb vásár-

csarnok, és így a budapesti is, ezt a célzt nem érte el. Építési módja és méretei a fokozódó szükségletek arányában fejlődni nem engedték és így igazában ármérséklő, árszabályozó tényező lenni nem tud. Maga is meglepetésekkel küzd. Egyszer sok, másszor kevés ugyanazon élelmiszerből a kínálata és mert a legtöbb élelmiszer romlandó, a megfelelő hűtőberendezések híjával az esetleges túlkínálatnak sem tud megfelelő védelmet és területet biztosítani. Ezzel pedig a fogyasztót is folytonos meglepetések elé állítja.

A már említett hiányokon kívül igen erősen érezteti hatását a budapesti központi vásárcsarnok áralakulásában ez is. Oka az, hogy a számtalan példa daczára előre megállapított közélélmzési politikája a fővárosnak nincs. Még a vezetői is váltakoznak. Budapesten a vásárcsarnokok életbelépte óta már a negyedik tanácsnok vezet ezen és más közélélmzési intézmények ügyeit. Ehhez képest sok intézkedés a kísérlet jellegét viseli magán és programszerűnek épenséggel nem mondható, noha a vásárcsarnokok megteremtőjének, Matuska Alajosnak, határozottan volt közélélmzési programja, a melyből egyet-mást, a mennyire azt a luxuriózus építkezések mellett a főváros pénzügyi viszonyai engedték, mindig ezek figyelembentartásával, meg is valósított. De a finanziaális szempontok nagyon sokszor megkötötték a tervező elme és a cselekvő kéz szabadságát. Ez az oka pl. annak, hogy a húsvásárt mesterséges eszközökkel a központi vásárcsarnokba terelték és pedig nemcsak a vidékről érkező húсок, a mi még rendjén való volna, hanem a helybeli vágóhidakon termeltek számára is. így a helyben termelt húsnak az a része, a mely ismét-eladók kezére kerül, felesleges költségeket és koczkázatotat kénytelen viselni. E felesleges költség: 1. beszállítás a vásárcsarnokba, 2. vásárcsarnoki helybér. A felesleges koczkázatot a hús törődése, piszkolódása a szállítás következtében,

a mi az érték rovására történik. Ma azonban ez az állapot még indokolható azzal a páratlanul álló visszássággal, hogy Budapest székesfőváros marhaközvágóhidján mesterséges hűtő még ma sincs, az amerikai hűtő pedig, a mi van, nedves levegőjével inkább az áru megromlására, mint konzerválására alkalmas.

Más élelmiszerek számára, melyek a központi vásárcsarnokba szállítatnak és szintén hirtelen romlók, sincs szabályozható hűtő. Tehát olyan, mint a hűtőházé, a melyben a hidegségi fok az áru természetéhez igazítható. Az ily kezelésre szoruló áru ennél fogva nem tartható a vásárcsarnokban. Ha valaki mégis igénybe akarja venni azokat az előnyöket, melyek a szabályozható hűtővel járnak, kénytelen áruját a hűtőházba be és onnan kifuvározni, továbbá a magánkézen levő hűtőház drága helybéreit fizetni.

Mindezek a momentumok: a kínálat megosztása, a raktározás természetes helyeitől való elvonás, az áru ide-oda szállítása egyszer sürgős, máskor hiányzó kínálata: nagy mértékben befolyásolják az árakat.

A főbb élelmiszerek árainak alakulását egyébként, úgy, a mint azok a főváros vásárcsarnokainak évi jelentéseiben és a két utolsó évről a vásárcsarnokok törzskönyvében találhatóak, a következő tabella tünteti fel.

Az áru neve	Mérték egység	Évi átlag ár		
		1908	1909	1907
I. Hús és hústermékek.*				
Marhahús helybeli Ia hátulja _ _	1 kg.	nagyban 1·34	nagyban 1·32	nagyban 1·40
„ „ eleje _ _ _	„	1·08	1·02	1·17
„ „ IIa hátulja _ _	„	1·12	1·09	1·24
„ „ eleje _ _ _	„	0·91	0·84	1·06
„ vidéki Ia hátulja _ _	„	0·87	0·89	1·09
„ „ eleje _ _ _	„	0·67	0·71	0·87
„ „ IIa hátulja _ _	„	0·64	0·70	0·85
„ „ eleje _ _ _	„	0·51	0·57	0·71
„ szerb Ia hátulja _ _	„	1·09	—	—
„ „ eleje _ _ _	„	0·75	—	—
„ „ IIa hátulja _ _	„	0·85	—	—
„ „ eleje _ _ _	„	0·59	—	—
Pecsenyhúsok.				
Vesepecsenye tisztítva _ _ _ _	„	kicsinyben 371	kicsinyben 340	kicsinyben 447
Vesepecsenye egészben (csonttal, lebény nélkül) rostbif, ramsztek (vastag hátszin) _ _ _ _ _	„	178	177	202
Vesepecsenye egészben (csonttal és lebénnyel) _ _ _ _ _	„	170	169	189
Rostélyos, felsár, fehér pecsenye	„	176	175	196
Bogdán pecsenye _ _ _ _ _	„	176	169	192
I. oszt. leveshúsok.				
Fartó, vékony hátszin, tarjahegy, kereszttarja _ _ _ _ _	„	164	161	186

* A nagybani árak koronákban, a kicsinybeniek fillérekben értendők.

Évi átlag ár					Áremelkedés + vagy csökkenés — 1909 és a hozza legtovább eső évek közt %o-ban
1906	1905	1904	1900	1898	
nagyban 1·41	nagyban 1·32	nagyban 1·14	nagyban 1·08	nagyban 1·06	+ 24·5 nagyban
1·19	1·16	1·03	0·96	0·98	+ 4— «
1·25	1·22	1·04	1·02	0·95	+ 14·7 «
1·05	1·08	0·92	0·91	0·82	+ 2·3 «
1·12	1·11	0·95	0·83	0·81	+ 8·7 «
0·93	0·94	0·80	0·69	0·66	+ 7·7 «
0·89	0·97	0·87	—	—	— 19·5 «
0·77	0·83	0·71	—	—	— 19·7 «
—	1·03	1·07	—	—	1908—1904 + 1·8 «
—	—	—	—	—	—
—	0·97	1·00	—	—	— 15.— «
—	—	—	—	—	—
kicsinyben 458	kicsinyben 422	kicsinyben 399	kicsinyben 384	kicsinyben 364	— 6·6 kicsinyben
191	175	162	157	157	+ 12·7 «
178	175	—	—	—	1909—1905 — 3·5 «
188	175	—	—	—	—
182	175	—	—	—	— 3·5 «
175	153	143	138	137	+ 17·5 «

Az áru neve	Mérték egység	Évi átlag ár					
		1908		1909		1907	
II. oszt. leveshúsok.							
Lapocka, tarja, puha hátszin... ..	1 kg.	kicsinyben 151		kicsinyben 149		kicsinyben 176	
Egyéb marhahúsok:							
Szegy, nyakhús, fejhús, ökörfark, lábszárhús, marhanyelv (gégével)	«	121		111		138	
Szív, vese, máj, lép, tőgy	«	90		87		109	
Velő, tüdő, paczal, orr, köröm ...	«	54		48		55	
Leves és velőcsontok	«	64		64		74	
Növendék marhahús.							
Növendék marha- és bivalyhús I. oszt. (pecsenyehúsok)	«	n. 0·94	k. 162	n. 1·06	k. 132	n. 1·24	k. 191
Növendék marha- és bivalyhús II. oszt. (leveshús)	«	0·76	138	0·80	108	1·03	174
Növendék marha- és bivalyhús III. oszt. (egyéb hús és csont) ...	«	0·59	116	0·50	91	0·81	142
Borjuhúsok.							
Borju, ölött, bőrben, helybeli ...	«	nagyban 1·17		nagyban 1·25		nagyban 1·33	
« « « vidéki	«	0·95		1·02		1·09	
« « « bécsi	«	1·21		1·32		1·38	
« « « galicziai	«	0·98		1·03		1·22	
Borjuhús, Ia hátulja	«	1·38		1·45		1·53	
« « eleje	«	1·20		1·21		1·33	
« « IIa hátulja	«	1·17		1·13		1·34	
« « eleje	«	1·03		1·10		1·21	

É v i á t l a g á r					Áremelkedés + vagy csökkenés — 1909 és a hozzá legtávolabb eső évek közti %-ban
1906	1905	1904	1900	1898	
kicsinyben 168	kicsinyben 153	kicsinyben —	kicsinyben —	kicsinyben —	1909—1903 — 2·6 kicsinyben
134	122	—	—	—	— 0·9 «
107	94	—	—	—	— 7·5 «
47	—	—	—	—	1909—1906 + 2·1 «
73	—	—	—	—	— 12·3 «
n. k. 1·29 176	n. k. 1·27 154	n. k. — 144	n. k. — 132	n. k. — 122	1909—1905 — 16·5 n. 1909—1898 + 8·2 k.
1·09 158	1·13 140	— 128	— 114	— 106	— 29·2 n. + 1·9 k.
0·89 130	0·97 114	— 105	— 97	— 97	— 48·4 n. — 6·2 k.
nagyban 1·40	nagyban 1·29	nagyban 1·16	nagyban 1·02	nagyban 1·10	1909—1898 + 13·6 nagyban
1·18	1·09	1·00	0·82	0·83	+ 22·8 «
1·42	1·25	1·14	1·04	—	1909—1900 + 26·9 »
1·26	1·13	1·05	0·92	—	+ 9·7 «
1·65	1·47	1·28	n. k. 1·17 208	n. k. 1·21 198	1909—1898 + 19·8 «
1·41	1·25	1·13	1·00 153	1·08 134	+ 12— «
1·44	1·35	1·14	1·08 166	1·10 —	+ 2·7 «
1·22	1·14	1·03	0·90 139	0·95 137	+ 15·8 «

Az áru neve	Mérték egység	Évi átlag ár		
		1908	1909	1907
Borjuhús, czomb (szeletnek) ...	1 kg.	kicsinyben 231	kicsinyben 225	kicsinyben 278
« bordás (kotlet) ...	«	179	177	221
« vesés, lapoczka és szegy	«	163	159	202
Juhhúsok.				
Juh, öltt, nyuzott helybeli Ia ...	«	nagyban 0-92	nagyban 0-98	nagyban 1-06
« « « « IIa ...	«	0-81	0-81	0-97
« « « « vidéki Ia ...	«	0-66	0-66	0-80
« « « « IIa ...	«	0-51	0-44	0-61
Juhhús, Ia hátulja ...	«	0-85	0-98	1-10
« eleje ...	«	0-71	0-94	1-00
« IIa hátulja ...	«	0-68	0-81	0-89
« eleje ...	«	0-59	0-74	0-86
Juhhús czomb ...	«	kicsinyben 146	kicsinyben 140	kicsinyben 152
« gerincez, bordás (kotlet) ...	«	132	120	135
« lapoczka, szegy ...	«	120	106	130
Bárány, öltt, bőrben Ia ...	«	nagyban 1-02	nagyban 1-01	nagyban 1-04
« « « IIa ...	«	0-91	0-87	0-94
« egészben, bőr nélkül ...	«	1-02	1-13	—
« fél « « ...	«	—	—	—
Bárányhús, Ia hátulja ...	«	n. k. — 221	n. k. — 199	kicsinyben 226
« eleje ...	«	— 192	— 163	195
« IIa hátulja ...	«	— 190	— 170	198
« eleje ...	«	— 163	— 148	170

Évi átlag ár					Áremelkedés + vagy csökkenés — 1909 és a hozzá legtávolabb eső évek közt %-ban
1906	1905	1904	1900	1898	
kicsinyben 277	kicsinyben 244	kicsinyben 225	kicsinyben —	kicsinyben —	1909—1904 — kicsinyben
226	175	163	125	127	1909—1898 + 39·2 «
205	183	166	—	—	1909—1904 — 4·2 «
nagyban 1·08	nagyban 0·99	nagyban 0·82	nagyban 0·77	nagyban —	1909—1900 + 27·2 nagyban
0·95	0·83	0·75	—	—	1909—1904 + 8— «
0·87	0·84	0·62	0·58	—	1909—1900 + 13·8 «
0·71	0·62	0·50	0·49	—	+ 10·2 «
1·10	1·00	0·92	0·84	0·80	1909—1898 + 22·5 «
0·99	0·92	0·84	0·72	0·71	+ 32·4 «
0·95	0·90	0·84	0·77	0·72	+ 12·5 «
0·74	0·79	0·74	0·66	0·62	+ 19·3 «
kicsinyben 154	kicsinyben 144	kicsinyben 128	—	—	1909—1904 + 9·3 kicsinyben
137	131	121	—	—	— 0·8 «
131	120	106	—	—	— «
nagyban 1·00	nagyban 0·98	nagyban 1·11	—	—	— 9— nagyban
0·93	0·89	—	—	—	1909—1905 — 2·3 «
0·80	—	kicsinyben 135	—	—	1909—1904 — 17·8 kicsinyben
—	—	171	—	—	—
kicsinyben 225	kicsinyben 216	183	—	—	+ 8·7 «
204	182	158	—	—	+ 3·1 «
187	170	169	—	—	+ 0·6 «
170	151	146	—	—	+ 1·3 «

Az áru neve	Mérték egység	Évi átlag ár					
		1908		1909		1907	
Sertéshúsok.							
Sertéshús szalonnával, helybeli Ia	1 kg.	nagyban 1·27	nagyban 1·42	nagyban 1·37			
« « « IIa	«	1·25	1·35	1·30			
« « vidéki Ia	«	1·14	1·26	1·22			
« « « IIa	«	1·02	1·11	1·07			
« « szerb — —	«	1·06	—	1·15			
« szalonna nélk. helyb. Ia	«	1·35	1·43	1·41			
« « « « IIa	«	1·31	1·22	1·28			
« « « « vidéki Ia	«	1·27	1·21	1·31			
« « « « « IIa	«	1·16	1·16	1·17			
« « « « szerb —	«	1·08	1·30	—			
« friss, czomb — — —	«	kicsinyben 172	kicsinyben 178	kicsinyben 181			
« « karaj — — — —	«	220	226	224			
« « lapoczka — — —	«	172	177	181			
« « tarja — — — —	«	171	175	179			
« « oldalas — — —	«	169	171	177			
« kocsonyának való — —	«	n. 0·69 k. 103	n. 0·64 k. 113	n. 0·76 k. 119			
« füstölt karaj — — —	«	1·79	235	1·82	236	1·81	240
« « lapoczka — — —	«	1·64	206	1·73	207	1·68	204
« « oldalas — — —	«	1·43	196	1·60	192	1·53	191
Sonka, nyers, helybeli hátsó —	«	1·52	180	1·57	200	1·58	177
« « « mellső —	«	1·40	178	1·44	180	1·44	177
« « « vidéki hátsó — —	«	1·35	—	—	—	1·35	—

Évi átlag ár						Áremelkedés + vagy csökkenés — 1909 és a hozzá legátalább eső évek közt %-ban			
1906	1905	1904	1900	1898					
nagyban 1·27	nagyban 1·34	nagyban 1·21	nagyban 0·96	nagyban 1·08		1909—1898 + 31·4 nagyban			
—	—	1·19	—	—		1909—1904 + 13·4 "			
1·17	1·24	1·10	—	—		+ 14·5 "			
1·06	1·16	1·04	0·94	—		1909—1900 + 18— "			
1·10	0·98	0·79	—	—		1908—1904 + 34·1 "			
1·37	1·40	1·22	0·95	1·16		1909—1898 + 23·3 "			
—	1·38	1·17	—	—		1909—1904 + 5·9 "			
1·26	1·28	1·13	—	—		+ 7— "			
1·15	1·15	1·10	0·80	—		1909—1900 + 45— "			
—	1·20	1·11	—	—		1909—1904 + 17·1 "			
kicsinyben 172	kicsinyben 170	kicsinyben 150	kicsinyben 124	kicsinyben 139		1909—1898 + 21·9 kicsinyben			
215	208	182	161	168		+ 34·5 "			
171	169	149	119	132		+ 25·4 "			
170	169	148	—	—		1909—1904 + 18·2 "			
168	166	144	120	—		1909—1900 + 42·5 "			
n. 0·73	k. 110	n. 0·85	k. 109	n. 0·83	k. 99	85	107	1909—1904 — 25·3 n. + 5·6 k.	
1·90	227	1·73	226	1·10	199	—	—	1909—1904 + 65·4 n. + 18·5 k.	
1·44	197	1·50	192	1·10	174	nagyban 1·24	—	1909—1900 + 39·5 n. + 18·9 k.	
1·37	183	1·62	179	kicsinyben 160	kicsinyben 147	—	151	1909—1905 — 1·2 n. + 27·1 k.	
1·71	172	1·55	173	n. 1·40	k. 171	n. 1·05	k. 141	—	1909—1900 + 49·6 n. + 34·7 k.
1·46	170	1·42	161	1·30	159	—	—	—	1909—1904 + 10·7 n. + 13·1 k.
1·35	—	1·37	134	1·34	164	1·22	150	—	1908—1900 + 10·6 n. —

Az áru neve	Mérték egység	Évi átlag ár					
		1908		1909		1907	
		n.	k.	n.	k.	n.	k.
Sonka, nyers, vidéki mellső	1 kg.	—	—	—	—	—	—
« füst., helybeli hátsó	«	2·00	228	2·06	228	1·98	224
« « « mellső	«	1·76	200	1·81	207	1·69	203
« « vidéki hátsó	«	1·73	197	1·83	211	1·66	202
« « « mellső	«	1·39	171	1·60	170	1·54	182
« prágai hátsó	«	2·28	246	2·56	259	2·31	245
« « mellső	«	2·08	225	—	249	1·83	226
Süldő, öltött helybeli	«	1·27	—	1·47	—	1·45	—
« « vidéki	«	1·20	—	1·14	—	1·13	—
« « szerbiai	«	—	—	—	—	—	—
« sertés friss karaj	«	—	234	—	240	—	237
« « czomb	«	—	208	—	207	—	214
« « oldalas	«	—	195	—	194	—	196
« « füstölt karaj	«	—	257	—	239	—	239
« « « czomb	«	—	235	—	224	—	220
« « « oldalas	«	—	217	—	197	—	200
Malacz, szopós élő la	1 drb	9·27	1202	7·48	1012	14·87	1442
« « « lla	«	5·69	675	5·07	647	8·07	964
« öltött la	1 kg.	1·69	241	2·12	249	2·08	304
« « lla	«	1·26	206	1·54	214	1·62	249
Kolbász, nyers	«	1·37	186	1·60	184	1·42	199
« füstölt	«	1·53	192	1·40	185	1·69	195
Párisi	«	1·41	169	1·40	172	1·50	172

Évi átlag ár										Áremelkedés + vagy csökkenés — 1909 és a hozá legtovább eső évek közt %-ban
1906		1905		1904		1900		1898		
n.	k.	n.	k.	n.	k.	n.	k.	kicsinyben		
—	—	1·18	126	—	149	—	—	—	—	—
1·94	204	1·85	209	1·83	201	1·47	202	—	—	1909—1900 + 40·1 n. + 12·8 k.
1·64	186	1·64	188	1·62	185	1·39	172	185	—	1909—1900 1909—1898 + 30·2 n. + 11·9 k.
1·70	191	1·71	172	1·54	184	—	—	—	—	1909—1904 + 18·8 n. + 14·7 k.
1·54	173	1·49	163	1·28	163	—	—	—	—	+ 2·5 n. + 4·3 k.
2·41	258	2·29	254	2·08	226	1·98	227	230	—	1909—1900 1904—1898 + 29·3 n. + 12·5 k.
1·88	235	1·86	208	1·80	191	2·20	545	—	—	1908—1900 1909—1900 — 5·4 n. + 1·7 k.
1·24	—	1·43	—	1·36	—	1·17	—	—	—	1909—1900 + 25·6 nagyban
1·13	—	1·25	—	1·26	—	0·81	—	—	—	+ 40·7 «
—	—	1·08	—	1·08	—	—	—	—	—	—
—	228	—	195	—	191	—	—	—	—	1909—1904 + 25·6 kicsinyben
—	209	—	175	—	175	—	—	—	—	+ 18·2 «
—	188	—	166	—	164	—	—	—	—	+ 18·3 «
—	235	—	214	—	211	—	—	—	—	+ 13·3 «
—	220	—	205	—	201	—	—	—	—	+ 11·4 «
—	196	—	184	—	182	—	—	—	—	+ 8·2 «
13·64	1341	11·77	1086	11·24	1227	5·69	700	n. 7·24 k. 760	—	1909—1898 + 3·3 n. + 33·1 k.
9·39	796	7·63	696	7·66	950	3·73	467	—	—	1909—1900 + 35·9 n. + 38·5 k.
1·91	272	1·83	235	1·86	228	1·56	—	—	—	1909—1900 1909—1904 + 35·9 n. + 9·4 k.
1·68	236	1·52	201	1·46	197	1·29	—	—	—	+ 19·3 n. + 8·6 k.
1·48	178	1·56	173	1·35	156	1·10	135	—	144	1909—1900 1909—1898 + 45·4 n. + 27·7 k.
1·40	184	1·48	178	1·35	161	1·37	144	1·40	158	1909—1898 — + 17·1 k.
1·39	162	1·32	161	1·26	153	—	—	—	—	1909—1904 + 11·1 n. + 12·4 k.

Az árú neve	Mérték egység	Évi átlag ár					
		1908		1909		1907	
Disznósajt	1 kg.	n. 1·44	k. 155	n. 1·32	k. 156	n. 1·55	k. 156
Szalonna, olvasztani való	«	1·28	144	1·48	158	1·36	151
« sózott táblás ³ / ₁₀₀	«	1·32	—	1·17	—	nagyban 1·35	—
« « « ⁴ / ₁₀₀	«	1·23	—	1·17	—	1·35	—
« « « ⁵ / ₁₀₀	«	1·18	—	—	—	—	—
« sózott	«	1·19	162	1·38	166	n. 1·30	k. 162
« pörkölt	«	1·36	165	1·51	169	1·44	175
« füstölt	«	1·35	164	1·52	167	1·45	171
« paprikás	«	1·33	165	1·46	179	1·40	167
Füstölt oldal szalonna	«	1·36	—	—	—	nagyban 1·39	—
Háj	«	1·42	154	1·61	168	n. 1·52	k. 160
Tepertő	«	1·16	137	1·09	141	0·93	146
Sertézsír, helybeli	«	1·41	156	1·61	168	1·51	161
« vidéki	«	1·30	144	1·53	—	1·35	—
Kokuszszír	«	1·08	116	1·05	115	1·10	113
Szalámi, magyar, új	«	3·00	361	3·61	363	3·31	360
« szikaddt	«	3·63	423	3·69	475	3·77	433
« nyári	«	1·33	172	1·33	170	1·35	180
Baromfi, élő.							
Csirke, rántani való	1 pár	2·07	244	2·02	254	2·00	236
« sütni való, hazai, la	«	3·30	389	3·10	393	2·99	377
« « « « lla	«	2·54	312	2·51	317	2·52	307
« « « szerb	«	1·83	180	2·72	—	3·60	440

Évi átlag ár										Áremelkedés + vagy csökkenés — 1909 és a hozzá legtovább eső évek közt %-ban
1906		1905		1904		1900		1898		
n.	k.	n.	k.	n.	k.	n.	k.	n.	k.	1909—1904
1·55	145	1·23	136	1·20	124	—	—	—	—	+ 10·— n. + 17·7 k.
1·26	146	1·41	149	1·27	136	1·00	112	—	126	1909—1900 1909—1898 + 48·— n. + 13·9 k.
nagyban	1·27	nagyban	1·26	nagyban	1·15	nagyban	—	nagyban	—	1909—1904 + 1·7 nagyban
1·24	—	1·24	—	1·11	—	—	—	—	—	+ 5·4 „
1·21	—	1·21	—	1·08	—	—	—	—	—	1908—1904 + 9·2 „
n.	k.	n.	k.	n.	k.	n.	k.	n.	k.	1909—1905 1909—1898
1·16	164	1·34	158	—	147	—	118	—	130	+ 2·9 n. + 27·6 k.
1·18	169	1·38	164	—	155	—	—	—	—	1909—1905 1909—1904 + 9·3 n. + 9·— k.
1·49	167	1·49	162	—	149	—	119	—	132	1909—1905 1909—1898 + 2·1 n. + 26·5 k.
1·44	167	1·48	163	—	149	—	—	—	—	1909—1905 1909—1904 — 1·3 n. + 20·1 k.
nagyban	1·52	nagyban	1·45	nagyban	—	nagyban	—	nagyban	—	1908—1905 — 6·2 n. —
n.	k.	n.	k.	n.	k.	n.	k.	n.	k.	1909—1900 1909—1898
1·43	154	1·52	159	1·35	144	1·12	117	—	132	+ 43·7 n. + 27·2 k.
1·15	141	1·17	127	0·93	116	—	—	—	—	1909—1904 + 17·2 n. + 21·4 k.
1·43	156	1·43	156	1·33	144	1·10	123	1·17	132	1909—1898 + 37·6 n. + 27·2 k.
1·39	—	1·41	—	—	140	1·02	112	—	—	1909—1900 1908—1900 + 50·— n. + 28·5 k.
1·01	108	1·01	104	0·97	100	—	—	—	—	1909—1904 + 8·2 n. + 15 k.
3·55	392	3·48	378	3·09	335	—	—	—	—	+ 16·8 n. + 8·3 k.
3·60	433	3·30	404	3·90	381	2·93	349	3·21	352	1909—1898 + 14·9 n. + 34·9 k.
1·28	169	1·31	161	1·30	158	—	—	—	—	1909—1904 + 2·3 n. + 7·6 k.
2·02	231	1·98	231	1·63	204	1·42	180	—	—	1909—1900 + 42·2 n. + 41·1 k.
2·92	364	2·73	348	2·36	305	2·17	277	1·84	218	1909—1898 + 68·4 n. + 80·3 k.
2·45	296	2·25	287	1·94	250	1·86	219	—	—	1909—1900 + 34·9 n. + 44·7 k.
2·19	241	2·21	250	1·79	236	1·43	188	—	—	1909—1900 1908—1900 + 90·2 n. — 4·2 k.

Az áru neve	Mérték egység	Évi átlag ár					
		1908		1909		1907	
		n.	k.	n.	k.	n.	k.
Tyúk, hazai, la	1 pár	4·34	505	3·72	494	3·82	490
« « Ila	«	3·31	410	3·11	404	3·24	406
« szerb	«	2·95	400	3·06	352	3·69	406
Kappan, hizott	«	4·91	683	5·21	674	4·55	644
« sovány	«	3·89	527	4·00	532	3·65	495
Rueza, fiatal	«	4·14	584	5·48	543	4·78	655
« hizott	«	4·03	764	6·24	822	5·64	767
« sovány	«	3·67	475	4·10	522	3·64	514
« szerb	«	2·11	250	3·70	—	3·70	440
Liba, fiatal	«	11·63	1406	12·60	1282	12·44	1387
Lúd, hizott	«	14·37	1621	15·39	1711	14·79	1629
« sovány	«	6·17	784	6·50	863	7·29	886
« szerb	«	4·77	600	—	—	8·50	640
Pulyka, ujdonság	«	5·67	717	7·58	945	7·35	925
« hizott	«	9·79	1430	11·00	1385	10·88	1286
« sovány	«	6·99	860	7·82	900	5·86	896
« szerb	«	5·17	550	—	—	—	—
Baromfi, tisztított.							
Csirke la	1 drb	1·62	198	1·50	194	1·72	195
« Ila	«	1·15	138	0·96	145	1·21	146
Jérce la	«	2·05	266	2·09	234	2·06	249
« Ila	«	1·61	202	1·52	181	1·67	200
Tyúk la	«	2·20	267	2·29	257	2·24	266

Évi átlag ár										Áremelkedés + vagy csökkenés — 1909 és a hozzá legtávolabbi eső évek közt %-ban
1906		1905		1904		1900		1898		
n.	k.	n.	k.	n.	k.	n.	k.	n.	k.	
3·59	470	3·32	436	3·05	387	2·52	340	2·48	311	1909—1898 + 50— n. + 58·8 k.
3·07	389	2·89	357	2·62	315	2·27	278	—	—	1909—1900 + 50— n. + 45·3 k.
2·92	364	2·80	301	2·38	271	1·96	237	—	—	+ 56·1 n. + 48·5 k.
4·98	621	5·17	570	4·08	535	3·84	478	4·48	491	1909—1898 + 16·3 n. + 37·2 k.
4·00	482	4·06	443	3·57	434	2·72	325	2·74	371	+ 45·9 n. + 43·4 k.
—	529	3·27	488	3·29	471	2·81	379	—	—	1909—1900 + 70·1 n. + 73·6 k.
5·82	745	5·58	657	4·93	605	4·45	508	4·94	555	1909—1898 + 26·3 n. + 48·2 k.
4·42	452	3·34	439	3·42	403	2·57	344	3·00	357	+ 36·6 n. + 46·2 k.
3·30	366	2·71	327	3·12	244	2·02	285	—	—	1909—1900 + 83·1 n. — 12·3 k.
11·41	1282	9·38	1194	13·86	1004	9·47	973	—	—	1909—1900 + 33 n. + 41·5 k.
14·50	1527	14·04	1449	13·37	1346	10·14	1146	10·70	1247	1909—1898 + 43·8 n. + 37·3 k.
7·38	856	5·78	700	5·54	715	4·62	682	4·84	731	+ 34·3 n. + 18— k.
4·90	700	4·70	509	4·48	545	3·86	490	—	—	1908—1900 + 20·9 n. + 22·4 k.
7·22	1000	5·80	—	4·92	644	—	—	—	—	1909—1904 + 54 n. + 46·7 k.
11·31	1259	10·67	1184	11·58	1046	8·01	928	8·96	1066	1909—1898 + 22·7 n. + 29·9 k.
8·79	875	7·84	807	7·17	714	5·05	637	5·64	714	+ 38·6 n. + 26— k.
8·00	1200	7·28	811	7·03	540	5·16	689	—	—	1908—1900 + 0·01 n. — 20·2 k.l
1·63	191	1·49	179	1·24	157	1·28	138	1·16	120	1909—1898 + 29·3 n. + 61·6 k.
0·95	143	1·17	135	0·95	119	0·88	102	—	—	1909—1900 + 9— n. + 32·3 k.
1·90	235	2·00	214	1·88	200	1·50	168	—	156	1909—1900 1909—1898 + 39·3 n. + 50 k.
1·44	188	1·64	169	1·46	157	1·26	136	—	—	1909—1900 + 20·6 n. + 24·8 k.
1·97	255	1·94	232	2·01	220	1·58	187	—	174	1909—1900 1909—1898 + 44·9 n. + 47·7 k.

Az áru neve	Mérték egység	Évi átlag ár					
		1908		1909		1907	
		n.	k.	n.	k.	n.	k.
Tyúk Ila	1 drb	1·63	212	1·63	210	1·80	215
Kappan, hizott	1 kg.	1·67	171	1·93	217	1·86	200
„ „	1 drb	2·75	352	3·01	368	2·90	347
Rucza, ujdonság	„	2·83	448	4·51	486	2·59	389
„ „	1 kg.	1·70	180	—	—	—	—
„ hizott	1 drb	3·73	390	3·82	417	3·40	391
„ „	1 kg.	1·41	171	1·59	174	1·49	170
„ sovány	1 drb	2·01	228	2·14	235	1·85	—
Liba, ujdonság	„	4·79	754	7·16	777	6·01	749
„ „	1 kg.	1·59	192	1·71	206	1·55	193
Lúd, hizott	„	1·35	163	1·50	172	1·42	162
„ „	1 drb	6·76	766	7·32	809	7·26	739
Pulyka, ujdonság	„	5·01	—	4·66	—	3·80	478
„ „	1 kg.	1·65	—	—	—	1·65	—
„ hizott	„	1·39	166	1·47	163	1·40	174
„ „	1 drb	6·23	646	6·01	626	5·56	577
Lúdsír	1 kg.	2·21	247	2·60	260	2·26	247
Vad és vadhúsok.							
Szarvas, egészben	„	0·85	—	0·77	—	0·86	—
„ czomb	„	—	222	—	204	—	229
„ gerincz	„	—	469	—	416	—	463
„ többi része	„	—	74	—	65	—	93
Őz, egészben	„	1·67	—	1·63	—	1·61	—

Évi átlag ár										Áremelkedés + vagy csökkenés — 1909 és a hozzá legtovább eső évek közt %-ban
1906		1905		1904		1900		1898		
n.	k.	n.	k.	n.	k.	n.	k.	n.	k.	
1·37	201	1·58	180	1·64	178	1·27	151	—	—	1909—1900 + 28·3 n. + 39— k.
—	207	—	205	1·67	191	—	—	—	—	1909—1904 + 14·4 n. + 13·6 k.
3·00	328	2·05	291	2·65	266	2·34	256	2·72	255	1909—1898 + 10·6 n. + 44·3 k.
—	351	1·30	342	—	289	—	—	—	—	1909—1905 1909—1904 + 246·9 n. + 68·7 k.
—	218	—	—	—	129	—	—	—	—	—
2·93	393	2·45	328	2·96	312	2·19	289	2·64	290	1909—1898 + 44·7 n. + 43·7 k.
1·57	177	1·36	164	1·24	142	1·11	138	1·08	—	1909—1898 1909—1900 + 47·2 n. + 19·2 k.
2·00	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1909—1906 1909—1907 + 7— n. + 27— k.
5·72	781	—	762	—	673	—	—	—	—	1909—1906 1909—1904 + 25·1 n. + 15·5 k.
—	192	1·70	171	1·28	200	—	—	—	—	1909—1904 + 33·5 n. + 3— k.
1·56	174	1·38	156	1·23	138	1·10	122	1·02	—	1909—1898 1909—1900 + 47— n. + 40·9 k.
8·17	818	6·15	712	6·52	676	5·04	596	6·10	622	1909—1898 1909—1898 + 20— n. + 30— k.
—	477	—	332	—	390	—	—	—	—	1909—1907 — 2·9 n. ?
—	140	1·15	—	—	248	—	—	—	—	1908—1905 + 43·2 n. ?
1·42	162	1·31	155	1·30	139	1·08	121	1·08	—	1909—1898 1909—1900 + 36·1 n. + 34·8 k.
5·64	545	3·53	522	5·78	533	—	484	—	561	1909—1904 1909—1898 + 4·3 n. + 11·5 k.
2·66	283	2·31	250	2·20	229	1·73	101	1·90	215	1909—1898 + 36·8 n. + 20·9 k.
0·84	—	0·73	—	0·64	—	0·64	—	0·76	—	1909—1898 + 1·3 n. —
—	226	—	223	—	187	—	146	—	180	— + 13·3 k.
—	436	—	417	—	367	—	284	—	335	— + 21·2 k.
—	89	—	88	—	80	—	56	—	77	— — 15·5 k.
1·53	—	1·41	—	1·39	—	1·28	—	—	—	1909—1900 + 27·3 n. —

Az áru neve	Mérték egység	Évi átlag ár					
		1908		1909		1907	
		n.	k.	n.	k.	n.	k.
Őzszomb	1 kg.	—	296	—	295	—	289
Őzgerincez	«	—	463	—	437	—	488
Őz többi része	«	—	86	—	86	—	116
Vaddisznó, egészben	«	0·92	—	0·94	—	1·03	—
« ezomb	«	—	227	—	198	—	219
« többi része	«	—	160	—	158	—	190
Dámvad, egészben	«	0·88	—	0·85	—	0·88	—
« ezomb	«	—	200	—	200	—	220
« gerincez	«	—	400	—	400	—	480
« többi része	«	—	50	—	50	—	100
Nyúl, nagy	1 drb	3·01	342	3·23	349	3·01	346
« süldő	«	1·85	270	2·12	243	1·90	270
Édesvízi hal, élő.							
Ponty, nagy	1 kg.	1·82	215	2·19	249	2·03	240
« kicsiny	«	1·51	173	1·77	193	1·63	190
Harsa, nagy	«	2·34	265	2·91	341	2·90	312
« kicsiny	«	1·84	198	2·38	277	2·37	254
Csuka, nagy	«	2·06	226	2·51	260	1·96	248
« kicsiny	«	1·46	177	2·00	202	1·47	189
Fogas <i>süllő</i> , dunai	«	—	308	—	392	—	434
Édesvízi hal, jegelt.							
Ponty, nagy	«	1·14	135	1·32	152	1·30	144
« kicsiny	«	0·78	88	0·91	95	0·87	96

Évi átlag ár										Áremelkedés + vagy csökkenés — 1909 és a hozzá legközelebb eső évek közt %-ban
1906		1905		1904		1900		1898		
n.	k.	n.	k.	n.	k.	n.	k.	n.	k.	
—	282	—	276	—	268	—	276	—	305	1900—1898 — — 3·2 k.
—	416	—	485	—	481	—	448	—	436	— — 0·2 k.
—	91	—	88	—	86	—	72	—	79	— — + 11·3 k.
0·91	—	0·88	—	0·79	—	0·75	—	1·10	—	— 14·5 n. — —
—	206	—	201	—	192	—	160	—	172	— — + 36·1 k.
—	177	—	144	—	156	—	91	—	106	— — + 45·2 k.
0·78	—	0·76	—	0·70	—	0·73	—	0·94	—	— 9·6 n. — —
—	—	2·00	—	—	184	—	—	—	—	1900—1904 — — + 8·7 k.
—	—	—	400	—	311	—	—	—	—	— — + 31·8 k.
—	—	—	160	—	75	—	—	—	—	— — — 34·6 k.
2·97	321	2·76	311	2·41	274	2·28	281	2·14	256	1900—1898 + 50·9 n. + 36·3 k.
2·14	251	1·83	243	1·57	218	1·57	205	—	—	1900—1900 + 35·— n. + 18·5 k.
2·11	241	2·06	236	1·82	209	1·69	199	1·38	156	1900—1898 + 58·7 n. + 59·6 k.
1·63	187	1·69	189	1·46	166	1·23	138	—	—	1900—1900 + 43·9 n. + 39·8 k.
2·72	299	2·55	288	2·29	252	1·79	205	1·72	156	1900—1898 + 69·2 n. + 118·6 k.
2·15	243	2·06	234	1·92	212	—	—	—	—	1900—1904 + 23·9 n. + 30·6 k.
2·26	255	2·05	252	2·03	235	1·68	183	1·60	153	1900—1898 + 56·8 n. + 69·9 k.
1·62	189	1·57	198	1·58	176	—	—	—	—	1900—1904 + 26·5 n. + 25·1 k.
—	422	3·57	417	—	376	—	272	—	—	— — + 44·1 k.
1·39	150	1·31	144	1·16	124	0·91	112	0·78	85	1900—1898 + 69·2 n. + 78·8 k.
0·96	101	1·07	107	0·90	93	0·61	74	—	—	1900—1900 + 49·1 n. + 28·4 k.

Az áru neve	Mérték egység	Évi átlag ár					
		1908		1909		1907	
		n.	k.	n.	k.	n.	k.
Harsa, nagy	1 kg.	1·52	206	1·68	231	1·57	212
« kicsiny	«	1·01	118	1·22	140	1·08	131
Csuka, nagy	«	0·97	123	1·19	130	1·12	137
« kicsiny	«	0·68	82	0·82	87	0·76	89
Fogas süllő, orosz	«	—	189	—	186	1·79	209
« dunai	«	—	198	2·20	226	2·29	247
« balatoni, nagy	«	—	432	—	436	4·30	475
« « kicsiny	«	1·95	221	—	262	2·95	261
Tengeri hal.							
		kicsinyben		kicsinyben		kicsinyben	
Közönséges gadócz	«	73		72		—	
Foltos gadócz	«	74		91		—	
Fekete gadócz	«	71		71		—	
Tengeri csuka	«	120		150		—	
« sügér	«	460		—		—	
Vörös márna	«	160		—		—	
Tengeri aranyesikos keszeg	«	120		90		—	
« vörös keszeg	«	95		80		—	
Sashal	«	100		—		—	
Közönséges makréla	«	300		210		—	
Pétrusz-halacska	«	600		—		—	
Ördöghal	«	149		181		—	
Farkashal	«	148		180		—	
Rhombushal	«	480		477		—	

Az árú neve	Mérték egység	Évi átlag ár					
		1908		1909		1907	
Lepényhal	1 kg.	kicsinyben 137		kicsinyben 144		kicsinyben —	
Nemes nyelvhal	«	590		562		—	
Vörös «	«	176		183		—	
Tengeri angolna	«	128		190		—	
Tej és tejtermékek.							
Tej, teljes	1 liter	n. 0-23	k. 24	n. 0-22	k. 23	n. 0-24	k. 25
Vaj, szövetc. centrifug. teavaj	1 kg.	2-41	317	2-69	342	2-31	308
« köpült	«	1-73	260	1-92	279	1-79	253
« főző darabos	«	1-70	242	1-89	268	1-60	246
Juhvaj	«	—	237	2-21	253	1-98	224
Liszt és kenyéreneműek.							
Dara (griz)	«	—	41	—	49	—	37
0 sz. királyliszt	1 q. 1 kg.	36-06	37	44-02	45	31-97	33
1 « lángliszt	«	35-48	36	43-23	44	31-11	32
2 « «	«	34-89	36	42-44	43	30-07	30
3 « zsemlyel	«	34-21	35	41-68	42	29-19	29
4 « zsemlyeliszt	«	33-88	34	41-03	41	28-31	28
5 « kenyérliszt, feh.	«	33-25	33	40-10	40	27-48	27
6 « «	«	32-42	32	37-88	38	26-68	26
7 « « közép	«	30-67	32	34-85	36	24-93	24
Rozsliszt I	«	30-92	35	31-75	38	25-29	27
« II	«	29-38	33	30-55	36	23-60	26

Évi átlag ár										Áremelkedés + vagy esökkenés — 1909 és a hozzá legtávolabbi eső évek közti %-ban
1906		1905		1904		1900		1898		
kicsinyben		kicsinyben		kicsinyben		kicsinyben		kicsinyben		—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
n.	k.	n.	k.	n.	k.	n.	k.	n.	k.	1909—1898
0·22	24	0·22	24	0·20	22	0·17	21	0·16	21	+ 37·5 n. + 9·5 k.
2·23	304	2·47	306	2·15	276	1·96	275	2·14	290	+ 25·7 n. + 17·9 k.
1·67	246	1·81	243	1·79	227	1·57	212	1·66	226	+ 15·6 n. + 23·4 k.
1·65	249	1·74	256	1·62	220	1·41	204	1·26	189	+ 50·— n. + 41·8 k.
—	226	—	228	—	205	—	—	—	—	1909—1907 + 11·6 n. + 23·4 k.
—	33	—	36	—	36	—	29	—	37	1909—1898 — — — + 32·4 k.
26·28	28	28·18	30	30·12	31	—	—	—	—	1909—1904 + 46·1 n. + 45·1 k.
25·16	27	27·21	29	29·12	30	—	—	—	—	+ 48·4 n. + 46·6 k.
23·90	26	26·25	28	28·10	27	—	—	—	—	+ 51·— n. + 59·2 k.
22·68	25	25·50	27	27·01	26	—	25	—	36	1909—1904 + 54·3 n. + 16·6 k.
21·76	24	24·89	26	26·26	25	—	25	—	36	+ 56·2 n. + 15·9 k.
20·58	23	23·91	25	25·60	23	—	23	—	34	+ 56·6 n. + 17·6 k.
19·12	22	22·30	23	24·52	23	—	23	—	34	+ 54·4 n. + 11·7 k.
17·25	19	20·11	24	23·42	23	—	—	—	—	1909—1904 + 48·8 n. + 56·5 k.
19·48	24	20·88	26	23·37	26	—	—	—	—	+ 35·8 n. + 46·1 k.
17·89	22	19·43	24	21·79	24	—	23	—	30	+ 40·2 n. + 20·— k.

Az áru neve	Mérték egység	Évi átlag ár					
		1908		1909		1907	
		n.	k.	n.	k.	n.	k.
Rozstiszt III	1 q. 1 kg.	25.79	29	25.58	—	20.78	24
Korpa, finom	«	12.84	17	12.65	16	11.93	15
« durva	«	12.84	16	12.79	16	12.02	14
Tengeri liszt	«	0.22	28	0.25	31	0.21	28
« kása	«	0.26	31	0.28	32	0.26	31
Kenyér (pék), fehér	1 kg.	—	37	—	40	—	32
« « barna	«	—	29	—	32	—	24
« « rozs	«	—	34	—	37	—	27
« soroksári, fehér	«	—	37	—	40	—	31
« « barna	«	—	33	—	36	—	27
« magyar házi egész fehér	«	—	39	—	44	—	35
« « « barna	«	—	32	—	37	—	27
Zsemlye, vizes, friss	20 fill.	—	7	—	7	—	7
« tejes	2 drb	—	7	—	7	—	7
Péksütemény vajás	«	—	7	—	7	—	7
« száraz	«	—	9	—	8	—	10
Száraz főzelék.							
Lenese, hazai	1 kg.	kicsinyben 57		kicsinyben 49		kicsinyben 64	
« «	1 liter	47		37		55	
« külföldi	1 kg.	82		65		85	
« «	1 liter	70		55		74	
Borsó, hazai héjas	1 kg.	34		38		35	
« « «	1 liter	29		30		29	

Évi átlag ár										Árnyelkedés + vagy csökkenés — 1909 és a hozzá legtávolabb eső évek közt %o-ban	
1906		1905		1904		1900		1898			
n.	k.	n.	k.	n.	k.	n.	k.	n.	k.		
15-54	20	15-90	23	17-54	21	—	—	—	—	1909—1904 + 47-6 n.	1908—1904 + 14-3 k.
9-64	13	11-23	12	10-16	13	—	—	—	—	1909—1904 + 24-5 n.	+ 23-1 k.
10-06	12	11-38	13	10-45	13	—	—	—	—	+ 22-3 n.	+ 23-1 k.
0-21	27	0-21	27	0-21	26	—	24	—	24	+ 19-— n.	+ 29-1 k.
0-27	30	0-27	30	0-24	29	—	26	—	26	1909—1904 + 16-6 n.	1909—1898 + 23-1 k.
—	28	—	29	—	29	—	—	—	—	1909—1904 + 37-9	kicsinyben
—	21	—	23	—	23	—	—	—	—	+ 39-1	«
—	24	—	24	—	25	—	23	—	29	1909—1898 + 27-6	«
—	27	—	29	—	29	—	26	—	—	1909—1900 + 53-8	«
—	23	—	25	—	25	—	23	—	—	+ 56-5	«
—	32	—	33	—	32	—	30	—	34	0 — 1898 + 29-4	«
—	23	—	25	—	25	—	23	—	29	+ 27-6	«
—	8	—	8	—	8	—	8	—	7	—	—
—	8	—	8	—	8	—	8	—	7	—	—
—	8	—	8	—	8	—	8	—	7	—	—
—	11	—	11	—	11	—	11	—	9	— 11-1	kicsinyben
kicsinyben	61	kicsinyben	47	kicsinyben	39	kicsinyben	34	kicsinyben	30	+ 63-3	«
	50		38		32		29		25	+ 48-—	«
	78		61		51		55		59	+ 13-5	«
	67		51		42		48		52	+ 5-8	«
	34		32		31		29		28	+ 35-7	«
	28		26		27		24		23	+ 23-3	«

Az áru neve	Mérték egység	Évi átlag ár					
		1908	1909	1907			
Borsó, koptatott	1 kg.	kicsinyben 43	kicsinyben 48	kicsinyben 41			
« «	1 liter	36	41	35			
Bab, fehér aprószemű	1 kg.	30	32	30			
« « «	1 liter	25	26	26			
« « nagyszemű	1 kg.	42	43	46			
« « «	1 liter	34	34	40			
« színes	1 kg.	31	33	32			
« «	1 liter	27	26	27			
Árpakása (gerstli)	1 kg.	47	46	43			
« «	1 liter	42	37	38			
Madárétek	1 kg.	43	43	43			
«	1 liter	33	33	31			
Köleskása (sárgakása)	1 kg.	36	36	36			
« «	1 liter	31	30	30			
Hajdina (pohánka)	1 kg.	43	47	41			
« «	1 liter	37	41	35			
Rizskása, hazai	1 kg.	41	45	41			
« külföldi Ia	«	63	64	62			
« « IIa	«	51	52	47			
Tojás.							
Friss tojás, teatojás	100 drb	n. 7-50	* k. 27	n. 8-23	* k. 25	n. 6-75	80-félt. k. 11
« « főző	«	6-49	30	7-11	28	—	—
« « alföldi	1440 drb	87-19	31	92-65	29	82-68	12

* drb 2 koronaért a kis eladásnál.

Évi átlag ár					Áremelkedés + vagy csökkenés — 1909 és a hozzá legtiávolabb eső évek közt %o-ban						
1906	1905	1904	1900	1898							
kicsinyben 40	kicsinyben 44	kicsinyben 45	kicsinyben 42	kicsinyben 34	1909—1898 + 41·2 kicsinyben						
36	38	38	35	29	+ 41·4 „						
34	34	29	23	23	+ 39·1 „						
30	29	25	19	19	+ 36·8 „						
47	42	37	23	28	+ 53·5 „						
41	36	32	20	23	+ 31·1 „						
35	37	31	24	24	+ 37·6 „						
31	32	26	20	20	+ 30— „						
42	41	41	40	41	+ 12·2 „						
34	34	33	33	33	+ 18·2 „						
43	43	38	23	21	+ 104·8 „						
32	33	30	18	17	+ 94·1 „						
37	35	30	28	27	+ 33·3 „						
31	30	25	24	23	+ 30·4 „						
43	44	46	46	43	+ 9·3 „						
36	38	38	37	35	+ 17·1 „						
41	40	40	—	—	1909—1904 + 12·5 „						
59	59	60	—	—	+ 6·6 „						
46	46	47	52	49	1909—1898 + 6·1 „						
n. 6·54	80f-ért k. 11	n. 7·41	80f-ért k. 11	n. 5·93	80f-ért k. 13	n. 5·49	80f-ért k. 14	n. —	80f-ért k. 13	1909—1900 + 49·9 n.	1909—1898 + 31·1 k.
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
80·18	13	84·72	13	73·19	14	70·44	15	67·42	15	1909—1898 + 22·6 n.	+ 28·3 k.

Az áru neve	Mérték egység	Évi átlag ár					
		1908		1909		1907	
Friss tojás, erdélyi	1440 drb	n. 84·63	* k. 35	n. 90·15	* k. —	n. 79·98	80f-ért k. 12
« « szerb	«	—	—	—	—	66·68	12
« « apró	1680 drb	93·00	34	93·00	30	78·00	14
Meszes tojás	1440 drb	91·32	28	92·67	26	82·80	12
Apadt «	«	83·58	28	79·62	25	75·87	13
Piszkos «	«	—	36	—	26	—	14
Hűtőházi «	«	—	—	93·97	—	—	—
Román «	«	—	—	—	—	63·15	—
Bolgár «	«	—	—	—	—	68·50	—
Zöldség.							
Vöröshagyma ujd., olasz	1 q.	n. 16·78	k. —	n. 22·54	k. —	n. —	k. —
« « egyiptomi	1 q. 1 kg.	19·56	23	26·73	32	20·66	25
« « hazai	100 kg. 1 kg.	3·18	4	4·67	5	1·92	3
« érett makói	1 q. 1 kg.	15·86	21	18·88	25	7·76	15
« közöns. la	«	15·08	20	16·49	24	6·72	14
« « IIa	«	11·27	17	10·24	21	5·16	11
Fokhagyma, ujdonság	100 kg. 1 kg.	1·20	3	25·51	3	15·78	2
« la	1 q. 1 kg.	37·84	58	46·81	64	33·00	50
« IIa	«	27·27	49	33·06	51	25·32	42
Dughagyma	«	—	88	64·86	120	—	43
Czékla la	100 db 1 db	2·69	5	3·32	5	2·42	4
« IIa	«	1·53	3	1·85	3	1·60	3
Fejeskáposzta la	«	21·22	30	25·57	37	17·93	29

* drb 2 koronáért a kis eladásnál.

Évi átlag ár										Áremelkedés + vagy csökkenés — 1909 és a hozzá legtávolabb eső évek közt %-ban
1906		1905		1904		1900		1898		
n.	80f-ért k.	n.	80f-ért k.	n.	80f-ért k.	n.	80f-ért k.	n.	80f-ért k.	
76-74	13	81-46	13	70-08	14	63-18	—	—	—	1909—1900 + 42-6 n. — —
67-08	15	64-95	—	59-99	18	58-18	18	—	—	1909—1898 — — + 24-5 k.
78-59	15	—	14	62-33	16	55-33	17	58-40	15	1909—1898 + 59-2 n. + 54- — k.
76-37	12	92-36	11	71-28	14	76-28	13	—	16	1909—1900 + 21-6 n. + 40-3 k.
71-27	13	75-92	12	63-15	14	—	—	—	—	+ 26-1 n. + 54- — k.
65-64	14	75-58	14	67-84	16	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	66-98	—	62-36	13	—	—	—	—	—
66-96	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	n.	—	k.	—	n.	—	k.	—	n.	k.
14-06	18	15-20	20	16-81	21	—	21	—	—	1909—1904 + 59- — n. + 52-4 k.
1-48	3	2-32	4	5-38	6	14-14	3	—	—	1909—1900 — 15-2 n. — 66-6 k.
8-27	14	18-22	23	13-88	19	10-34	15	12-20	19	1909—1898 + 54-7 n. + 31-6 k.
6-48	13	16-80	22	11-40	18	8-75	14	—	19	1909—1900 + 86-2 n. + 26-3 k.
4-88	11	16-00	18	9-43	14	7-96	12	—	—	1909—1900 + 28-6 n. + 75 k.
1-59	2	10-69	9	1-75	3	6-30	12	—	—	+ 304-9 n. — 75 k.
39-87	57	41-80	57	18-51	32	23-80	42	27-96	50	1909—1898 + 67-5 n. + 28 k.
36-13	47	34-45	47	15-30	26	18-87	33	—	—	1909—1900 + 75-4 n. + 54-8 k.
30-76	39	71-33	55	—	—	—	—	—	—	1909—1905 — 6-8 n. + 118-1 k.
2-13	5	2-95	5	2-41	4	1-69	3	1-68	3	1909—1898 + 97-6 n. — 66-6 k.
1-30	3	1-83	3	1-66	2	1-12	2	—	—	1909—1900 + 65-2 n. — 50- — k.
19-02	30	22-34	39	17-01	29	17-03	25	9-66	22	1909—1898 + 156-7 n. + 68-2 k.

Az árú neve	Mérték egység	Évi átlag ár							
		1908		1909		1907			
		n.	k.	n.	k.	n.	k.		
Fejeskáposzta IIa	100 db 1 db	9·87	18	11·03	24	10·04	17		
" Ia	1 q.	8·55	—	12·99	—	3·60	—		
" IIa	"	6·88	—	7·65	—	3·27	—		
Kelkáposzta Ia	100 db 1 db	7·23	11	10·52	13	6·01	8		
" IIa	"	2·88	5	3·73	6	3·09	5		
Kelbimbó	1 kg.	—	173	1·65	186	—	185		
Vöröskáposzta Ia	100 db 1 db	23·98	31	23·63	36	22·72	31		
" IIa	"	14·10	18	12·71	21	11·09	18		
Burgonya, ujd. olasz	1 q. 1 kg.	21·58	26	18·93	26	17·53	28		
" " hazai	"	19·11	21	11·54	27	11·14	16		
" sárga " "	vagon	713·02	—	808·65	—	585·37	—		
" " " "	1 q. 1 kg.	7·60	11	8·86	12	6·55	10		
" fehér " "	vagon	460·96	—	561·66	—	354·49	—		
" " " "	1 q. 1 kg.	5·40	9	6·52	11	4·50	7		
" rózsa nagy	vagon	627·88	—	704·42	—	474·66	—		
" " apró	"	—	—	547·52	—	354·88	—		
" " "	1 q. 1 kg.	7·24	10	7·54	10	5·54	8		
" " kifli	"	11·14	19	14·27	22	10·50	19		
" " máltai	"	15·89	21	21·08	23	21·91	28		
Paradicsom, ujd. olasz	"	44·32	135	64·33	97	27·54	176		
" " hazai	"	14·37	50	16·41	46	14·00	42		
" érett	"	10·19	17	10·68	16	7·06	21		
Zöld paprika	100 db 1 db	2·02	2	2·40	3	1·40	3		

É v i á t l a g á r										Ár emelkedés + vagy csökkenés --- 1909 és a hozzá legtovább eső évek közt % - ban
1906		1905		1904		1900		1898		
n.	k.	n.	k.	n.	k.	n.	k.	n.	k.	1909-1900
0-68	18	14-77	19	10-12	17	9-87	16	—	—	+ 11-7 n. + 50- k.
8-98	—	23-33	—	8-83	—	—	—	—	—	+ 47-1 n. —
7-49	—	19-45	—	7-45	—	—	—	—	—	+ 0-3 n. —
5-53	8	6-00	9	3-74	7	3-24	5	3-02	4	+ 248-3 n. + 225 k.
2-36	3	2-67	4	2-29	4	1-86	3	—	—	+ 100-5 n. + 100 k.
1-15	143	1-82	188	1-30	93	—	—	—	—	+ 26-8 n. + 100 k.
21-94	28	19-95	28	17-14	25	13-81	24	10-22	23	+ 131-2 n. + 56-5 k.
12-26	15	17-01	17	10-56	16	9-24	16	—	18	+ 37-5 n. + 16-6 k.
20-99	27	17-36	24	16-70	25	20-81	28	—	19	- 9- n. + 36-8 k.
17-74	19	23-63	21	13-43	19	18-98	18	—	—	- 39-2 n. + 50 k.
491-39	—	766-52	—	636-37	—	475-79	—	—	—	+ 69-3 n. —
6-06	9	8-83	12	7-66	10	5-73	8	5-64	8	+ 57- n. + 50 k.
344-43	—	493-59	—	412-96	—	340-75	—	—	—	+ 64-8 n. —
4-12	7	6-08	9	5-25	7	4-00	9	—	—	+ 63 n. + 22-2 k.
482-03	—	765-80	—	559-34	—	—	—	—	—	+ 25-9 n. —
381-60	—	678-68	—	472-74	—	—	—	—	—	+ 15-9 n. —
5-37	8	8-25	10	6-20	8	4-47	5	4-70	7	+ 60-4 n. + 42-8 k.
8-33	16	14-66	25	11-10	16	10-73	18	—	—	+ 32-9 n. + 22-2 k.
19-06	25	—	—	—	—	—	—	—	—	+ 10-5 n. — 8- k.
43-79	132	50-65	118	46-43	114	71-32	92	—	—	- 9-8 n. — 5- k.
13-08	32	16-50	23	20-00	19	28-66	66	—	—	- 42-7 n. — 30-3 k.
9-88	22	11-09	19	13-47	21	8-24	15	—	58	+ 29-6 n. — 75 k.
1-71	3	1-79	2	2-51	3	2-67	5	1-22	—	+ 96-7 n. — 40 k.

Az árú neve	Mérték egység	Évi átlag ár					
		1908		1909		1907	
		n.	k.	n.	k.	n.	k.
Zöld paprika bajai	100 db 1 db	1·55	3	1·28	3	2·09	4
« « savanyított	«	2·36	3	1·52	4	1·88	2
Tök ujd. olasz	«	—	—	—	—	—	—
« « hazai	«	22·05	106	22·19	118	—	122
« « főzni való	«	23·04	35	19·10	33	26·89	54
Sütőtök	«	—	46	27·00	35	37·75	46
Zöld tengeri cső	«	2·18	4	1·83	3	2·01	3
« borsó uj, hüv. olasz	1 q. 1 kg.	45·96	187	51·67	176	46·94	183
« « « hazai	«	23·79	70	22·44	41	27·61	38
« « kifejtett olasz	«	—	340	—	359	—	428
« « « hazai	«	30·92	143	76·14	143	—	75
« « hüvelyes	«	—	101	—	32	—	37
« « kifejtett	«	—	175	—	144	—	206
Zöldbab, ujd. hüv. olasz	«	43·95	387	55·79	337	59·52	538
« « « hazai	«	32·17	479	27·47	443	—	—
« hüvelyes	«	27·61	40	35·58	66	18·13	40
« kifejtett	«	—	40	—	40	—	40
Virágkel (karfiol) olasz	100 db 1 db	26·12	33	18·34	31	17·62	32
« hazai, nagyfejű	«	17·63	40	15·97	40	15·92	40
« « kisfejű	«	15·06	24	7·00	21	10·79	23
Savanyított káposzta	1 q. 1 kg.	19·96	25	29·49	35	16·97	23
« répa	«	20·30	26	25·63	32	18·63	24

Évi átlag ár										Ár-emelkedés + vagy csökkenés — 1909 és a hozzá legtávolabb eső évek közt %-ban
1906		1905		1904		1900		1898		
n.	k.	n.	k.	n.	k.	n.	k.	n.	k.	1909—1904
1·80	3	1·20	3	1·68	3	—	—	—	—	— 23·8 n. — —
2·00	2	1·40	2	1·51	2	—	—	—	—	+ 0·6 n. + 100 k.
—	—	—	—	—	—	—	171	—	—	— — —
12·87	167	79·50	131	40·20	197	108·30	87	—	62	1909—1900 1909—1898 — 79·7 n. + 90·3 k.
20·43	47	22·87	33	35·00	42	13·58	22	—	35	+ 40·6 n. — 5·7 k.
35·05	50	37·58	49	70·00	54	22·90	47	—	—	1909—1900 + 17·9 n. — 25·5 k.
1·90	3	1·82	3	2·97	4	2·05	3	1·84	2	1909—1898 — 0·5 n. + 50 k.
34·33	175	40·89	112	32·83	143	51·87	98	—	—	1909—1900 — 0·04 n. + 79·5 k.
24·43	39	22·30	41	21·00	190	20·20	29	—	—	— 11·1 n. + 41·3 k.
—	217	98·00	252	—	262	—	—	—	—	1909—1904 — — — 37 k.
—	121	102·00	190	—	296	45·50	149	—	—	1909—1900 + 67·3 n. — 4 k.
19·60	33	13·62	20	—	40	13·08	25	—	96	1909—1898 — — — 66·6 k.
—	141	24·01	79	—	115	25·62	98	—	111	— — — + 29·8 k.
67·78	362	89·40	359	63·60	354	197·15	263	—	—	1909—1900 — 76·7 n. + 30·— k.
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	— — —
17·07	42	31·80	65	25·39	40	16·90	55	—	187	1909—1900 1909—1898 + 110 n. — 64·7 k.
—	37	58·30	43	—	44	16·90	55	—	187	1909—1898 — — — 78·6 k.
20·79	31	21·21	28	28·75	31	19·24	37	19·86	29	1909—1898 — 7·6 n. + 6·5 k.
19·02	34	22·96	40	20·04	36	13·70	34	—	29	1909—1900 1909—1898 + 16·2 n. + 37·9 k.
10·69	17	12·25	23	10·52	22	7·76	18	—	—	1909—1900 — 9·8 n. + 14·3 k.
20·79	26	29·01	34	15·14	23	—	24	—	20	1909—1904 1909—1898 + 94·7 n. + 75 k.
22·13	27	28·40	32	20·48	24	23·91	24	—	21	1909—1900 1909—1898 + 7·2 n. + 52·4 k.

Az áru neve	Mérték egység	Évi átlag ár					
		1908		1909		1907	
Gyümölcs:							
Alma masánszki Ia	1 q. 1 kg.	n. 34·31	k. 58	n. 28·90	k. 47	n. 46·74	k. 67
„ „ IIa	„	24·78	41	19·27	36	33·07	50
Szőlő Izabella	„	27·52	28	30·83	63	35·30	74
Görögdinnye, nagy	100 db 1 db	60·72	73	54·79	153	43·44	62
„ kicsiny	„	20·41	34	20·98	35	16·80	32
Sárgadinnye ujdonság	„	—	297	59·17	138	25·29	228
„ Ia	„	24·71	62	19·83	44	23·57	69
„ IIa	„	9·30	27	9·95	25	13·97	32

Évi átlag ár										Ár-emelkedés — vagy csökkenés + 1909 és a hozzá legtávolabb eső évek közt %-ban
1906		1905		1904		1900		1898		
n.	k.	n.	k.	n.	k.	n.	k.	n.	k.	
47·36	67	35·21	54	41·61	53	19·53	37	—	—	1909—1900 + 47·9 n. + 27.— k.
35·21	48	28·50	43	28·32	39	—	—	—	—	1909—1904 — 32.— n. — 7.— k.
28·63	72	23·88	50	26·44	64	34·50	63	—	—	1909—1900 — 10·5 n. — —
55·56	99	46·32	123	58·20	140	62·10	145	75·40	101	1909—1898 — 25.— n. + 51·4 k.
18·74	40	19·45	57	31·51	75	32·22	58	26·94	53	1909—1898 — 22.— n. — 33·9 k.
16·44	426	44·35	150	19·00	207	71·16	158	—	—	1909—1900 — 17·3 n. — 12·6 k.
16·60	61	18·84	67	26·84	134	38·01	133	51·60	171	1909—1898 — 61·5 n. — 74·2 k.
8·74	26	12·59	30	17·06	52	22·16	63	—	31	1909—1900 1909—1898 — 55·9 n. — 19·3 k.

Megállapíthatjuk e tabellából a következő tényeket:

Marhahúsok ára nagyban 1898—1909 közt,* a hátulja húsokat kivéve, mérsékelten drágult. A maximális áremelkedés 147—24.5%, a minimális 23%. Nevezetes, hogy a helybeli húsok 1909-ben nagyban olcsóbbak voltak, mint 1908-ban, viszont a vidékiek drágábbak. Általában azonban a húsok 1909-ben és 1908-ban jóval olcsóbbak, mint az 1906. és 1907. években. A pecsenyehúsok közül 1898—1909 közt csak az egész vesepecsenye drágult 127% -kal, más minőségek ellenben olcsóbbodtak és általában jóval olcsóbbak voltak, mint 1908. és 1907. években. A leveshúsok közül az I. osztályú (fartő, vékonyhátszin, tarjahegy, kereszttarja) drágult 1898—1909 közt 175%-kal de azért 1909-ben olcsóbb, mint a megelőző három esztendőben. A II. osztályú leveshús (lapoczka, tarja, puhahátszin) olcsóbb, mint 1905 óta bármikor. Az egyéb marhahúsok is olcsóbbodtak és 1909-ben olcsóbbak, mint a megelőző három esztendőben.

Az I. növendék-marhahúsok 1909—1905 közt nagyban olcsóbbodtak, 16.5%-kal, ellenben kicsinyben drágultak. Oka az, hogy a pecsenyehústra való kereslet, miután a helyőrségnek teljes állatokat kell szállítani, növekedett. A növendék-leveshúsok nagyban 1909—1905 közt jelentékenyen olcsóbbak, kicsinyben 1898—1909 közt valamivel (1%-kal) drágábbak lettek. A III-rendű növendék és bivalyhúsok úgy nagyban, mint kicsinyben olcsóbbodtak, mert a növendék-hús a deklarációnak szigorúan vett kényszere, valamint a helyőrségi hússzükséglet egy részének pecsenyehúsokkal való fedezése folytán, értékéből vesztett. A növendék-húsok is általában olcsóbbak, mint a megelőző három évben.

A borjúhúsok az egész vonalon drágultak. Természetes következménye ez a szarvasmarha-létszám apadásának és a borjúhús-kereslet nagy emelkedésének, a mit részben a sertéshúsok megdrágulása idézett elő. Az emel-

kedés nagyban maximálisan 26.9%, de az árak 1909-ben még így is olcsóbbak voltak, mint 1905-, 1906- és 1907-ben. Kicsinyben a borjúhús természetesen szintén drágább, a szelet, lapoczka és szegy drágulása 1909—1898 közt 13.8%, a bordás részé, mely a sertéskarajt pótolja és a zsidóhitű fogyasztó pecsenyehúsa, 39.2%.

Feltűnő, hogy a juhhús, ez a nálunk indokolatlanul elhanyagolt élelmiszer, nagyban és minden minőségben drágult. A maximális drágulás 32.4%. Az árak azonban még mindig alacsonyabbak, mint 1906—1907-ben, de magasabbak, mint 1908-ban. Detailban 1904—1909 közt csak a czomb drágult. Az előtt bárány viszont olcsóbb lett nagyban, de maximálisan 8.7%-kal drágult kicsinyben az 1909—1905. évek közt. Azonban így is olcsóbb, mint 1905—1908-ban. A juh-drágulásnak az újabb exporttörévések és a román bárczás legeltetés megszüntetése aa oka.

A sertéshús nagyban minden viszonylatban drágult. Az áremelkedés maximálisan 45%. A nagybani áremelkedést természetesen a detailáru is kénytelen volt követni. Friss árunál 49.6%-ot meghaladó áremelkedés (nyers hátsó sonka) azonban nem fordult elő. Ellenben a füstölt karaj áremelkedése nagyban maximálisan 65.4%. A malacz áremelkedése maximálisan nagyban 35.9%, kicsinyben 38.5%. A sertéshúsok áremelkedésének oka az export óriási felszökkenése, a sertéslétszám nagyarányú megfogyatkozása és a behozatal szünetelése, a mire már más helyen is rámutattunk. Az emelkedés természetesen csak évi átlagban lehet aránylag oly kismérvű, a minőnek kimutatva van. Tényleg az 1909. évi október hava óta a sertés-árak folytonosan emelkednek s a mint 1909-ben magasabbak voltak, mint bármely megelőző esztendőben, úgy 1910-re is drágábbaknak Ígérkeznek, mint 1909-ben voltak. A hentesáruk, melyek nálunk jórészt még mindig csaknem kizárólag sertéshúsfélésegekből készülnek, 1909-ben természetesen szintén drágábbak voltak, de részben ol-

csóbbak, mint 1907-ben. Az áremelkedés nagyban, pl. vidéki sertézsírnál 50%-ot, olvasztani való szalonnánál 45%-ot tett ki 1900—1909 közt. Kicsinyben a maximális áremelkedés nem több 34.9%-nál (szikkadt szalámi), egyéb árunál, pl. vidéki sertézsírnál 28.5%, 1909—1898, illetőleg 1909-1900 közt. Megjegyzendő, hogy 1907-ben egyes hentesárak ára nagyobb volt, mint 1909-ben.

Az élő baromfi árában felfelé óriási eltolódásokat látunk. A szerb rántani való csirke ára nagyban 90.2%-kal emelkedett (1909—1900 közt.) A szerb rucza áremelkedése 83.1% (1909—1900 közt), de a magyar sütni való csirke ára is (1909—1898 közt) 68.4%-kal emelkedett nagyban, avagy a fiatal ruczái 70.1%-kal (1909—1900 közt). Kicsinyben az áremelkedés nincs ily nagyarányú. Maximálisan 80.3% (sütni való hazai csirke 1909—1900 közt) itt is előfordult, 73.6% a fiatal ruczánál (1909—1900 közt) és 58.8% I-a hazai tyúknál (1909—1898 közt) szintén volt. Csak épen a szerb pulyka lett valamivel (20%) olcsóbb. Más minőségek ellenben kicsinyben 1909-ben az előző évekhez képest legalább 18%-kal drágultak. Az élő baromfi egyes minőségeinek árai különben úgy nagyban, mint kicsinyben 1908-ban és egyik-másik előző évben drágábbak voltak, mint 1909-ben, de a dráguláshoz való hajlandóság állandó jellegű.

A tisztított baromfi természetesen szintén követte az élő baromfi áralakulását, bár egy kivételes esettől eltekintve (24.69% ruczaujdontság nagyban 1909—1905) oly nagymérvű áremelkedést, mint az élő baromfi, nem mutat. Nagyban a maximális áremelkedés (hízott rucza klgr-ja (1909—1898* közt) 47.2 és 47%, (hízott lud 1909—1898 közt). Ebben a zsírféleségek általános drágulása jut kifejezésre. Az 1909-hez közelebb eső évek közt a drágulás kisebb, így azután akad minimálisan 4.3% áremelkedés (1909—1904 között pulyka), sőt 29% árcsökkenés (pulyka-újdonság 1 klgr. 1909—1904) is. Máskülönben a minimális ár-

emelkedés 7%—9%. Kicsinyben a tisztított baromfinál erősebb áremelkedést látunk. A maximum 68.1 % (ruczajdonság 1 drb 1909—1904 közt.) Ehhez közel járt a drágulási arány dolgában (50%) az I. r. jércze darabja. Egyébként 3—4.77 % közt ingadozik az áremelkedés. A baromfi áralakulásában a túlságos nagy ingadozás egyik következménye annak, hogy a jegyzések darab és kilogramm szerint történnek, holott egyedül a kilogramm szerint való jegyzése helyes.

A vad és vadhús árát nagyban alig jegyzik, a mi egyik bizonyosága annak, hogy vadhús-kereskedelmünk alig van. A nagybani árak közt a legnagyobb emelkedést a nagy nyúlé mutatja, mely 1898—1909 közt 509% volt. Legkevésbé a szarvas drágult. De az is drágult 1*3%-kal. Más minőségek drágulása 96—35% (süldő nyúl 1909—1900 közt) közt mozog. Kicsinyben oly nagy áremelkedés, mint nagyban, nincs. A maximum 452 % (1909—1898 közt a vaddisznó silányabb részei), sőt a däm vad silányabb része jelentékenyen olcsóbbodott is (34*6% 1909—1904 közt). A silányabb vadhús-részek a vaddisznóé kivételével, általában olcsóbbodtak a kis eladásban. Más minőségek ellenben 87%—45"22%-kal drágultak, tehát nagyobb mértékben, mint a marhahúsok.

Az édesvízi hal árai oly arányú emelkedést mutatnak, mint a baromfié. A nagybani árak közt 23"9%-os emelkedés (kisharcsa) a legkisebb; ellenben a nagyharcsaé (69.2% 1909—1898 közt) a legnagyobb. A nagycsukáé 56.8%. A kicsinybeni árak közt a nagyharcsaé mutatja a legnagyobb emelkedést (118 6% 1909—1898 közt). A többi minőségé 25.1—69.9% közt mozog. A halárak általában 1909-ben tetőztek, a minek oka az, hogy a nagybani tengeri halárusítást a központi csarnokból kieresztették és a tengeri halak árát nagyban nem is jegyzik. A tej- és tejtermékek ára általában szintén emelkedett. A tej nagybani áremelkedése (1909—1898 közt)

37.5%, kicsinyben 19.5%. A vajfélék közül a főző dara-[^]bos vaj nagyban 50%-kal drágult, de kicsinyben csak 41.8%-kal (1909—1898 közt). A szövetkezeti vaj nagybani áremelkedése 25.7%, holott kicsinyben csak 17.9 %. A többi zsiradékfélék drágulása, a rossz takarmánytermő esztendő és az export következménye ez a drágulás.

A liszt és kenyéreneműek közül nagyban a legnagyobb mértékben a fehér kenyérliszt (56.6% 1909—1898 közt) drágult. Ezt követi a zsemlyeliszt (56.2%). Más liszttermék drágulása nagyban 35.8% (rozs) — 54.4%. Kicsinyben a prima lángliszt drágult a legnagyobb mértékben (59.2% 1909—1904 közt). A középső kenyérliszt drágulása szintén nagy (56.5% 1909—1904 közt). Más lisztek 143--46.6%-ig drágultak.

A kenyéreneműek közül a barna soroksári drágult a legnagyobb mértékben (56.5 1909—1900 közt). A fehér soroksári kenyér drágulása is 53.8% (1909—1900 közt). Más kenyérfélék drágulása 7.6—39.1% közt mozog. A drágulás állandó és fokozatos, bár 1898-ban már voltak magas árak. A drágulás oka a rossz gabonatermés, az őrlési forgalom megszűntetése és az új magas vámok*

A száraz főzelékfélék, melyek árát, a mi jellemző, csak kicsinyben jegyzik, általában az egész vonalon drágultak. A legnagyobb mérvű (63.3% 1909—1898 közt) a hazai lencse áremelkedése (klgr.). Ezt követte a nagy szemű bab (53.5% 1909-1898 közt). A legkevésbé a külföldi lencse literje drágult (58% 1909—1898 közt). Az áremelkedés fokozatos, bár pl. a bab drágább is volt. Száraz főzeléktermelésünk elhanyagolt.

A tojás, melynek jegyzési módja is változott, átszámítás szerint, úgy kicsinyben, mint nagyban, drágult. Nagyban a maximális drágulás (apró tojás) 59.2% (1909—1898 közt). A többi minőségek ára 21-64.99%-kal emelkedett. Kicsinyben a maximális emelkedés 54% (piszkos tojás 1909—1904 közt és meszes tojás 1909—1898 közt

A többi minőség áremelkedése 24.5—40.3%. A drágulás oka az export és a tojó-anyag megváltozása.

A legnagyobb áremelkedést a zöldségfélék ára mutatja. Itt nagy, határozatlan és kiszámíthatlan áringadozásokat látunk. A fokhagyma újdonság nagybani áremelkedése 304.9% (1909—1900 közt), az I. m. kelkáposztáé 248.3% (1909—1898 közt). De van 156.7%-os (fejeskáposzta 100 drb) és 100.5%-os (II. m. kelkáposzta) áremelkedés is. Legkevesebbé a II. m. fejeskáposzta (I. m.) drágult* csak 0.3%-kal 1909—1900 közt. Sőt a bajai paprika 23.8%-kal olcsóbb lett. Egyéb minőségek 97.6 %-kal drágultak (I. m. Ézékla 100 drb). Kicsinyben szintén nagy ugyan az áremelkedés, de a mi jellemző, nem akkora mint nagyban. A maximum 118.1 % (dughagyma) és I. m. kel 22..5%). A többi főzelék áremelkedése 26.3—100%, de árcsökkenés is van (fokhagyma 1 klgr. 75% és czeékla 1 drb 66.6%). Általában a zöldségellátás tekintetében látszik a helyzet a legsanyarúbbnak. Nagy és kicsinybeni árak egymástól függetlenül, sőt egymással éles ellentétben alakulnak, vagy egyik évről a másikra rengeteg változásokat tüntetnek fel. Nyilván hiányzik a termelést és a kereskedelmet irányító kéz és elme. Ennek az árát is a fogyasztóval fizettetik meg.

Végül még néhány gyümölcsféle, közönségesebb, a népelelmezésben szereplő áremelkedését tettük vizsgálódás tárgyává. Ezek is nagy ingadozást, de az árakban inkább csökkenő, mint emelkedő irányt árulnak el. Azonban az előző rossz termésű évek drágább árakat mutatnak, mint 1909-ben. Gyümölcstermelésünk sincs szervezve, ötletszerű s a kereskedelem számára osztályozás, csomagolás révén dolgozni még nem tud. Az útmutatás e téren is többet használna a termelőközönségnek, mint az elzárkózás, a verseny távoltartása az import megakasztása útján.

Á fővárosnak persze más piacjai is vannak, de ezeknek árjegyzései még kevésbbé rendszerezsek, mint a vásár-

csarnokéi és teljességgel ötletszerűek. Utánuk indulni nem lehet.

Egy bizonyosan kiolvasható a vásárcsarnoki árjegyzésekből. Az, hogy «minden» drágul. Ha itt-ott egyik-másik esztendő kedvezőbb árat hoz is, mint pl. az 1908. év a húsarokban, vagy az 1906. év a zöldségfélékre, a liszt- és kenyérfélékre, a rákövetkezők eltüntetik a differenciát és tovább viszik az árat fölfelé. Még egy másik nevezetes körülmény állapítható meg, mely egy hangzatos és közkeletű vád czáfolatául is szolgál.

Az, hogy a nagy általánosságban *a kis elárusító a nagybani elárusító áremelkedésének arányait követni nem tudta*. Igen szembeszökő jelenségeit mutatja ennek a tej és tejtermékek, a húsfélések, a liszt és kenyéreműek áralakulása. Azért van ez így, mert a kicsinybani árusok a kis közvetítő, a fogyasztó közönség pressziója alatt állanak, végtelen nagy és emésztő versenynyel küzdenek és existenciájuk feltételeinek egy részéről lemondanak. Végül figyelemre méltó momentum, hogy *a hol maga a kistermelő*, pl. a zöldségféléknél, *maga áll a fogyasztóval szemben, nagyon sok esetben magaáabb arányú a kicsinybani elárusítóénál az áremelkedés, mint a nagybani adás-vételeknél*. Ezek a tények halomra döntik a közvetítő kereskedelem drágító hatására vonatkozó különféle teóriákat.

Egyes élelmiszerek áfái a külföldön.

Az újabb európai drágaság kiindulási pontja tulajdonképen az amerikai olcsóság volt. Az agráriusok Franciaországban, majd Németországban, azután Ausztriában. és Magyarországon először a tengerentúli élelmiszerbehozatal ellen kezdtek védekezni. Azután pedig egymással szemben is elzárkóztak. A különbség csak az, hogy Francia- és Németországok nem .zárkóztak el teljesen,

ellenben Magyarország és Ausztria az állat- és húsbehozatal előtt egészen lebecsátották sorompóikat, Mikor a Németbirodalom szarvasmarha-bevitele a legnagyobb volt, akkor sem volt az több 352.971 darabnál, mindazonáltal az új vámérában 1907-ben 205.872 drb.-ot és 1909-ben 209.540 drb.-ot vitt be, sőt 1909 évi élő sertésbevitele is 129.443 drb volt. Németországba szarvasmarhát és sertést, Franciaországba juhot magunk is exportáltunk és exportálunk. Sőt Németország épen most készül az Egyesült-Államokkal oly szerződést kötni, mely az amerikai sertés-hús bevételét újra megengedné, ámbár Németországnak 1909-ben 197.000 mm. különféle friss és elkészített hús 1,087.019 mm. sertészsír, 788,000 mm. egyéb zsiradék- és vajbevitele is volt, a 8 millió drb. élőszarvas (7.5 millió drb lud) bevételéről nem is szólván.

A helyzet azonban az Egyesült-Államokban is megváltozott. Földművelésügyi miniszterének, Wilsonnak 13-ik évi jelentése szerint* az állam állatállománya csökkent. Az Egyesült Államok 100 lakosára 1840-ben 88 szarvasmarha, 1900-ban csak 69, 1840-ben 113 juh, 1900-ban csak 52 és 1840-ben 154 sertés, míg 1900-ban csak 83 esett A hús-fedezet 1900-ban fejenként már csak 59.3 klg. volt. 1900 óta, mondja szószerint a miniszter az állatállomány valószínűleg absolute sem emelkedett, ellenben a lakosság közel 20 %-kal lett nagyobb. — Ennek a felfogásának megfelel az a tény, hogy az Egyesült-Államok élő vágóállat- kivitele az 1904 évi 593,000 drb-ról, az utolsó évben 208,000 drb-ra csökkeni. A marhahús-kivitel pedig, mely 1896-ban 733 millió font volt, 1909-ben 419 millió fontra és a sertés-hús-kivitel, mely 1896—1900 közt évi átlagban 1.462 millió fontot tett ki, 1909-ben 1 053 millió fontra süllyedt. A földművelés és gabonater-

* Report of the Secretary of agriculture 1909 (U. J. Dep. of agriculture Rep. No 91, abridged edition. 13¹—140 stb.)

mesztés növekvése kiszorította az állattenyésztést. Ez a rendes tünet Amerikában is jelentkezett. A fejenkénti gabonafogyasztás 127 klg.-ról 1497 kgr.-ra emelkedett az Egyesült Államokban, minélfogva a kukoricza ára is, mely 1902—1906 közt 41 6 ctbe került, 1908-ban 606 ctre és 1909 novemberében 622 ctre emelkedett. A sertéstartást ez drágította meg s a sertészsír drágulásának az egész világon ez a nyitja.

Az 1909. év első kilencz havában az Egyesült Államokban 138 %-kal kevesebb sertést vágta, mint az előző év megfelelő időszakában, az állatok általában drágultak, Az állatok középara, az 1896—1900. évek közti árat 100 egységnek véve, ezek: a fiatal ökör 1908-ban 136*4 és 1909-ben 1399 egységbe került, a sertés pedig január elején 1473 egységbe. Az 1909. év folyamán a sertés tovább drágult és érette, Csikágóban, 1909 januárjában, 66*04 fillér, 1909 decemberében oedig 90*89 fillért fizettek kilónként élősúlyban. Az ár tehát több, mint 50 %-kal emelkedett. Egyébként a sertés-árak 100 kiló élősúly szerint a fő sertéspiaczon, Csikágóban, a mi pénzünkre átszámítva, a következők voltak:

1904	1905	1906	1907	1908	1909
55·28	57·25	68·17	66·63	63·12	80·75

E szerint az áremelkedés 45.8 %. A szalonna ára 1896—1909 közt 10 dollárról 1465 dollárra emelkedett, tehát az emelkedés 46.5 %. A newyorki állami kereskedelmi és munkaügyi-osztály jelentése szerint az ulolsó 10 évben egyéb élelmiszerek áremelkedése a következő:

Burgonya nagyban 70.6 %, kicsinyben 25.5 %, bab nagyban 59.7 %, kicsinyben 19.2 %, zsír nagyban 63.3%, kicsinyben 38.2%, szalonna 52.9%, vaj 30.6% tojás 36.2%, tej 18.1 %, hús 14.9%, kenyér 19.4%. Csak a czukor és a fűszer nem drágult.

Tehát a boldog Amerikát sem kímélte meg a drágaság! Még kevésbé kímélt meg más európai országokat,

A német császári stat. hivatal hét évre visszamenőleg megállapította a főbb európai állatpiacszokon 50 kiló elsőrendű marha és elsőrendű sertéshúsért élve, de vágósúlyban nagyban fizetett évi átlag árakat. Ezek az Amtl. Ztg. des Deutschen Fleischer-Verbandes közlése szerint márkaértékben a következők:

A legjobb marha ára:

A legjobb marha ára:

Év	Berlin	Bécs	Budapest	Páris	Rotterdam	Koppenhága
1909	74·30	70·20	63·50	66·95	60·35	52·20
1908	76·80	68·20	63·—	67·40	61·50	52·95
1907	80·30	72·70	67·60	66·80	63·25	56·90
1906	79·—	71·20	66·—	60·—	64·35	57·45
1905	73·65	70·40	62·80	62·70	63·20	55·05
1904	70·75	64·30	57·—	61·30	60·95	54·30
1903	69·45	63·60	54·50	61·70	62·45	56·10

A legjobb sertés ára:

1909	69·—	68·55	60·60	59·—	55·25	50·40
1908	60·05	59·25	53·—	70·—	50·15	42·65
1907	57·—	63·75	57·10	75·40	52·25	48·55
1906	68·50	59·25	53·65	55·60	55·70	51·45
1905	66·—	63·50	57·—	58·55	53·55	42·60
1904	51·—	55·75	49·80	52·95	44·40	40·—
1903	51·85	58·—	51·90	57·60	44·15	45·45

Eszerint Berlinben, Bécsben, Párisban és Budapesten 1903—1909 közt emelkedett a marhahús ára nagyban, Rotterdamban és Koppenhágában ellenben csökkent. Érdekesebb és feltűnő, hogy az áremelkedés Budapesten volt a legnagyobb. A sertéshús nagybani ára 1909-ben Párisban, Rotterdamban, Koppenhágában olcsóbb volt, mint Budapesten, de Berlinben és Bécsben még drágább. 1903 óta a sertéshús nagybani ára Párisban és Rotterdamban kisebb mérvű emelkedést mutat, mint Budapesten, viszont Berlinben, Bécsben, Rotterdamban az 1903—1909. évek közt beállott emelkedés nagyobb mint Budapesten.

Angliában, nevezetesen Londonban, a város legutolsó évkönyve szerint, a főbb élelmiszerek nagybani árai így alakultak:

	1905		1908		1909	
	s	d	s	d	aug. hav.*	
marhahús angol cvts. — — —	54	10	64	2	54	6
« argentiniai cvts.	46	8	60	8	34	6
juh angol «	74	8	74	8	59	—
« argentiniai «	37	4	36	2	23	6
sertés angol «	70	—	63	—	58	6
vaj angol «	149	4	158	8	—	—
tojás 120 drb britt. — — —	20	—	21	8	—	—
szalonna ir. cvts — — —	76	—	74	—	77	—
« amerikai cvts — — —	61	6	63	—	686	—
« dán « — — —	74	—	71	—	—	—
buza qu. — — — — — — —	30	1	36	7	42	8

Parisban a városi rapport szerint az árak a vásárcsarnokokban kilónként nagyban frankokban ezek voltak:

	marhahús	borjuhús	juhús
1901	0.50—2.43	1.02—2.22	0.34—2.23
1908	0.76—2.70	1.26—2.41	1.16—2.58
	sertéshús	vaj	tojás
1901	1.20—1.69	2.14—6.29	55.31—113.74
1908	1.64—2.11	2.14—5.64	64.09—143.06

Kicsinyben egy átlagban Parisban ** augusztus havában a következő árakat fizették kilogrammonként, frankokban:

	1907	1908	1909
marhahúsert — — — — —	1.45	1.60	1.61
borjuhúsert — — — — —	1.75	2.03	1.65
juhúsert — — — — —	1.95	2.03	2.30
sertéshúsert — — — — —	1.88	1.75	1.35

* The Journal of the Board of agriculture London XVI. évf. 6. szám.

** D. Fleischer-Ztg. (Berlin 1909. szept.)

Berlinben a kicsinybeni árak fél kilogrammos átlagos középáron a városi évkönyvek szerint, márkákban a következők voltak:

	marhahús I. hátulja	borjúhús I.	juhús	sertéshús borda	vaj I.	tojás	zsír
1909 decz. *	0·90	1·—	0·90	0·90	—	—	—
1898 — — —	0·71	0·75	0·70	0·81	1·12	0·06	0·57
1907 — — —	0·89	0·94	0·88	0·90	1·25	0·07	0·75

A Stat. Korrespondenz szerint 1909-ben különként átlagban Poroszországban a következő átlagárakat fizették kicsinyben a mi pénzünkben:

Marhahúsért 18222 f., borjúhúsért 20456 f., juhúsért 19515 f., sertéshúsért 189 22 f., lóhúsért 87 fillért. Berlinben az utolsó 10 évben a marhahús 36 %-kal, a borjúhús 41.5 %-al, juhús 50 % és a sertéshús 40.6 %-kal drágult a nagykereskedelemben.

Igen érdekes néhány zsiradékféle áralakulása.** Íme az illető évek decz. 31-ikén fizettek:

	1909	1908	1907	1906	1903
Kókuszsírért frt	57	43—44	43—44	53·5	—
Fagygyúért olvasztott (Newyork)	cent 6·75	6·12	5·75	6·5	5·5
Sertézsírért (Chicago)	c. 12·3—11·852	9·475—9·825	7·65—7·85	9·15—9·375	7·30—7·55
Dán vajért (Kopenhága)	K 106	93	106	104	95—96

A tojásárak nagyban, sokkonként, pfennigekben Berlinben *** így alakultak:

1904	1905	1906	1907	1908
329·4	363·1	354·5	371·6	382·7

* Stat. korr.

** Wiener Seifensieder Ztg. 1910. évf. 3 sz.

*** Berl. Markthallen-Ztg. 1909 aug. 4.

Az állatárak alakulása a berlini piacon élő métermázsánként, de hússúlyban II. minőségekért márkákban, a következő volt.*

	szarvasmarha	sertés	borjú	juh
1886—1890 közt	104·4	98·7	98·6	101·4
1891—1895 „	116·7	102·6	107·4	101·0
1896—1900 „	114·7	98·6	119·4	107·2
1901—1905 „	127·3	111·3	135·4	126·6
1906-ban	147·7	133·8	162·7	157·7
1907-ben	146·6	110·3	163·4	149·8
1908-ban	139·0	116·3	156·6	140·7
1909-ben	131·6	133·5	156·8	144·7
1906—1909 közt	141·2	123·5	160·0	148·1

A vaj-árak nagybani alakulásáról a Berl. Markthallen-Ztg. (1910 jan. 5.) a következő képet adja:

Évi átlagok	Berlin márká	Hamburg márká	Kopenhagen korona	Leeuwarden holl. frt 40 kg.	London silling
1904	112·52—114·82	110·24—117·35	87·78—88·78	—	108·03—110·23
1905	116·37—118·99	114·23—120·86	93·86—96·11	—	111·50—114·02
1906	118·88—120·40	117·25—122·88	98·32	—	115·96—118·30
1907	115·71—118·80	113·79—119·58	96·80	48·86	112·55—144·66
1908	122·01—124·25	120·80—124·28	101·85	51·64	119·46—122·17
1909	119·90—122·47	119·10—121·52	99·21	51·50	116·51—118·48

A két utóbbi év tej-áralakulása is érdekes. A Berl. Markthallen-Ztg. (1909 aug. 25. és nov. 20. sz.) szerint ilyen:

Árak literekben az illető ország- pénznome szerint: ,

Ország	Junius hó				Szeptember hó			
	kicsinyben		nagyban		kicsinyben		nagyban	
	1909	1908	1909	1908	1909	1908	1909	1908
Ausztria f.	21·58	20·65	14·35	13·95	18·6	18·0	16·0	15·8
Magyarország „	18·31	17·39	13·29	13·29	19·3	18·8	13·8	13·6
Olaszország et.	22·30	21·48	16·34	15·58	24·1	22·9	17·5	16·5
Franciaország „	17·86	17·86	16·13	12·88	23·3	22·5	12·9	12·9
Svájcz „	21·30	21·35	16·50	16·25	21·3	21·35	16·5	16·25
Norvégia öre	15·17	14·83	10·83	10·83	15·1	15·1	11·0	11·0
Németország pf.	19	18	—	—	15·9	15·9	13·3	13·3

* Amtliche Ztg. des deutschen Fleischer-Verbandes 1910 január 8.

Bécsben a város évkönyvei szerint kicsinyben a következő szélső árak jegyeztettek:

	marhahús		borjúhús	juhús	sertéshús
	eleje	hátulja			
1902	88—160	120—190	80—220	60—260	96—200
1905	100—172	120—200	100—240	80—200	120—280
1907	100—190	120—230	96—280	64—200	150—260
1909*	190—100	120—220	80—240	56—240	120—240
	szarvashús	löhús	vaj	tej	sertészsír
1902	50—240	46—80	160—360	12—32	112—176
1905	50—240	48—100	180—500	14—36	136—180
1907	60—300	60—120	160—380	20—36	150—184
1909*	—	64—112	280	—	—
	fehér kenyér	burgonya	kel	káposzta	káppan
1902	19·8—38·2	—	—	—	2·80—8
1905	20·3—37·7	8—18	2—40	4—120	3—10
1907	20·2—40·5	6—16	4—64	4—90	3—8
1909*	—	7	—	—	—

A drágaság tehát Amerikától kezdve Bécsig, a mi fő-fogyasztó piacunkig, mindenütt megvan. Egyáltalán nem helyi jelenség és azt sem lehet mondani, hogy Budapesten volna a legnagyobb, különösen a marhahúst illetőleg nem, mert Budapesten a marhahús ár kicsinyben tiszta húsrá értendő, külföldön pedig mindenütt 80 % hús és 20 % értéktelen nyomtatékra. Áz csak szólásmondás, hogy Budapesten <degnagyobb> a drágaság, s ezzel rendszerint azok élnek, a kik komoly összehasonlításokat sohasem csináltak.

A kontinens nagy világvárosaiban a drágulás, ha ingadozás tapasztalható is, persze folytatódik; de az azokra vonatkozó legújabb részletes és hiteles adatok még nem, vagy nagyon hiányosan állanak rendelkezésre. Azokat tehát e munka készültéig alaposan számba nem vehettük, ámbár

* Stat. Nachrichten aus dem Gesanimtgebiete der Landwirtschaft. (Bécs XII. évf. jan.)

nagyon érdekes lett volna megtudni belőlük azt, hogy az 1907. és részben 1908. évi stagnáció után ott is ép úgy, mint Budapesten, 1909-ben nagyobb mértékben következett-e be a drágulás? De annyi ezekből az adatokból is megállapítható, hogy a serteshús, a zsiradékfélék, a tej, vaj 1909-ben úgyszólván az egész világon magasabb áron kelt, mint 1908-ban.

Miután így az élelmiszerek külföldi árainak kérdését és az erre vonatkozólag rendelkezésre álló anyagot nagyjában kimerítettük, a már érintettekén kívül, rátérhetünk még némely oly momentumra, mely Budapesten a drágaságnak az ország viszonyaiból folyó általános vagy helyi jellegű tényezője. Megjegyezzük, hogy itt különösen a húsféleségek drágító körülményeire leszünk figyelemmel. Teszszük ezt azért, mert a Németbirodalomban a kisebb fizetésű családok szükségleteinek felhasználása tárgyában készült tanulmányok szerint a kis családok összes szükségleteinek 45.5 %-a fogy el élelmiszerekre. Az élelmiszerek közül pedig a húsféleségek az élelmiszer-szükséglet 261 %-át igénylik, úgy hogy tulajdonképpen a hús áralakulása drágaság kérdésének a tengelye.

Egyéb okok.

Nem mondhatjuk, hogy főképen az itthoni állattenyésztés, de általában a mezőgazdasági termelés a bel-földi szükséglet fedezésére, elegendő nem volna. Ellenkezőleg, mint kimutattuk, az elégtelenséget a kivitel nagy mérvei idézik elő.

a) Kiviteli kedvezések.

Az élelmiszereknek már a termelőnél való abnormis drágaságát a kivitelünknek kedvező piacok magas árai segítik elő. Nálunk idegen behozatalra csak annyiban

lehet és van szükség, amennyiben a termelés, számot nem vetve a honi szükséglet igényeivel, minden áron, sokszor, mint a bécsi marhapiaczkon látjuk, károsodás árán is, kifelé törekszik.

A kivitelről a kereskedelmi miniszter által kiadott emlékirat (Budapest 1905, 74. oldal) mondja: a hazai export túlnyomó része nem az áruosztályozásnak megfelelő rendes tarifák, hanem különféle, kivételes és mérsékelt tarifa alapján bonyolítottatik le, ámbar a máv, díj-szabása más vasutak helyi árudíj-szabásaival szembe-állítva, olcsónak mondható, kiváltképen a kocsirakományi osztályok díjtételeinél és nagy távolságokra történő szállításnál. A nyugati vámkülföldre és Oroszországba gyors és teherárúként szállítandó különféle élelmiczikkek, nevezetesen élő és leölt baromfi, friss főzelék, zöldség, friss gyümölcs, leölt vad, vaj, friss hús, túró, méz és dinnye szállítására 20%, illetve egyes távolabb fekvő nyugati államokat illetőleg 25 %-nyi engedmény áll érvényben, mely a hazai élelmiszerkivitelnek szerves alapon való fejlesztésére hivatott Magyar Élelmiszerszállító r.-t. működésének alapját képezi. Oderbergen át a vám-külföldre szállítandó, egyes könnyen romlandó cikkek, nevezetesen vaj, friss hal, friss bogycók, magvas és csontár-gyümölcs, szőlő, zöldbab, borsó, paraj, saláta és uborka kivitelére, gyorsárúkéntiállítás daczára, a teheráru díjtételeket alkalmazzák. (78. o.) A Magyar Kiviteli és Csomagszállítási r.-t. tevékenységéből kiemeli az emlékirat (130. o.), hogy ((közvetlenül alakulása után elsősorban föladataul tűzte ki, hogy az akkor még nagy, hizlalt baromíbehozattal az országból kiküszöbölje és a baromfi- és tojás-kivitelünk számára versenyképes, jó minőségeket teremtsen). — A Magyar Elelmiszerszállító r.-t. külön díjkezdményeket élvez a máv.-tól. A Budapest mögött fekvő állomásokról és Budapestről gyorsárúként Bécsbe, valamint Cseh- és Morvaországba szállítandó, élő

és leölt baromfi, friss főzelék, gyümölcs, leölt vad és vajra a máv. vonalait illetőleg a II. osztály díjtételeiből 15 % engedményt kap. Kocsirakományokban szállítandó, vám-külföldre rendelt baromfi, főzelék, gyümölcs, hús, tojás és dinnyeküldeménynél teljes refakczia csak akkor illeti meg, ha havonként 10,000 klgr. ért történik a díjfizetés. Ha csak 5000 klgr. súlyért fizettetnék, akkor csak a refakczia fele esedékes A refakczia csak akkor érvényesek, ha ezen élelmiszerekből évente *húóxexer tonna* szállítatik, ha 30,000 tonna szállítatik a nyugati vám-külföldre (Németország és Svájc kivételével) még 5% refakczia jár. Ugyanezen társaság azonban arra is vállalkozott, hogy a *budapeáti köxponti vááarcóarnok ellátáóa* és fokozása érdekében oly kapcsolatot létesít egyfelől a termelő (kereskedő), másfelől a központi vásárcsarnokban működő hatósági közvetítő bizományosok és kereskedők közt, hogy ezáltal a szállítmányozott élelmiszerek *mindenekelőtt* a központi vásárcsarnokba jussanak. (132. o.) Hét üzletév alatt (1896/1897—1902/1903) e társaság csakugyan kivitt Bécsbe 68.792,218 kor., egyéb osztrák helyekre 20.094,168 kor. és a vámkülföldre 83.662,752 kor. értékű, összesen 172.549,138 kor. értékű élelmiszert. De hogy a budapesti központi vásárcsarnokba mennyit hozott, miként létesítette a vállalt összeköttetést, arról egy hanggal sem emlékszik meg.*

Íme, a kiviteli kedvezmények, melyek a belföldi fogyasztásnak még figyelembeveendőnek kötelezett igényeire sincsenek tekintettel! Hogy az új vasúti tarifák talán változtattak ezen a helyzeten: az ma még el nem bírálható; de a régi hibának következményei mindenestre érezhetők.

* Csak a folyó 1910. évben kezdték meg ez ügyben a fővárossal a tárgyalást, mely már be is fejeztetett.

b) Közélelmezési intézmények terhei.

Hogy a közlelmezést szolgáló hatósági intézmények minő jövedelmet hoznak, arra nézve eklatáns példa a budapesti marhavásártér, melynek átlagos jövedelme az első 30 év alatt 1902-ig 1782% volt. A mai jövedelmezőségről már fentebb beszéltünk, de nem említettünk olyan példát, minőket Németország közlelmezési intézményei szolgáltatnak. Münchenben a közvágóhíd és vásár 1905. évi bevétele 1.276,339 márka, kiadása 1.344,762 márka volt, tehát ráfizetett a város 68,423 márkát. Nürnbergben 1904-ben csak 2525 márka haszon maradt.

A nagy bevételi többletek természetesen a magas használati díjakból állanak elő. Bécsben pl. a silányabb marháért csak 60 fillér a vásári díj, Budapesten 1.60 fillér. Bécsben egy borjúért 14—16 f., Budapesten 30 f. a vásári díj. Bécsben a sertésért 20 f., Budapesten süldőért is 50 f., sertésért meg épen 1 kor. a vásári díj és így tovább. A vásárcsarnoki helybér Budapesten húsnemüért, mint már utaltunk rá, négyzetméterenként és naponként 40—50 fill. Bordeauxban egész hónapra 1 zárka 5 frank, Drezdában négyszög méterenként és naponként 18 fillér, Berlinben .24 fill., burgonyáért Budapesten négyszög méterenként 14 fill., Berlinben és Lipszéban 12 fill. Pincze és rakhelyiség négyszög m. Budapesten 10 fill., Berlinben 6 fill. Budapesten mégis a központi vásárcsarnokot akarják a körülötte fekvő drága telkek kisajátításával, és a luxoriosus építkezés stílszerű folytatásával kibővíteni, a mi nek első részlete a fővárosi mérnöki hivatal 1904. évi számvetése szerint 471 millió koronába kerülne. Pedig ha a hús vásárt kiterelnék a marhaközvágóhídra, akkor fölösleges volna a központi vásárcsarnok kibővízése. A hús vásár pedig a marhavágóhíd kihasználatlan telkén pár százezer koronából megteremthető volna.

c) Húsfogyasztási adó.

Igen különös helyzetet találunk a húsfogyasztási adó terén. Mi még vígan fizetünk igen igazságtalan húsfogyasztási adókat. Németországban 1909. április 1-éig már csak 1390 községben szedtek húsfogyasztási adót, 1910. év április elsejével azonban ez az adó Németországban teljesen *megázünt*.

Hoitsy Pál a képviselőházban az 1895. és az 1905. évi állami költségvetés tárgyalása alkalmával nálunk is megsürgette a fogyasztási adó eltörlését, de a korábbi, már 1894-ről datálódó húsfogyasztási adóreform-Ígéreteket nem számítva, az akkori pénzügyminiszter 1907. év elején csak azt helyezte kilátásba, hogy a bor és sör fogyasztási adóját, az iparfejlesztés egyik előfeltételképpen mérsékelni fogja. Az 1908-ban tartott miniszteri drágasági ankéten már kilátásba helyezték a húsfogyasztási adó reformját, de azóta sem történt semmi.

Pedig hát a húsfogyasztási adó, mely mellé még a maximálisan 25 %-ban kihasználható s a községet illető húsfogyasztási adópótlék is járul, rettenetesen igazságtalan. Nemcsak azért, mert a különféle értékű árút ugyanazon tételekkel terheli, hanem azért is, meri, mint már rámutattunk, a szegény emberre aránylag sokkal több teher esik belőle, mint a módosabbra. Ma is az 1870-ben megállapított 3, illetőleg 4 adóosztály szerint szedik a vágóállatok egyes nemei után, Budapesten baromfi után is, a megszabott adótételeket. Egy 6 mm. húst szolgáltató szarvasmarha után Budapesten ép úgy 1260 kor. állami és 250 kor. községi fogyasztási adót kell fizetni, mint azon növendékmarha után, mely középső két tejfogát már elhullatta és alig 100 kilót nyom. A fogyasztási adó a silányabb, olcsóbban mérendő állat húsánál ebben az esetben hatszor annyi, mint a jól kihízott jószágnál; holott

ennek megfordítva kellene lennie. Vagy a süldőért, melynek súlyhatára 6—20 kiló, Budapesten 1:56 kor. állami és 40 fill. városi fogyasztási adó, sertésért 20 kilón felül 5*16 kor. állami és 105 kor. városi fogyasztási adó fizetendő. Tehát míg egy 6 kilós süldő húsát kilónként 33 fill. fogyasztási adó terheli, addig egy 200 kilósét 216 fill., vagyis csak a 16-od része. De magának a friss húsnak is ép úgy 59 ($47+1-2=59$) fill. a kilónkénti fogyasztási adóterhe, mint a füstölt és feldolgozott húsé, vagy épen szalámié.

Bécsben sem ideális a húsfogyasztási adó, de mégis jobb, mint minálunk. Ott a szarvasmarháért 100 kilóig (élősúlyban) 338 kor. az állami és városi fogyasztási adó, 400 kilóig 9 kor. 10 fill. és a friss húsért kisebb, mint a sózott, füstölt, vagy épen a szalámihúsért. Ezenfelül a sertés fogyasztási adója is kisebb. De leghelyesebben vetik ki a húsfogyasztási adót Franciaországban, a hol a tiszta hússúly után szedik a vágóhídi és hússzemle-dijakkal együtt. Különben Franciaországban is el akarják törölni a húsfogyasztási adókat. Már 1901-ben törvényjavaslatot nyújtottak be eziránt, a mikor Lyon város képviselőjének volt bátorsága a parlamentben megmondani ezt: «ha az octroi nem csekély terhe a városi lakosságnak, úgy nem kisebb mértékben nehezedik az a földmivelő gazdaközönségre sem, mert az octroi a mezőgazdasági termények forgalmának nagy akadálya, mesterségesen növeli az árakat és csökkenti a fogyasztást*.

A húsfogyasztási adónak, a már érintett igazságtalanságon kívül, nálunk más atrocitása is van, a mi a köz-élelmezés szempontjából nagy súlylyal esik a mérlegbe. Ez az, hogy akadálya a húsforgalomnak.

Az egyik beszédési körből a másikba vitt húst rendszerint kétszeres fogyasztási adó terheli: egyik az előállítás, másik a fogyasztás helyén. Budapesten még más

érdekessége is van a dolognak. Itt van kül- és belterületi fogyasztási adó. Tehát a belterületen előállítani kötelezett húst, ha a külterületre viszik, ott újra be kell adózni: sőt, ha a külterületről visszahozzák a belterületre, a harmadik adózás is megtörténik.

A bor- és húsfogyasztási adótörvények és szabályok (hivatalos összeállítás 83—84. §.) tudnak ugyan visszatérítéstről, de az a gyakorlatban alig érvényesülhet és ha érvényesül is, nincs benne köszönet. A ki pl. vidéken a fővárosba való kivitelre vág, azt előre kell jelentenie és a fogyasztási adót letétbe helyeznie. Csakhogy az a vidéki húsparos rendszerint nem tudja előre, hogy kivitelre fog-e vágni, vagy hogy mely részeket fogja kivinni? Ezt az üzleti konjunktúrák szabályozzák, a melyek minden részletükben előre nem láthatók. De föltéve, hogy előre láthatók is, a ki kivitelre vág, az az állatot súly szerint tartozik beadózni.. Mivel pedig a súlyszerinti beadózás egyes viszonylatokban, és főképen az exportra alkalmas nehezebb árúnál, drágább, mint a darabszerinti, ennélfogva ezt a kivitelt, ellentétben a külföldre irányuló szállítmányokat illető szállítási- és fogyasztási adó visszatérítési kedvezményekkel, nagyobb adók terhelik.

Íme egy példa: Egy 350 kiló hússúlyu ökörért I. osztályú városban a fix áll. fogyasztási adó 1008 kor., de ha ezt az állatot a 330 kiló hússúly szerint adózzák be, azt az I. osztályú városok friss húsadótételének (3 96 K mm.-ként) alkalmazásával 13.76 kor. fogyasztási adó terheli, vagyis 3*68 K-val több. Ha a vágás helyén marad a hús fele, a másik felét pedig a vágó Budapestre hozza, akkor a vágás helyén visszakup 6"88 kor.-t, de fizet Budapesten a bevitt húsért 822 kor. állami adót, tehát az otthon maradt félmarha húsát 318 kor.-val terheli több, mintha nem exportált volna. Ilyen bölcseséggel húsdraágaságot megszüntetni nem lehet.

d) Jövedelmi adó.

Egy másik kegyetlen terhe a húsélelmezésnek a húsiparosok jövedelmi adórendszere. A törvény abból indul ki, s ezt az új adótörvények is átvették, hogy a húsiparos tiszta jövedelme minden szarvasmarha után 10 kor. 4—4 borjú, vagy sertés, 8—8 juh egy szarvasmarha számba, 3 malacz 1 sertés és 3 bárány 1 juh számba megy. Eltekintve attól, hogy ily nagy általánosságban a helyi és egyéni viszonyok figyelembevételét kizáró adóalapot megállapítani nem lehet, a fixirozott tétel már ezért is igen nagy terhet jelent, mert a 10%-os adókulcs alkalmazásával szemben a hivatalosan is vallott jövedelem-eltiltkolásban a húsiparos korrekativumot nem találhatott és nem fog találhatni. A vágási statisztikát a vágóhidak és a fogasztási adóhivatalok szolgáltatják be, tehát a jövedelmi alap kiderítéséhez hivatalosan megállapított vágási adatok állanak rendelkezésre. De ez még hagyján volna. Sokkal nagyobb baj és igazságtalanság az, hogy az adókiivetés alapjául a húsiparosokkal szemben nem az utolsó három évi vágás átlagát, hanem az adókiivetés évét megelőző év vágásait veszik. Ily alapon rójják ki az adót ma három évre. Kétféle hátránya van ennek. Az egyik az, hogy a súlyos adóalaptól való lehető szabadulás végett az egyes húsiparosok vagy oly tönkrement húsiparosok nevéen vágnak, a kiken a jövedelmi adó már behajtható nem lesz; vagy vágnak valamelyik kartársuk nevéen, a kinek megkárosításából lelkiismereti kérdést nem csinálnak. Evvel a Budapesten divó szokással vagy magát a kincstárt, vagy a kartársat rövidílik meg. A másik nevezetes hátrány, mely pedig egyenesen a törvény rendelkezése folytán úgy áll elő, hogy számos esetben oly vágások után, a melyek adóalapját az egyik adóalany, mert a másik elnyerte előle, elveszítette: a vesztes fél fizeti a jövedelmi adót. Ily eset, eltekintve az egyes, üzleti évek-természetes vál-

tozandóságától, akkor áll elő, ha az adókiivetést megelőző évben valamelyik húsiparosnak jelentékeny köz-, vagy katonai hússzállításai voltak, de e szállításokat elveszítette. Mivel az adó már fixirozva van és abból jövedelemcsökkenés címén semmit le nem írnak, az ily elvesztett szállítás után az fizeti az adót, a ki elveszítette. A közelmúltból való egy konkrét példa élesen világítja meg az ily eshetőséget.

e) Katonai és közszállítások.

A budapesti helyőrségnek 8 fogyasztó közössége, a katonai legénység 1906. évi június hó végéig 8 mészárosból szerezte be, napi 24. mm., jó 10 ökör húsból álló szükségletét. 1906. évben azután megdöntötték a dolgot és; a 8 katonai közösség egy vállalkozótól biztosította az, egész hússzükségletet. Ez a nagy szükséglet, napi 10 ökör után, megadóztatva nem volt az első évben, ellenben a 8 mészáros, a ki az 1906. év derekáig szállított, ez adóval úgy az egész 1906, mint a következő két évre megrovatott.

A katonai és közszállítások helytelen rendszerének egyébként a húsélelmezést terhelő más hátrányai is vannak. Oly hátrányok, melyek a fogyasztó közönség kiszolgálását nagy mértékben megnehezítik. E hátrányok abból állanak elő, hogy a katonai és közszállítások egész tömeges hússzükségletét egyes kiválasztott céégektől szerzik be és a legénység számára azokat a vastag, egyébként tudományosan igazolt tételek szerint kevesebb tápértékű, húsokat is igénybe veszik, melyeket a városi népesség legszívesebben fogyaszt és legjobban keres. A szállításoknál azonfelül hosszabb időre fixirozzák az árakat, a mi természetszerűleg nagy rizikóval jár; oly rizikóval, a minek, ha terhei jelentkeznek, kénytelen-kelletlen legalább részben a magánfogyasztásra hárítódnak

át. Egészen más a rendszer Franciaországban. Ott a katonai hússzükségletekkel kisebb csoportok, csak zászlóaljok és századok számára szerzik be együttesen, nem pedig egész ezredek vagy helyőrségek számára. Ehhez képest természetesen azt sem kötik ki, hogy egész állatok, legfőlegb bizonyos kevés pecsenyerészek kivételével, szállítandók. Végül pedig, s ez Németországban is így van, a szállításokat, nem mint nálunk, egy, három vagy tíz évre kötik le, hanem félévenként vagy még kisebb időközökben is változtatják.

f) A közvetítés fölös szervei.

A közvetítés fölös szerve Budapestén mindenekelőtt az, hogy a húsiparosnak nevére, kivéve a szalámigyárost, vidékről friss húst behozni egyáltalán nem szabad. A főváros ezen rendelkezésén elvben, illetőleg sertésvásári szabályrendeletében is változtatott ugyan már, de gyakorlatilag végrehajtani a módosítást nem lehetett, mert a kijelölt vasúti állomás húskiadásra berendezve nincs. Ennélfogva a hússzállítmányok továbbra is csak a központi vásárcsarnokba, oltani helybérlő nevére érkehetnek. Tehát a vásárcsarnoki drága helybér és a közvetítő hasznai minden húsiparos által, a ki nem vásárcsarnoki helybérlő, minden esetben fizetendők.

A közvetítés további fölös szerve az, hogy a vágóhidakon, tehát a hús előállítás helyein, húsvásárt tartani Budapestén egyáltalán tilos. A ki tehát maga egész darabokat nem vághat, vagy a kinek fölöslege van, az a húst megint csak a központi vásárcsarnokba kénytelen beszállítani s ott, a hús törődéséből előálló veszteségeket nem is számítva, csak a befuvarozással és a vásárcsarnoki díjakkal terhelt húst veheti, vagy adhatja el. Nyugat-Európában minden nagyobb városban a vágóhidak egyúttal hús-nagyvásárok is. Hamburgban még a Dániából behozott

húst, is a közvágóhídon bocsátják áruba. Bordeauxban, Parisban a délelőtt levágott állatok húsát, noha e városokban is vannak vásárcsarnokok, a közvágóhídon, ugyanott, a hol levágattak, délután nagyban el is árusítják. Nálunk ellenben a központi vásárcsarnok szűk voltát hangsúlyozzák s újabb milliókat akarnak befektetni, hogy a húst előállítási helyén értékesíteni, vagy közvetlenül a fogyasztó kiszolgálója, a húsiparos számára a városba hozni ne lehessen.

A nagyvágók osztálya, a mely a kisebb tőkeszegény húsiparosokat terhelő termelési költségeket, azt az óriási rizikót, a mi a nyerstermény-értékesítéssel jár, avagy a vágóhídi mindennapi lopásokból áll elő, redukálná: más nagy városoktól eltérően, ezért nem tud nálunk kialakulni. A tőkeszegény húsiparos, hogy üzletét folytathassa, fagygyű- és bőrvásárlóktól belestől, paczalostól, nem ritkán még vágólegényétől is kénytelen előlegeket venni s mert ez előlegek után a rizikó nagy, az előlegosztó nyerstermény-vásárlók a fizetett árak leszállításában, a vágólegény pedig más módon keresnek kárpótlást. Tehát a tőkeszegény húsiparos, a ki aránylag nagy termelési költségekkel is dolgozik, nyersterményeit sem értékesítheti, nemcsak a conjuncturák kihasználásával, hanem még oly árban sem, a mit árúja, a piacok alakulásaitól függetlenül, napi árban effective megér.

Fölös szerve a közvetítésnek a vásárpénztár kötelező igénybevétele. Ennek folytán megtörténik az, hogy az eladó oly összegek után is incasso-díjat fizet, melyeket ő *hitelezett*. Fölös teher továbbá a vásárpénztári hajtószolgálat kötelező igénybevétele az egész vásári érdekeltség szempontjából azért, mert sem az eladó, sem a vevő, sem a közvetítő a saját személyzete munkásságát kellőképpen ki nem használhatja s oly szolgálatokért is fizetni kénytelen, melyeket saját alkalmazottai ingyen vagy pausaliter olcsóbban végezhetnének.

Különösen hátrányos szerve a közvetítésnek, a sok országos vásár. Évente 5500. A sok vásáron elaprózódik a kínálat, kiszámíthatlan és rendszertelen. Ez az oka annak, hogy minden szarvasmarha körülbelül három, minden juh és sertés körülbelül két vidéki vásáron fordul meg, mielőtt a budapesti piacra kerülne vagy a helyett, hogy egyenesen ide küldenék. Az eladó a sok országos vásár között szabadon választhatván, azon a vásáron, melyre először hajtotta fel állatját, nem sokat törődve a kereslet és kínálat viszonyának gazdasági törvényével: csak akkor adja el jószágát, ha a magában feltett árat eléri s ha tényleg akad elegendő jó vevő. Ha nem, viszi a jószágot tovább; házal vele vásárról-vásárra; holott evidens, hogy evvel értéket képviselő időt veszít, az állat leromlik és állategészségügyi szempontból sokkal aggályosabbá és veszedelmesebbé válik, mint aminőnek az agráriusok által mindig a nemzeti vagyon veszedelmeként emlegetett azon állatbetegségek beczipelése tekinthetők, melyek a kellőképen ellenőrzött idegen állatok behozatalával kapcsolatban felmerülhetnek. De a kiszámíthatlan kínálat és az országos vásárok osztályozatlan anyaga az állatkereskedőt és a húsiparost is fölös költségekkel terhelik, vagy pedig rizikójukat növelik. Mert akárhányszor költségeskednek, időt vesztegetnek a nélkül, hogy vásárolni tudnának. Tehát eladó és vevő a sok rendszertelen országos vásár folytán oly terheket kénytelen a húsfogyasztásra róni, melyek nyilván elkerülhetők volnának.

Ugyanezek az országos vásárok a tápláló forrásai a közvetítés beteges kinövéseinek is. Az országos állatvásárokon nagyon sok szegény ember szerepel ügynökként, erre való jogosultság és képesség nélkül. Nem a keserves keresetüket, irigyeljük; de a közérdek nagy szempontjait tekintve, nem hagyhatjuk érintetlenül azt, hogy ily ügynökök, kupeczkedők a vásárokon jókor

reggel lefoglalózzák az állatokat, anélkül, hogy a kifizetésükre gondolnának is. Ha találnak vevőt, a ki némi haszonnal átveszi a lefoglalózott állatokat, jó; ha nem, veszni hagyják a pár korona foglalójukat. A hátránya ennek megint csak az, hogy az árak szabadon nem alakulhatnak, a rizikó növekszik és az eladóra nézve szükségessé válik a vásári házalás.

Egy másik beteges kinövése a közvetítésnek az, hogy a bécsi és budapesti tőke-erős bizományosok bizományi üzleteik zömét úgyszólván strohmannokkal bonyolítják le. Ezek a strohmannok kereskedőkként szerepelnek úgy az országos vásárokon, mint az uradalmakban. Tőkéjük nincs, hitelt nem kapnak. Hogy tehát mégis kereő^kedést folytathassanak, a bizományosok színleges beküldőivé, komittenseivé lesznek, olyformán, hogy a legjobb esetben az esetleges differenciákra átadnak a bizományosnak a vétel mennyiségéhez mérten, 10—500 koronát, az állatokat a bizományos kiküldött embereivel (költségeit jól megfizetik) egyenlítettik ki és mint ((tulajdonosok*, a bécsi vagy a budapesti bizományos címére küldik az állatokat.

Már most ebből a húsfogyasztásnak kétszeres terhe áll elő. Az egyik a bizományosoknak azok a költségei, melyek az ily vételek effektuálása körül felmerülnek; a másik az, mely, a dolog természeténél fogva, abból keletkezik, hogy a bizományos az ő strohmannjának kényszervételeit kötelességszerűen, de humanitárius szempontból is, úgy kénytelen értékesíteni, hogy strohmannja legalább is épkézláb szabaduljon.

A bizományosok költségei, pénzzel kiküldött embereik után, mintegy a vételár fél perzentje. De hogy az a differencia, a mi a pénztelen kereskedők, a beküldő strohmannok bevásárlási árainak kényszerű magassága folytán az ismét-eladás árainak kényszerű emelése következtében így előáll: mennyi, az ki nem számítható, tiszta

véletlenség. Mindenesetre tény azonban az, hogy ezek a pénztelen strohmann-kereskedők, á kiknek veszíteni valójuk nincs, úgy a vételeknél a verseny, mint az eladásoknál több-költségeik megszerzése céljából az árak emelkedését idézik elő.

Azok az okok, melyek végeredményükben a hús drágaságát okozzák, mindezekkel a kisebb-nagyobb súlylalatba eső tényezőkkel még kimerítve nincsenek.

g) Az adásvétel terhei.

Itt van még mindenekelőtt az a visszásság, hogy a szarvasmarha adásvétele Budapesten csaknem kizárólag élősúly szerint történik, holott Nyugaton nagyrészt a tiszta hússúly vagy bizonyos számú percent engedmény alapján (pl. sertésnél 20—24%) bonyolítják le az adásvételeket. Az élősúly szerinti adásvétel mindig az eladó érdekeit védi, mert lehetővé teszi az állatok etetését és itatását a normális mértéken túl is. Ezen a réven, a mint azt nálunk Farkas Kálmán dr., az elhunyt fiatal professzor a földmivelésügyi miniszter kiadásában megjelenő Kísérletügyi Közlemények 1906. évi harmadik füzetében közzétett dolgozatában megírta, a vevő *10—12%-kal túl iá fizetheti* a valódi értéket. De ugyancsak az élő súly szerint való adásvétel teszi lehetővé azt, hogy be nem vallottan vemhes állatokat adnak el, pedig a használatlan vemhes méh súlya még sertéseknél is 5.8% lehet.

Budapesten a tületetésre és itatásra adva van a lehetőség azáltal, hogy itt darát is szabad etetni, az itatás pedig még a marhavásáron is szabad és közvetlenül a vásárra való hajtás előtt történik. A sok vizet lekötő tudó darával való etetés a Nyugat összes piacain csak a sertésvásárokon szabad; marhavásáron tilos és Drezdában pl. a marhavásárt megelőző nap esti 6 óráig kell az

itatást is befejezni. A vemhes állatokért való kényszerű szavatosságot Bécs város tanácsa 1907-ben 3182. IX. sz. alatt rendelte el. Nálunk évek óta folyik a csatározás a daraetetési tilalom elrendelése miatt, de többet elérni nem sikerült, mint hogy a vásárt megelőző napon már nem szabad a marhát darával etetni.

h) A forgalom nehézségei.

További terhe a belföldi forgalomnak azok a szakértői díjak, melyeket az 1900. 17. t.-cz. rendelkezéséből folyólag, a vasúti rakodásnál eljáró állatorvosoknak kell fizetni. Tisztára közérdekű szolgálatról van szó, de a díjat mégis a szállító feleknek kell fizetniök. E díjak pedig majdnem oly aránytalanul terhelik a húsfogyasztást, mint a fogyasztási adó. Egy állatbizományos cég adatai szerint, melyeket a budapesti kereskedelmi iparkamara 1906. évi jelentése is felhasznált, egy három darabból álló tótgyörki állatszállítmány után 10 kor. 75 fill., egy-két darabból álló tihanyi szállítmány után 10 kor. 60 fill., egy nagydorogi egy darabból álló szállítmány után 7 kor. 15. fill. és egy 45 darabból álló hevesi szállítmány után, valamennyi Budapestre irányítva, 19 kor. 50 fillér szakértői díjat kellett fizetni. Tehát az egyik esetben esett ily díj-teher egy darabra 7 kor. 15 fill. a másik esetben 1 kor. 30 fill. A kisember tehát nemcsak az egyes állatoknak a vasúti szállítás díjainál alapul vett, túlságosan nagy normál-súlyok, az egyes darabokhoz alig szerezhető vasútikocsik hiánya, hanem a kisszállítmányokat aránytalanul nagy mértékben terhelő állatorvosi szakértő díjak miatt sem küldheti állatait a budapesti vásárra, a hova a szállítás a 69,151/1896. sz. FM. körrendelet szerint csakis vasúton s csak az eladási helyen vagy ahhoz legközelebb eső vasúti marharakodóról (77,636/1897. FM.) szabad.

Igen súlyos akadálya a belföldi húsforgalomnak a 54,300/1908. FM. rendelet 114. §-a, mely a szarvasmarha, juh, kecske és sertés közfogyasztásra szánt friss húsát más községbe, tehát vidékről Budapestre is és innen vidékre csak az előirt földarabolási mód (öt vagy két darab, de az egész állat) mellett engedi szállítani. E rendelkezés oly teher, hogy a közp. vásárcsarnokban, legalább a behozott húsokat illetőleg, szemet hunynak előtte. Igazságtalansága pedig annál szembeszökőbb, mert Ausztriából és a vámkülföldről más feldarabolás mellett is szabad behozni. E rendelkezés folytán a vidéken kevésbé szükséges pecsenyehúsok Budapestre nem küldhetők, viszont a Budapesten nehezen értékesíthető eleje húsok, melyek vidéken keresettebbek, vidékre nem szállíthatók. Mivel így a pecsenyehúskínálat kisebb, ily minőségek árai emelkednek, az eleje húsok pedig értéküket veszítik s árkülönbségük szintén a pecsenyehústra repartírozandó.

i) Elkobzások.

Jelentékeny terhe a húselélmzésnek a sok elkobzás, vagyis oly állatok és húsrészek megsemmisítése, a melyek a közfogyasztásra alkalmatlanok. Hogy erről fogalmat nyújtsunk, felsoroljuk mit koboztak el Budapesten 1905-ben tehát még az új hússzemlerendelet életbelépte előtt. Elkoboztak 45,151 tüdőt, 11,763 májat, 741 lépet, 2194 vesét, 1948 szívet, 264 nyelvet, 1555 bárzsingot, 93 gyomrot, 184 belet, 11,748 méhet, 50 tőgyet, továbbá 324 félfejet, 28 szegyvázat, 27 lábvéget és 1094 kg. vegyes húsrészt, egész állatok nélkül, csak a marhavágóhídon. Az új húsvizsgálati rendelet életbelépte óta az elkobzások még nagyobbak. Mutatja ezt a budapesti marha-és sertés-közvágóhídon történt elkobzásoknak száma 1909-ben.

Kimutatás

1909. évben a marha- és sertésvásáron és vágóhídon a feltétlen közfogyasztásból kizárt, feltételéé közfogyasztásra bocsátott és technikai feldolgozásra utalt a megsemmisített állatokról*

	A feltétlen közfogyasztásból kizárt állatok	A feltételes közfogyasztásra utalt állatok	A technikai feldol- gozásra utalt, ill. meg- semmisített állatok
	d a r a b s z á m a		
Bika	30	21	9
Ökör	209	184	25
Tehén	163	125	38
Bivaly	78	66	12
Borjú	406	297	109
Juh	105	100	5
Bárány	10	8	2
Kecske	3	1	2
Sertés (egész)	2447	1397	747
Süldő	163	72	91
Sertéshúsa	2397	1451	1249
Ló	43	—	43
Sertésszalonnája	—	303	—

Hogy az elkobzások a vásárcsarnokokban is mily méretűek, annak jellemzésére, ime, az 1908. évi adatok: Elkoboztak 33,373 kg. marha, 14,030 kg. borjú, 2783 kg. juh, 6379 kg. sertéshúst, 1342 kg. kolbászt és füstölt húst, 1954 kg. zsigeri Ezenkívül 7152 drb baromfit, 7156 kg. halat, 1126 drb vadszárnyast, 1517 kg. vadhúst, 35,139 drb tojást, 11,521 kg. zöldséget stb. Ez pedig egyenesen absurdum, mert ezek az elkobzások évről-évre növekszenek és sokkal nagyobb arányúak, mini bárhol a világon. Az elkobzott állatokat és húsokat csak csekély részben értékesítik a hatósági hússzékben, a legtöbbjét technikai czélokra dolgozzák fel, a miből a tulajdonos, vagy iparos semmit sem kap, pedig a bőrök, a technikai zsiradék, a műtrágyaanyag mind értékesíthető.

Nekünk különben, egy bizonyos szövetkezeti alaku-

* Hússzemle: 1910. 1. szám.

.lást leszámítva, állatbiztosítóink sincsenek, hogy a felmerülő károk legalább ez úton volnának elviselhetőbbekké tehetőek. Szászországban, Badenben és más német tartományokban, valamint Svájcban is országos és kötelező állatbiztosítók védenek az ily károsodások ellen.

k) Melléktermék-értékesítés.

De sokkal nagyobb baj a húsélelmezés szempontjából, hogy a marha- és sertés-melléktermékeket a főváros húsiparosai valamennyien közösen és a mindenkori valódi értékben értékesíteni nem tudják. Némi kísérletek történtek ugyan ily irányban a javulás előidézésére, marha- és borjubőrt meg a faggyút a mézárások éri ékesítő szövetkezetei meglehetősen jól értékesítik ugyan, de még mindig nem a legjobban. Ennek az egyik oka az, hogy a vágóhidakon oly munkások dolgoznak, a kik nem az ő alkalmazottai, részben munkavállalkozók, vagy pedig a bél és pacalárú átvevőinek alkalmazottai. Ezek hibás munkát végeznek, a mellékiermékek egy részét (faggyút) rajta hagyják a bél- és pacalárúkon, a húsrészekből pedig az ellenőrzés hiányossága folytán egyes darabokat elhordanak.

A henteseknek csak a vágóhídi hulladékok értékesítésre van szövetkezetük; de fő-termékeik a szalonna és zsir valóságos értékének elérésére megfelelő szervezetük még nincs. A németeknél e részben is más helyzetet találunk. A birodalom nagyobb városaiban 280 bőrértékesítő, 90 faggyúolvasztó, 18 bél-és vágóhídi hulladék értékesítő és 20 vérértékesítő szervezetük van a német iparosoknak.

7. Forgalmi korlátozások.

Nem kis mértékben drágító tényezői a húsélelmezésnek azok a forgalmi korlátozások, a melyek a ragadós állati betegségek ellen való küzdelem sikere érdekében

kormányhatóságilag rendeltetnek, meg pedig az egyben-másban már elavult állategészségügyi törvényünk, az 1888: VII. t.-cz. értelmében. így pl. a lépfenét és sertés-orbánczot sehol sem kezelik oly szigorúan, mint minálunk. A forgalmi korlátozások folytán más tömegárukat sem lehet piacra vinni, ha azok tengelyen szállíthatók. De általában állategészségügy-rendészetünk épen a különben is drágító export fenntarthatása érdekében, mert hiszen ezen rendészet ellenőrzésére még a velünk közös vám-területen élő Ausztriánakis szabadságokat adtunk — sokkal szigorúbb és terhesebb, mint az a belföldi fogyasztás szempontjából kívánatos.

m) Állattenyésztési bajok.

Állattenyésztésünk iránya sem kedvez a húsfogyasztásnak. A tejtermelő és nem a hústermelő irány a vezető motívum. A hús-piaczokat számba nem veszik. Tejtermelésben és igavonásban kizsartolt állatok adják a belföldi húsproduktumokat. Az angol húsállatfélések, melyek a legnagyobb vágási perczentet, tehát aránylag a legtöbb húst szolgáltatják, nálunk csak elvétve fordulnak elő. E mellett a tejjgazdaságok, hogy magát a tejhozamot használhassák ki, valóságos borjupusztítást végeznek. E miatt a borjupusztítás miatt sokat irkáltak már a földmívelésügyi kormányhoz, de látható eredmény nélkül. Pedig a tejjgazdaságok egy mellékterméke, a lefölözött vagy a sovány tej borjuhizlálásra, húsertés-nevelésre és baromfi hizlálásra a leggazdaságosabban használható fel, mint azt a dán és német példák igazolják.

A legelőhiány is nagy hátránya az állattenyésztésnek. Nálunk a szövetkezeti eszme tűzzel-vassal való terjesztése közepette senkinek sem jut eszébe az a szövetkezeti forma, a mit a porosz földmívelésügyi miniszter kedvezményezett, az osztrákok követni fognak: ez a növendék-

marha-legelő létesítése szövetkezeti alapon. A tenyészszoövetkezetekre sem fektetünk súlyt. Pedig a magyaróvári csoport gyönyörű eredményeket mutatott fel. Németországban 1906-ban 1704 ily szövetkezetet irtak össze.

Mi csak jajgatunk és kesergünk) de lényegileg mitsem teszünk.

n) A húsrágóság jelentősége.

Ezek azok a gyökérszalak, a mikből a drágóság és főképen a húsrágóság, mely a legelviselhetlenebb, táplálkozik. A húsrágulás természetesen csökkenti az állati és növeli a növényi táplálékok fogyasztását. Pedig a növényi táplálékfogyasztás növekvését és az állati származásúak fogyását az emberi szervezet és munkaképessége sínyli meg. A fehérnye, a test főéletföltétele, főalkotórésze az izmoknak és idegeknek, tehát mulhatlanul szükséges. A legtöbb fehérnyét a hús szolgáltatja és pedig oly állapotban, hogy a test a legkönnyebben használhatja ki. 100 grm.-nyi húsfehérnyéből csak 2—25 grm. távozik a testből feldolgozatlanul, míg a kenyérből 22—466 grm., a babból 392 grm., a burgonyából 30.5 grm. Tekintve már most azt, hogy 100 grm. húsban 34—36 grm. a fehérnye, míg a burgonyapürében csak 2.6 grm. vagy a borsófőzelékben 12.4 grm. és tekintve azt, hogy mintegy 90 grm.-nyi zsír, mintegy 400 grm.-nyi szénhidrat mellett felnőtt ember napi fehérnye-szükséglete 130 grm. és tekintve azt, hogy 130 grm.-nyi fehérnye ½ kiló húsból, de csak 5 kiló burgonyából nyerhető: elképzelhető, micsoda óriási mennyiségű növényi táplálékkal kell a gyomrot megterhelni, hogy a húsfogyasztás csökkenése folytán kevesbedő állati fehérnyét a test háztartása pótolhassa!

A húsrágóság kérdésének ez adja meg a nagy, mindent fölülmúló jelentőségét. Mert a húsrágóság a húsfogyasztás csökkenését jelenti, a húsfogyasztás csök-

kenése viszont a növényi tápszerek fogyasztásának elmékedését, tehát ezek drágulását is maga után vonja. És csakugyan azt látjuk, hogy mióta a húsdrágaság beköszöntött, azóta a növényi tápszerek drágulása nagyobb arányú. E kettős drágulás csak a táplálkozás rosszabbodásában, hiányosságában juthat kifejezésre, a mi végeredményében a dolgozó milliók munka- és keresetképességét csökkenti. Nagyobb nemzetgazdasági feladat e szerint az államérdek szempontjából nincs, mint a jó és olcsó táplálkozás lehetővé tétele. Angliában, a hol nincsenek élelmiszer-vámok és a páratlanul magas fokon álló állattenyésztés dacára is, a hústápláléknak 37% -át idegenből importálják: régóta tisztában vannak ezzel. Mi iparfejlesztésről, önálló vámterületről, a nemzet gazdaggá tételéről perorálunk és nem gondoskodunk róla, hogy lehetővé tegyük mind ennek előfeltételét: az olcsó és jó táplálkozást. A míg Németország meg nem erősödött, ott is Anglia példáját követték és követik részben még ma is. Láttuk, hogy 1909. évi élő szarvasmarha bevitele a 209,000 drb-ot, sertésbevitele a 123,000 dnb-ot, juhbevitele a 8000 drb-ot meghaladták; más élelmiszer bevitele is hús és állati termékekből millió mm.-ra rug. Tehát igenis maga a Németbirodalom, a melynek mezőgazdasági termény-bevitele a két milliárd márka értéket felülmúlja, számol azzal a szükséglettel, mely lakossága munkaképességének föntartása érdekében elkerülhetetlen. Hiszen, ha nem számolna, egyszerűen határozat tartana fenn minden mezőgazdasági termék-behozatal ellenében, a mint ezt, főképen az állat- és húsnevelés behozatala dolgában, mi, a forszírozott exportra berendezkedő ország, tesszük. Semmi csodálni való tehát abban, ha a mi népünk gazdasági érdekei életfeltételei védelmét nem találván meg idehaza, vándorbotot vesz a kezébe. Az élelmiszerek Budapesten nagy általánosságban az utolsó évtizedben mintegy 40%-kal növelték a háztartások szükségletét. Ez

a kis 2000 koronás háztartásokban évi 800 korona több szükségletet jelent. Budapest népe az 1900. év óta nem is mutatja azt a rohamos emelkedést, a mit megcsodáltak benne. Sőt a már jelenlévőnek kiszámított népesség is egyenesen megfogyatkozott. 1901-ben ugyanis 733,358; lakost találtak Budapesten. E népszámnak a korábbi gyarapodás alapján 1906-ban 859,134 főnyinek kellett volna lennie. Tényleg találtak azonban 791,748 fő- vagyis 67,386 fővel kevesebb.

Ide vezetett az a gazdasági politika, mely a lakosság életszükségleteivel számot nem vetett

Javaslatok.

Az élelmiszerek drágulása lejtőin züllés és romlás lényegét minden irányból. Ennek útját vágni kötelesség. Egy-egy kereseti osztály érdeke ezzel szemben nebánsvirág nem lehet. Az összesség, a honfentartó nemzet jóléti igényei szabják meg a teendőket. E teendők keresése mindenkinek kötelessége s e teendők teljesítését kívánják elősegíteni az előadottak alapján leszűrt következő javaslatok:

1. A gabona-, főzelék-, élelmiszer-termelés intenzívebbé tételére szükséges intézkedések a törvényhozás útján megszabandók, úgy, mint ez az állattenyésztést illetőleg történt.

2. A még meg nem kötött, illetőleg életbe nem léptetett balkáni külkereskedelmi szerződések megkötendők és életbeléptetendők, úgy hogy az *élőállal* /-behozatal lehetővé váljon.*

* Miután e munka megjelenése előtt e szerződések már megkötettek, az élőállatbehozatal lehetővé tétele céljából való módosításuk, vagy más országok élő állatai behozatalának koncedálása szükséges.

3. Az élelmiszerek kedvezményes kiviteli fuvardíjai átvizsgálandók és olyképp módosítandók, hogy a kivitel mesterséges előmozdítói ne lehessenek, A belföldi forgalomban az élelmiszerek tarifái úgy állapítandók meg, hogy a főváros piacaira való szállítást megkönnyítsék. E végből meghonosítandók *a)* a collis agricolos-tarifák, *b)* a távolabbi forgalom zónái olcsóbbítandók.

4. A személyszállító vonatokkal általában élelmiszergyűjtő kocsik járatandók, még pedig olyanok, melyekben csoportosítva lehet az árut elhelyezni. Külön fülkékben pl. zöldség, vad és hal, tejtermék, húsféleségek stb. szerint.

5. Állatszállításoknál a fertőtlenítési és homokolási illetek, ha nem töröltetnek, erősen redukálандók. Állatszállításokhoz kisebb tételek befogadásának lehetővé tételére gyűjtőkocsik hozandók forgalomba.

6. Az állat- és húszállítás szakértő állatorvosi, valamint a hússzemle díjai a kincslár, illetőleg a hatóság által vállalandók. Az állat- és húszállítóra ki nem vethetők.

7. Az oly vásári monopóliumok, minőket Budapesten a kötelező incasso és a hajtó szolgálat ellátása czimén az állatvásárpénztár élvez, eltörlendők.

8. Törvényben állapítandó meg, hogy a közélémezési intézmények és vásári jogok maximálisan mily mértékben hasznosíthatók.

9. Eltörlendő a budapesti húsbehozatali szabályoknak mindazon intézkedése, a mely csak vásárcsarnoki bérlő nevéen, avagy csak egy kijelölt pályaudvaron engedi meg a hús behozatalát. Nemkülönbén módosítandók az 54,300/1908. FM. hússzemle körrendelet mindazon intézkedései, melyek a húskivitel más fogyasztási területre csak előirt feldarabolásban engedik meg (114. §.). Úgyszintén azok az intézkedések, melyek egyes, közfogyasztásra még alkalmas húsminőségeket megsemmisíttetnek (orbánczos sertés) vagy csak kötött forgalomba bocsátanak (egy borsókás húсок).

10. A vásári és vásárcsarnoki díjak, illetőleg helybérek és szolgáltatások díjai leszállítandók, helyesebben eltörlelendők, hogy a forgalom fokozásának akadályai ne lehessenek.

11. A marhaközvágóhídon mesterséges hűtő létesítendő, a húsvásár a marhaközvágóhídra telepítendő ki. A marhaközvágóhídon kötelező munkaszövetkezet létesítendő, a vágóhídi munkák végzésére és a vágóhídi {hulladék} melléktermékek értékesítésére. A központi vásárcsarnokban szabályozható hűtő létesítendő.

12. A bizományi üzlet úgy az állatvásártéren, mint a vásárcsarnokokban erkölcsi és anyagi kvalifikációhoz köntendő. A kereskedők forgalmuk nyilvántartására, könyvek vezetésére kötelezendők. A termelő, a ki nemcsak a maga, hanem más áruját is értékesíti, kereskedőnek tekintendő, e szerint bírálendő el.

13. A húsfogyasztási adó, mint az a Németbirodalomban 1910. év április elsejével történt, eltörleendő. A mennyiben ez most megvalósítható nem volna, a húsfogyasztási adó a vágás után, tiszta hússúly alapján, a csekélyebb értékű zsigerek és melléktermények súlyának leszámításával, mérsékeltebb egységtételek szerint a jövedelmi és egyéb adókkal együtt szedendő be.

14. A katonai és közszállítások hús- és egyéb élelmiszer-szükséglete kis tételekben biztosítendő, hogy a szállításában minél többen vehessenek részt. Esetleg az egyes élelmiszercsoportok testületei bizandók meg a szállítással olyformán, hogy tagjaik közt oszszák fel.

15. Az állatokért való szavatosságról, vagy az állatbiztosításról törvény készítendő. Az elkobzott és technikai czélokra feldolgozott élelmiszerek kihozott nettó értéke a volt tulajdonosnak visszaadandó.

16. Az állatforgalmi korlátozások a belföldi forgalmat illetőleg a legszükségesebb méretekre szállíttassanak le.

17. A növendékállatok pusztítása, vemhes vágóállatok vásárravitele és levágása megakadályozandó.

18. Tenyésztő és mezőgazdasági termelő szövetkezetek, közös növendék-legelők létesítendők.

Mindezek a javaslatok, melyeknek indokai az előadottakban találhatóak, még sok apró-cseprő részlettel kiegészítendők. Tulajdonképpen ezeken múlik, mennyiben alkalmasak a drágaság leküzdésére. De a részletek kidolgozása minden egyes kérdésnél külön tanulmány. Tehát csak a szempontokat jelöltük meg. Bizonyos, hogy sok vitális érdeket érintünk velük. Ez azonban nem zárja ki azt, hogy megvalósuljon mindaz, a mi belőlük a közjó érdekében való.

A fő szempont, hogy a forgalom könnyebbségekhez jusson s a termelés az irányításban, az útmutatásban, a szükséges befektetések megszerzésének lehetőségében* nyerjen erőteljes támogatást. Ez nagyobb segítség, mint a határzárak, idegen behozatalok korlátozása és vámokkal való túlterhelése. Ezek azonban csak kis részben városi feladatok. A tennivalók zöme az államhatalomra háramlík.